

Rapport van het studiedeputaatschap inzake het gebruik van de Nieuwe Bijbelvertaling

Woord vooraf	3
Hoofdstuk 1: Inleiding	4
1.1. Opzet van het rapport	4
1.2. Het besluit van de GS 2004	5
1.3. Samenstelling van het deputaatschap	7
1.4. Werkzaamheden	7
Hoofdstuk 2: De vertaalprincipes	9
2.1. Bijbelvertalen in het verleden.....	9
2.1.1. De Statenvertaling	10
2.1.2. De NBG-vertaling 1951	11
2.1.3. Nieuwere ontwikkelingen	13
2.1.4. Bij wijze van overgang.....	15
2.2. De vertaalprincipes van de Nieuwe Bijbelvertaling.....	15
2.2.1. Tekstuitgaven	16
2.2.2. Het vertalen gaat aan de theologie vooraf	16
2.2.3. De ontvangende taal	18
2.2.4. De vertaaldaad	20
2.2.5. De kwalificaties van de vertalers	22
2.3. Conclusies en aandachtspunten	23
Hoofdstuk 3: Pilotstudies	24
3.1. Het Oude Testament.....	24
3.2. Het Nieuwe Testament	25
3.2.1. Lukas 1-2.....	25
3.2.2. Galaten	25
3.3. Nader onderzoek naar aanleiding van de pilotstudies	26
3.3.1. Gerechtigheid in Genesis 15:6	26
3.3.2. De vertaling van <i>sarx</i> in de brieven van Paulus	27
3.3.3. De eenheid van de Schrift en de gevolgen daarvan voor het vertaalwerk	28
Hoofdstuk 4: Het onderzoek naar de ontvangst van de NBV binnen onze kerken.....	30
Hoofdstuk 5: Vragen gesteld in de enquête en vanuit eigen onderzoek	33
5.1. De NBV en het schriftberoep in de belijdenisgeschriften	33
5.1.1. Het Schriftbewijs in het algemeen.....	33
5.1.2. Een consequentie van het hoofdlettergebruik	33
5.1.3. De voortijdelijkheid van de predestinatie.....	34
5.1.4. De goede werken	35
5.1.5. Rondom de rechtvaardiging	35
5.1.6. Conclusies	36
5.2. De inleidingen bij de bijbelboeken.....	37
5.3. Het opnemen van de apocriefe boeken.....	38
5.4. Hoofdlettergebruik	38
5.5. Aanspreekvormen in de NBV	41
5.6. De weergave/vertaling van de Godsnaam	42
Hoofdstuk 6: Conclusies en voorstel voor besluit.....	45
6.1. Gemeenschappelijke overwegingen en conclusies.....	45

6.2 Afzonderlijke afwegingen en conclusies.....	47
6.3 Een gemeenschappelijk voorstel tot een besluit.....	49
Geraadpleegde literatuur	52
Bijlage 1: Vragenlijst voor kerkenraden van de Chr. Geref. Kerken in Nederland.....	54
Bijlage 2: Enquêteverslag	57
Bijlage 3: Gedeelten uit het Oude Testament	61
3.1. Genesis 12-15	61
3.2. Psalmen 20-25	63
3.3. Jesaja 52:13-53:12	64
3.4. Sefanja	67
Bijlage 4: Gedeelten uit het Nieuwe Testament.....	69
4.1. Lucas 1 en 2.....	69
4.2. Galaten.....	71

Woord vooraf

Met de aanbieding van dit rapport aan uw vergadering ronden deputaten NBV hun werk af. We kijken dankbaar terug op een traject van tweeënehalf jaar waarin we intensief vergaderd hebben. De vergaderingen werden steeds gekenmerkt door een open en broederlijke sfeer. Op twee vergaderingen hebben we bezoek ontvangen. Op een zeker moment hebben we gesproken met Hessel en Coby Visser die voor onze kerken werken aan bijbelvertaalwerk in Botswana. Een andere keer hebben we gesproken met twee van de supervisoren van het NBV-project uit onze eigen kerken: Prof. dr. H.G.L. Peels en drs. W. Steenbergen. Deze ontmoetingen waren inzichtgevend en hebben ons geholpen bij onze meningvorming.

Wij menen met dit rapport voldaan te hebben aan de opdracht die wij in 2004 van de GS kregen. Steeds hebben wij op onze vergaderingen gebeden dat ons werk tot heil zou mogen zijn voor onze kerken. Ook hebben wij vaak gebeden voor uw vergadering. Zegene de Heere u in uw overwegingen!

Prof. dr. A. Baars, voorzitter
Ds. C.C. den Hertog, secretaris

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1. Opzet van het rapport

Hoe zit dit rapport in elkaar? We beginnen met de weergave van het besluit dat de GS van 2004 nam, waarmee het deputaatschap in het leven werd geroepen. In dat besluit stond ook een aantal helder omschreven opdrachten die deputaten hebben getracht naar vermogen uit te voeren. Graag geven we iets weer van hoe we in de praktijk uitvoering hebben gegeven aan de opdracht, om vervolgens ter zake te komen en enkele van onze inhoudelijk overwegingen door te geven.

In het rapport zelf hebben we ons willen beperken tot een uitgebreide weergave van onze conclusies. In de bijlagen treft u de overwegingen en het materiaal dat ons bij die conclusies gebracht heeft, zodat onze uitkomsten na te rekenen zijn. Voor deze vorm van rapporteren hebben we gekozen om te bevorderen dat de discussie ter synode gevoerd kan worden op hoofdlijnen.

Na de weergave van de opdracht en enkele overwegingen vooraf, geven we in hoofdstuk 2 iets weer van onze bevindingen ten aanzien van de vertaalprincipes. Het zal bekend zijn dat er bij het werken aan de NBV veel aandacht is geweest voor de vertaalprincipes. Voordat men begon al, maar ook gaande het werk aan de vertaling is veel aandacht besteed aan afspraken over de te volgen methode. Deze afspraken zijn te vinden in het Handboek bij de Nieuwe Bijbelvertaling dat door het Nederlands Bijbelgenootschap ter beschikking is gesteld aan het deputaatschap. Dit Handboek kan worden vergeleken met een bouwplan. Als zo'n plan gebreken vertoont, zal dat in het 'gebouw' doorwerken. Vandaar dat we daar beginnen.

Vervolgens vindt u in hoofdstuk 3 een weergave van onze pilotstudies. Dan zijn we immers bij de vertaling zelf en kunnen we ook waarnemen of en hoe de vertaalprincipes in praktijk zijn gebracht. We hebben onderzoek gedaan naar een aantal bijbelgedeelten.

In het Oude Testament is met name gekeken naar gedeelten uit Genesis, Jesaja, Sefanja en naar een aantal Psalmen. In het Nieuwe Testament hebben we de vertaling van Lukas 1-2 en de brief aan de Galaten aan een onderzoek onderworpen.

Bij de bestudering van deze bijbelgedeelten stuiten we op een aantal vragen die wij nader hebben onderzocht. De vertaling van Genesis 12:3 gaf aanleiding tot verdere studie, juist ook omdat naar deze tekst verwezen wordt in andere Schriftgedeelten. Die verwijzing wordt door de NBV niet langer ondersteund. Dat gaf ons aanleiding om onderzoek te doen naar de vraag of en hoe de eenheid van de Schrift een rol gespeeld heeft bij het vertalen. Door de wijze waarop in Genesis 15:6 het begrip *tsedaqa* is vertaald, deden we naar dit woord en zijn vertaling nader onderzoek. In Galaten viel ons op dat de belangrijke paulinische tegenstelling *sarx* - *pneuma* (vlees - Geest) niet concordant is vertaald. Om die reden hebben wij de weergave van *sarx* in de brieven van Paulus ook aan een nader onderzoek onderworpen.

Met de hoofdstukken 2 en 3 is voldaan aan punt a. van de opdracht die de GS ons gaf¹. Onder de punten b. en c. wordt de opdracht gegeven om een enquête te houden in de kerken en de reacties op zo'n manier te verwerken 'dat inzicht verkregen wordt in de wijze waarop de NBV

¹ In punt a. wordt ook nog opgedragen om de 'terzake doende literatuur inzake de NBV' te bestuderen. Hieraan is geen afzonderlijk hoofdstuk gewijd, omdat de bestudering van de literatuur steeds een rol gespeeld heeft bij het werk van het deputaatschap – bij het beoordelen aan de vertaalprincipes, bij het doen van de pilotstudies etc.. Een overzicht samenstellen van alles wat rond de NBV verschenen is, is ondoenlijk. In de literatuurlijst bij dit rapport kunt u zien van welke boeken en artikelen deputaten kennis hebben genomen. U kunt ervan uitgaan dat de daarin geboden gezichtspunten door de deputaten zijn gezien en verwerkt.

binnen onze kerken ontvangen wordt en hoe deze door de kerken wordt beoordeeld op betrouwbaarheid en bruikbaarheid'. Die enquête is gehouden en de hoeveelheid reacties was overweldigend. Daaruit blijkt dat de zaak van de vertaling leeft binnen onze kerken. Van de enquête en de uitkomst daarvan geven we iets door in hoofdstuk 4.

Vanuit de enquête – maar ook vanuit onze eigen bestudering van de vertaling – is een aantal vragen en opmerkingen op onze tafel gekomen waarvan we meenden dat we daar ook op in moesten gaan. Herhaaldelijk werd gewezen op mogelijke niet-gereformeerde tendensen in de vertaling. Te denken valt aan de wijze waarop men het woord 'bekeren' vaak vervangen heeft door andere woorden. Ook de inleidingen bij de verschillende bijbelboeken gaven aanleiding tot vragen. Anderen wezen op het feit dat de apocriefe boeken in bepaalde uitgaven van deze vertaling eenvoudigweg tussen de canonieke boeken in staan, zonder dat – zoals in de SV – aan de lezer iets gezegd wordt over de omgang met deze boeken. Regelmatig vonden we in de enquête opmerkingen over het hoofdlettergebruik en over de weergave van de naam van God. In hoofdstuk 5 vindt u de neerslag van een aantal onderzoeken die we naar aanleiding van deze vragen gedaan hebben.

Tenslotte gaf de GS van 2004 ons de opdracht om 'op grond van de uitkomst van hun studie en meewegend de reacties van de kerkenraden, alsmede de reacties die vanuit de breedte van de kerken van de gereformeerde gezindte zijn gegeven, aan de generale synode 2007 een gefundeerd voorstel te doen t.a.v. het gebruik van de NBV in onze kerken'. Dat voorstel doen we in hoofdstuk 6 op grond van wat we in de hoofdstukken 2 t/m 5 van dit rapport naar voren hebben gebracht.

1.2. Het besluit van de GS 2004

De Generale Synode van 2004 kreeg te maken met twee instructies inzake het gebruik van de NBV in de kerken. De bespreking van die instructies mondde uit in de benoeming van een studiedeputaatschap om de kerken te dienen met een gefundeerd voorstel inzake het gebruik van de NBV in de kerken.

Het besluit van de Synode luidde als volgt:

De generale synode,

kennis genomen hebbend van

1. *de instructie van de particuliere synode van het Noorden met het verzoek aan de generale synode zich te bezinnen op de vraag of de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) kan worden vrijgegeven voor het gebruik in de erediensten;*
2. *de instructie van de particuliere synode van het Oosten met het verzoek aan de generale synode om*
 - a. *een studiedeputaatschap in te stellen dat de kerken dient met een gefundeerd voorstel inzake het gebruik van de NBV in de kerken;*
 - b. *de kerken te verzoeken om, hangende het onderzoek door het deputaatschap, in de erediensten geen gebruik te maken van de NBV;*

constaterend

1. *dat in oktober 2004 een nieuwe bijbelvertaling, hierna genoemd NBV, beoogd voor het gehele Nederlandstalige gebied, zowel als kansel-, gezins- en schoolbijbel, gereed komt;*

2. *dat in de afgelopen jaren delen van deze vertaling reeds verschenen zijn als 'Werk in Uitvoering' deel 1, 2 en 3;*
3. *dat enkele broeders uit onze kerken hun bijdrage geleverd hebben aan het tot stand komen van de NBV;*
4. *dat het Nederlands Bijbelgenootschap deze nieuwe vertaling de kerken aanbiedt;*
5. *dat er binnen onze kerken tot dusver geen deputaatschap is dat de generale synode van advies kan dienen inzake het al of niet gebruiken van de NBV;*
6. *dat steeds meer kerkleden, met name jongeren, te kennen geven dat zij de standaardvertalingen Statenvertaling en Vertaling 1951 qua taal en stijl moeilijk te begrijpen vinden;*
7. *dat in gemeenten in toenemende mate gebruik wordt gemaakt van een parafraserende vertaling;*
8. *dat er kerken zijn in ons kerkverband die reeds gebruik maken van deze NBV, ook tijdens erediensten;*

overwegend

1. *dat in het licht van constatering 6 en 7 en vanwege de missionaire roeping van de kerken het door velen van groot belang geacht wordt dat er een betrouwbare vertaling is in hedendaags Nederlands;*
2. *dat de beoordeling van een nieuwe bijbelvertaling met het oog op het eventueel vrijgeven voor gebruik in de eredienst bij uitstek een zaak is die behoort tot de competentie van een generale synode;*
3. *dat elke nieuwe vertaling uiteenlopende, zowel positieve als negatieve reacties oproept en dat dit met betrekking tot de NBV niet anders is;*
4. *dat de NBV zich aandient als een vertaling die onder andere brontekstgetrouw en doeltaalgericht wil zijn;*
5. *dat de kerkenraden gediend zijn met een gefundeerd oordeel inzake de NBV;*
6. *dat de generale synode van 1992 de brief van het Nederlands Bijbelgenootschap inzake de 'Vertaling-2000' voor kennisgeving aangenomen heeft (art. 255 Acta 1992);*
7. *dat onze kerken vanaf 1992 een effectief middel hebben laten liggen om te komen tot een gefundeerd voorstel voor besluitvorming inzake de NBV;*
8. *dat de totstandkoming van de NBV weliswaar een breed draagvlak gevonden heeft in de Nederlandse samenleving, doch niet in het geheel van de gereformeerde gezindte;*

van oordeel

1. *dat het niet gewenst is dat binnen gemeenten sprake is van een toenemend gebruik van een parafraserende vertaling;*
2. *dat de NBV die eind oktober 2004 zal worden gepresenteerd, die tot op heden nog niet in haar volle omvang beschikbaar was en dus ten dele onbekend is, vraagt om een evenwichtige beoordeling door een (breed samengesteld) studiedeputaatschap;*
3. *dat de kerken gediend zijn met een gefundeerd oordeel alvorens een vertaling kan worden vrijgegeven binnen de kerken;*
4. *dat de kerken die blijkbaar reeds enkele jaren het verlangen hebben deze NBV te gaan gebruiken zich hadden dienen te realiseren langs welke kerkelijke weg dat verlangen mogelijkzouds gerealiseerd zou kunnen worden;*

5. *dat daarom van de generale synode niet verwacht mag worden dat ze een ontwikkeling die zich toch reeds heeft ingezet zonder gefundeerd oordeel nu reeds sanctioneert;*
6. *dat daarom in het algemeen gesproken aan de kerken verzocht kan worden de NBV nog niet in de erediensten te gebruiken zolang er geen gefundeerd oordeel ligt vanuit de kerken;*

besluit

1. *een studiedeputaatschap in te stellen dat de kerken dient met een gefundeerd voorstel inzake het gebruik van de NBV in de kerken;*
2. *dit deputaatschap de opdracht te geven om:*
 - a. *zich een gefundeerd oordeel te vormen over de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de NBV door middel van:*
 - *het beoordelen van de vertaalprincipia,*
 - *enkele 'pilot-studies' van verschillende tekstsoorten en van zowel bekende als minder bekende gedeelten,*
 - *bestudering van alle terzake doende literatuur inzake de NBV*
 - b. *alle kerkenraden aan te schrijven met een aantal doelgerichte vragen met het verzoek om voor 31 december 2005 hun reactie aan dit deputaatschap te zenden;*
 - c. *deze reacties zodanig te verwerken dat inzicht verkregen wordt in de wijze waarop de NBV binnen onze kerken ontvangen wordt en hoe deze door de kerken wordt beoordeeld op betrouwbaarheid en bruikbaarheid;*
 - d. *op grond van de uitkomst van hun studie en meewegend de reacties van de kerkenraden, alsmede de reacties die vanuit de breedte van de kerken van de gereformeerde gezindte zijn gegeven, aan de generale synode 2007 een gefundeerd voorstel te doen t.a.v. het gebruik van de NBV in onze kerken;*
3. *de kerken te verzoeken om:*
 - a. *hangende het onderzoek door het deputaatschap in de erediensten geen gebruik te maken van de NBV;*
 - b. *hun medewerking te verlenen aan het door het deputaatschap in te stellen onderzoek;*
4. *de kerken van dit besluit op de hoogte te stellen en daarbij in een afzonderlijke brief uitleg te geven over de achtergrond waartegen deze beslissing genomen is.*

1.3. Samenstelling van het deputaatschap

De GS benoemde de volgende broeders als leden van het studiedeputaatschap: prof. dr. A. Baars, ds. A. Brons, drs. C.C. den Hertog, drs. J.M.J. Kieviet, br. D. van Kreuningen, dr. S. Paas, dr. D. Visser, drs. Joh. Vuijk en ds. J. Westerink.
A. Baars is voorzitter en C.C. den Hertog secretaris.

1.4. Werkzaamheden

A. Baars nam als taak op zich om de beoordeling van de vertaalprincipia voor te bereiden. De pilotstudies uit het OT werden voorbereid door A. Brons, S. Paas en J. Westerink. De pilotstudies uit het NT werden voorbereid door C.C. den Hertog, J.M.J. Kieviet en D. Visser. De enquête voor de kerkenraden werd voorbereid door S. Paas en D. Visser. De verwerking van de enquête is uitgevoerd door D. van Kreuningen en Joh. Vuijk.

Het deputaatschap vergaderde voor het eerst op 16 december 2004. In totaal werd 15 maal vergaderd.

Hoofdstuk 2: De vertaalprincipes

Aan de hand van een uitvoerige nota over bijbelvertalen en vertaalprincipes hebben deputaten zich bezonnen op de vertaalprincipes van de NBV. De belangrijkste elementen uit deze nota worden in dit hoofdstuk beknopt weergegeven. Dat gebeurt in drie paragrafen: allereerst geven we een summier overzicht van de geschiedenis van de vertaalprincipes van de Bijbel. We concentreren ons daarbij vooral op de vertaalprincipes achter de SV en NBG '51 (2.1). Daarna geven we de belangrijkste vertaalprincipes van de NBV weer en voorzien die – waar nodig – van enig commentaar (2.2). We ronden dit hoofdstuk af met enkele conclusies en aandachtspunten (2.3).

2.1. Bijbelvertalen in het verleden

In de klassieke Oudheid pleitte men er in het algemeen voor niet al te letterlijk te vertalen. Als de ‘zaak’ waarom het gaat goed en duidelijk in de ontvangende taal is weergegeven, mogen de woorden wel van die in de brontekst verschillen.

De kerkvader Hieronymus (±347-419) is in de Oude Kerk één van de eersten geweest die zich principieel op het vertalen (van de Bijbel) heeft bezonnen. In het algemeen sloot hij zich aan bij de klassieke lijn zoals die zo-even is aangegeven: het verdient de voorkeur om niet al te letterlijk te vertalen. Vooral bij moeilijker teksten kan een vrijere vertaling de tekst immers verduidelijken. Daarnaast is er bij deze kerkvader echter ook sprake van een andere lijn. Als het gaat om filosofische en religieuze teksten, is het zijns inziens beter om letterlijk te vertalen. Dat geldt vooral voor de Bijbel: om ‘het geheimenis’ van de bijbel(tekst) intact te laten, is het van belang zo dicht mogelijk bij de letter van de Schrift te blijven. De vertaling van Hieronymus – de *Vulgata* – werd de officiële kerkbijbel in de middeleeuwen. Wanneer in deze periode de Bijbel opnieuw werd vertaald, volgde men de vertaalprincipes van Hieronymus. De brontekst werd zeer letterlijk weergegeven.

Hoewel Erasmus (1469-1536) nogal wat kritiek had op de *Vulgata*, weken zijn vertaalprincipes niet wezenlijk van die van Hieronymus af. In zijn visie op vertalen sloot hij sterk aan bij de brontekst: de vertaling diende zo nauwkeurig mogelijk weer te geven wat in de bronnen te vinden is.

Dat lijkt bij Luther (1483-1546) anders te zijn geweest. Hij wilde beslist geen bijbeltaal creëren die in allerlei opzichten nog sterk deed denken aan de tekst zoals die in de oorspronkelijke talen klonk. De vertaling van de Schrift moest vooral ‘goed klinken’ in het Duits, zodat zij toegankelijk was ook voor ongeletterde en eenvoudige mensen. Dat is echter slechts de ene kant van zijn visie. Hij heeft er ook voor gepleit om niet al te vrij met de letter van de oorspronkelijke tekst om te springen. Vooral wanneer het gaat om de kernpunten van de leer moet men zo dicht mogelijk bij de grondtekst blijven. Dit is bepalend geweest voor het karakter van de bijbelvertaling van Luther: soms nogal vrij, soms heel letterlijk.

Calvijn (1509-1564) bewoog zich sterk in de lijn van Erasmus. Hij probeerde zo dicht mogelijk bij de woorden van de oorspronkelijke tekst te blijven. Belangrijk zijn daarbij wél de volgende details: (1) Calvijn liet vooral de context een beslissend woord meespreken in zijn vertaalkeuzes; (2) Waar mogelijk probeerde hij vertaling en interpretatie gescheiden te houden; (3) Calvijn bleef voortdurend zoeken naar de juiste vertaling van een bepaalde passage. Van daar dat zijn vertalingen in verschillende verbanden kleine varianten vertonen.

2.1.1. De Statenvertaling

Op de nationale synode van Dordrecht (1618-1619) werd besloten om niet over te gaan tot herziening van bestaande vertalingen, maar om opdracht te geven tot een nieuwe vertaling van de Bijbel. Wel achtte men het raadzaam alles uit de oudere vertalingen te handhaven wat, zonder afbreuk te doen aan de oorspronkelijke tekst en aan het eigen karakter van de Nederlandse taal, gehandhaafd kon blijven. Men wilde namelijk alle onnodige aanstoot vermijden die het gevolg konden zijn van al te grote veranderingen in de (vertrouwde) vertalingen. Tijdens de synode zijn de volgende acht principia vastgesteld waaraan de vertalers zich hadden te houden. Zij zijn duidelijk door het denken van Calvijn en diens navolgers beïnvloed.

1. De vertalers dienen steeds zorgvuldig bij de oorspronkelijke tekst te blijven en vast te houden aan de uitdrukkingwijze van de brontalen, voorzover de duidelijkheid en de eis van goed Nederlands dat toelaat. Het kan echter voorkomen dat er een Hebreeuwse of Griekse uitdrukking is, die zo moeilijk te begrijpen is, dat ze in de tekst van de vertaling niet kan worden gehandhaafd. In dat geval zal de letterlijke vertaling in een kanttekening worden opgenomen.
2. Als de bedoeling van de tekst in de woorden niet voldoende tot uitdrukking komt, mogen de vertalers in de vertaling enkele woorden toevoegen. Dat moet dan wel met zo weinig mogelijk woorden gebeuren, in een andere letter worden gedrukt en tussen haakjes worden geplaatst, opdat deze woorden duidelijk onderscheiden kunnen worden van de oorspronkelijke tekst.
3. Voor ieder bijbelboek en voor ieder hoofdstuk moet een korte en duidelijke samenvatting van de inhoud worden geplaatst. Bovendien moeten de vertalers in de kantlijn verwijzingen opnemen naar gelijklopende Schriftplaatsen.
4. Er dienen kanttekeningen bij de vertaling te worden gevoegd, waarin uitgelegd wordt waarom moeilijke plaatsen zo zijn vertaald. De synode achtte het echter 'noch noodig, noch raadzaam te zijn' leerstellige kanttekeningen op te nemen.
5. De synode besloot de apocriefe boeken bij het Oude Testament wel in de vertaling op te nemen, maar daaraan de volgende condities te verbinden. De vertalers behoefden deze boeken niet zo nauwkeurig te vertalen als de canonieke boeken. De apocriefe boeken dienden door een afzonderlijk titelblad van de canonieke te worden onderscheiden en zij moesten voorzien worden van een inleiding waarin de lezers zorgvuldig werden geïnformeerd over het gezag van deze boeken en de dwalingen die zij bevatten. Zij dienden ook in een kleiner lettertype gedrukt te worden en in de kanttekeningen moesten alle plaatsen worden gemarkeerd en weerlegd die in strijd waren met de canonieke boeken. Tenslotte moesten deze boeken na de canonieke boeken van het Nieuwe Testament geplaatst worden, 'opdat het volk ze beter van de Canonieke boeken leere onderscheiden en onderkennen'.
6. De synode benoemde zes vertalers, drie voor het Oude Testament en drie voor het Nieuwe Testament en de apocriefe boeken. Volgens de synode moest een vertaler aan de volgende vereisten voldoen. Hij diende zeer bedreven te zijn in de talen van de Bijbel en zou een man moeten zijn 'die den Catechismus, die in dese kercke gheleert wert, ende de Belydinghe des ghelooffs derselfde kercken sal onderschreven hebben, ende by der kercken een goet ghetuyghenisse sal hebben van eenen godtsalighen wandel, opdat alsoo de kercken verseeckert syn moghen van de gesondtheydt in de leere ende godtsaligheydt des levens by denghenen, die sy dit werck vertrouwen'. Daarnaast werden veertien revisoren aangewezen om het werk van de vertalers te controleren.
7. De synodeleden bogen zich ook over de vraag hoe God in de vertaling diende te worden aangesproken. Moest daarvoor het verouderde 'Du' gebruikt worden of 'Ghij', hoewel

dat eigenlijk een meervoudsvorm was? Uiteindelijk besloot men aan ‘Ghij’ de voorkeur te geven. Het belangrijkste argument daarvoor was dat ‘Du’ in die tijd in feite geheel in onbruik was geraakt en daarom onnodig vervreemdend zou werken.

8. Tenslotte bezon men zich op de vraag hoe de godsnaam ‘Jehova’ vertaald diende te worden. Enkele afgevaardigden pleitten ervoor deze naam onvertaald te laten, omdat het hier gaat om een eigennaam. Uiteindelijk besloot de synode de naam te vertalen met ‘HEERE’. Als reden werd aangevoerd dat deze naam in de Septuaginta vertaald wordt met het Griekse *kurios* en dat de Heere Jezus en de apostelen dat blijkens het Nieuwe Testament hebben overgenomen. De naam zou met hoofdletters gedrukt worden in navolging van de King James Version (‘LORD’) en de Duitse vertaling van Piscator (‘HERR’) om hem zo te onderscheiden van andere bijbelse godsnamen.

Wanneer we dit alles overzien, vallen de volgende dingen op.

- a) De SV is sterk brontaalgericht. Dat hangt samen met het feit dat de synode van Dordrecht de kerken een vertaling in handen wilden geven waarin ook mensen die de grondtalen niet machtig waren zo goed mogelijk werden geïnformeerd over de eigenlijke bedoeling en structuur van de grondtekst.
- b) Toch wilde de SV ook doeltaalgericht zijn. De vertalers hebben zich moeite gegeven om een zo begrijpelijk mogelijke vertaling te leveren in verstaanbaar Nederlands. Daarom is de SV – om slechts een voorbeeld te noemen – minder concordant dan vaak wordt gedacht. Soms gebeurt het dat de SV eenzelfde woord gevarieerder vertaalt dan de NBV!
- c) Vaak wordt benadrukt dat de SV gekleurd is door de spiritualiteit van de Nederlandse gereformeerden in de 17^e eeuw. In dit verband wordt vaak verwezen naar het feit dat de vertalers mannen moesten zijn die niet alleen kundig waren op het terrein van de bijbeltalen, maar ook moesten instemmen met de leer van de kerk en blijf geven van een ‘godzalige levenswandel’. Dit is juist, als men daar maar aan toevoegt dat de synode ervoor heeft willen waken dat de gereformeerde leer zou heersen over de vertaling of over de kanttekeningen!
- d) Zowel in taalkundig als in geestelijk opzicht heeft de SV een sterk vormende werking uitgeoefend. Deze vertaling heeft een niet te onderschatten invloed gehad op de Nederlandse taal. Bovendien heeft de SV in het bijzonder het kerkelijk en geestelijk taalgebruik in bepaalde kringen tot in onze tijd toe gestempeld.
- e) Tenslotte wijzen we erop dat deze vertaling uitdrukkelijk een kerkelijk karakter droeg. Dat wordt in het bijzonder onderstreept door het feit dat het vertaalwerk moest worden nagezien en goedgekeurd door veertien revisoren die door de particuliere synoden waren benoemd en dus uit het geheel van de Nederlandse kerk afkomstig waren.

2.1.2. De NBG-vertaling 1951

De SV is eeuwenlang algemeen gebruikt. Maar in de loop van de tijd kwam er kritiek. Deze richtte zich vooral op het taalgebruik, dat door de veranderingen die optraden in de spreek- en schrijftaal steeds ouderwets ging aandoen. Aan het einde van de 19^e en in de loop van de 20^e eeuw kwam daar nog als bezwaar bij dat de tekst van de SV niet in overeenstemming was met de resultaten van de nieuwere bijbelwetenschap. Zodoende ontstonden verschillende nieuwere vertalingen, waarvan de NBG ’51 de bekendste is.

Het proces waarin deze vertaling tot stand gekomen is, heeft geruime tijd in beslag genomen, namelijk van 1926-1951. Een van de gevolgen hiervan is, dat de vertaalprincipes in de loop van de tijd werden aangepast en aangevuld. In hun uiteindelijke vorm zien zij er als volgt uit:

1. De vertaling wordt in gemeenschappelijke verantwoordelijkheid door de Commissie van Vertaling vastgesteld. Deze commissie bestond uit theologen uit verschillende protestantse kerken. De Rooms-katholieke Kerk participeerde niet in het vertaalwerk. Pas in de loop van het vertaalproces van het Oude Testament werden enkele neerlandici aan de commissie toegevoegd.
2. De te vertalen Hebreeuwse en Griekse tekst moet wetenschappelijk verantwoord zijn. Dat houdt in dat men uitgaat van de nieuwste wetenschappelijke uitgaven van de grondtekst en, wat het Nieuwe Testament betreft, afstand nam van de *textus receptus*² die de basis vormde van o.m. de Statenvertaling.
3. Waar mogelijk dienen de vertalers de SV te volgen, zowel in formeel opzicht, als in de vertaling van woorden en zinnen, wanneer de grondtekst dat toelaat. Men sluit zich ook aan bij de SV in de schrijfwijze van persoons- en plaatsnamen en van Hebreeuwse woorden die onvertaald blijven omdat de betekenis daarvan onzeker is (bijvoorbeeld in de opschriften van sommige psalmen).
4. De ‘letterlijke vertaling’ is in principe ondergeschikt aan de weergave van de bedoeling van de bijbelschrijvers. De betekenis van de woorden kan dus in het licht van de context per zin verschillend zijn. Het is niet noodzakelijk dat een Hebreeuws of Grieks woord op verschillende plaatsen altijd door hetzelfde Nederlandse woord wordt weergegeven. Bovendien is met het oog op de zo nauwkeurig en duidelijk mogelijke weergave van de betekenis een woordelijke weergave van woordcombinaties en/of idiomatische vormen niet nodig. Op deze wijze neemt de NBG ’51 afstand van de idiolecte³ benadering.
5. De structuur van onmiskenbaar poëtische teksten (bijvoorbeeld de psalmen) moet ook in de vertaling tot uitdrukking komen, zowel in de wijze van drukken als in de woordkeuze, om deze teksten van de prozateksten te onderscheiden.
6. Het bijzondere (historische) karakter van het Oude en Nieuwe Testament en de bij de Bijbel passende gedragen (niet-populaire) stijl moeten in de vertaling tot uitdrukking komen. Een voorbeeld hiervan is het gebruik van Hebreeuwse namen voor maten en gewichten voor zover deze via de SV in het Nederlandse vocabulaire zijn opgenomen, en het gebruik van enigszins archaïsche Nederlandse woorden en grammaticale vormen.
7. Er is een zekere vrijheid in de woordkeuze en stijl van de vertaling, ten behoeve van de speciale stijl van de vertaling als ‘heilig boek’ (dat wil zeggen het boek van de kerk en het christelijk geloof).
8. In taal en stijl sluiten de vertalers zich zoveel mogelijk aan bij het gebruikelijke Nederlands.

Wie deze punten met elkaar vergelijkt, ontdekt dat hier sprake is van een aantal spanningsvelden.

- a) Aan de ene kant sloot men zich zoveel mogelijk aan bij de SV (zie 3), zodat de NBG ’51 niet te vervreemdend zou werken bij het kerkvolk dat met het taalgebruik van de SV vertrouwd was. Op andere punten sloeg men echter nadrukkelijk andere wegen in: bijvoorbeeld bij de keuze voor de grondtekst van het Nieuwe Testament (zie 2) en bij de beslissing meer doeltaalgericht en minder idiolect te vertalen dan in de SV was gebeurd (zie 4).
- b) Enerzijds koos men voor een enigszins ‘archaïsche’ stijl (zie 6) en hield men rekening met woorden en uitdrukkingen die tot het geloofsgoed van de kerk behoren (zie 7), terwijl men toch ook aansluiting zocht bij het – in die tijd – gebruikelijke Nederlands (zie 8). Om deze en andere redenen wordt de NBG ’51 van verschillende zijden gekarakteriseerd als een ‘compromis-vertaling’.

² Griekse tekst van het Nieuwe Testament die in de 17^e eeuw algemeen aanvaard was.

³ Idiolect = zeer letterlijke vertaling waarbij de oorspronkelijke betekenis van de woordstammen zoveel mogelijk in de doeltaal wordt weergegeven.

2.1.3. Nieuwere ontwikkelingen

De formeel-equivalente methode

De nieuwere ontwikkelingen in de vertaalwetenschap beginnen lang vóór het tot stand komen van de NBG '51.

Rond het begin van de 19^e eeuw ontwikkelden Wilhelm von Humboldt (1767-1835) en Friedrich Ernst Daniel Schleiermacher (1768-1834) de theorie dat iedere taal op een unieke wijze uitdrukking geeft aan de werkelijkheid zoals die door de gebruikers van deze taal wordt ervaren. Met andere woorden: om werkelijk te verstaan wat een Engelse schrijver wil zeggen, moet men in de vertaling de structuur van het Engels zoveel mogelijk laten staan. De doeltaal moet zo volledig mogelijk aan de brontaal worden aangepast en er moet veeleer 'vervreemdend' en niet doeltaalgericht worden vertaald. Met name Schleiermacher beschouwde de brontekst namelijk als heilig en onaantastbaar, omdat deze op een unieke wijze naar een eigen werkelijkheid verwijst. Dit wordt wel de formeel-equivalente methode genoemd: men zoekt naar equivalenten in de doeltaal, die – ook qua vorm – zo dicht mogelijk bij de brontekst blijven.

Voor zover wij hebben kunnen nagaan, heeft deze visie nauwelijks invloed uitgeoefend op de Nederlandse bijbelvertalingen in de 19e en de 20e eeuw. Wél heeft deze opvatting een stempel gezet op de befaamde vertaling van het Oude Testament van Martin Buber en Franz Rosenzweig. In dezelfde traditie staat ook de recente *Naardense Bijbel* van Pieter Oussoren.

De dynamisch-equivalente methode

Sinds de jaren '60 van de vorige eeuw wordt de theorievorming rond het vertalen van de Bijbel in belangrijke mate beheerst door de gedachten van Eugene A. Nida. Zijn visie wordt aangeduid als de dynamisch-equivalente methode. Zij laat zich als volgt typeren. Vertalen is volgens Nida een proces dat zich niet louter voltrekt op het vlak van de taalkunde, maar is vooral ook een zaak van communicatie. Bij de oudere visies hielden de vertalers zich vooral bezig met de vorm van de boodschap. Men poogde vooral bepaalde stijlkenmerken in de vertaling zoveel mogelijk te handhaven, bijvoorbeeld rijm, woordspelingen, parallellisme etc. Volgens Nida is het echter noodzakelijk van de vorm van de boodschap over te stappen op de reactie van de luisteraar of lezer van de vertaalde boodschap. Een vertaling is niet zozeer juist als zij zo dicht mogelijk bij de brontekst blijft, maar als zoveel mogelijk wordt uitgesloten dat de doelgroep haar verkeerd begrijpt. Om dit resultaat te bereiken moet het vertaalproces volgens Nida de volgende vier fasen doorlopen: (1) *Analysis*; (2) *Transfer*; (3) *Restructuring*; (4) *Testing*.

1. *Analysis*. Het gaat hier om de zorgvuldige analyse van de brontekst. Daarin wordt de oppervlaktestructuur van de tekst onderzocht. Een belangrijk aspect hiervan is het onderzoek naar de emotionele reacties die de brontekst oproept bij de oorspronkelijke auteur en/of hoorders of luisteraars. Een werkelijk dynamisch-equivalente vertaling moet vergelijkbare emotionele reacties oproepen bij de luisteraars of lezers van nu.
2. *Transfer*. Het resultaat van de analyse moet overgebracht worden van de brontaal naar de ontvangende taal. Dit overbrengen – hét cruciale punt in het hele vertaalproces – vindt in principe plaats in het denken van de vertaler. Om de inhoud te bewaren moet de vorm in de meeste gevallen veranderen, wil de boodschap goed en natuurlijk overkomen. Het gaat er namelijk om dat de inhoud van de boodschap én de emotionele kleur en impact van de boodschap met zo weinig mogelijk verlies of vervorming worden overgebracht. De vorm is daaraan ondergeschikt.

3. *Restructuring*. Het ruwe materiaal dat uit het proces van de *transfer* voortkomt, moet getransformeerd worden in een stilistische vorm die volledig past bij de ontvangende taal en de hoorders en lezers voor wie de vertaling bedoeld is. Om deze reden pleit Nida ervoor bij het vertaalproces niet alleen deskundigen te betrekken op het gebied van de brontalen en het vertaalwerk, maar ook stilisten die de vaardigheid bezitten zich op creatieve wijze uit te drukken in de ontvangende taal. Deze stilisten moeten niet te zeer vertrouwd zijn met de (oudere vertalingen van de) Bijbel. Anders nemen zij te gemakkelijk traditionele termen over zonder te beseffen dat die verouderd zijn. Zij dienen wél sympathiek te staan ten opzichte van de boodschap van de Bijbel, al behoeven zij niet noodzakelijk gelovigen te zijn.
4. *Testing*. Het laatste stadium is dat van de toetsing van de vertaling. Het belangrijkste element daarvan is dat onderzocht wordt hoe mogelijke ontvangers van de vertaling erop reageren. Nida vergelijkt dit met marktonderzoek waarin de reactie van het publiek op een bepaald product wordt getoetst.

Voorbeelden van dynamisch-equivalente vertalingen zijn: *Groot Nieuws voor U* (1972), de *Groot Nieuws Bijbel* (1983), en vergelijkbare vertalingen in andere moderne talen.

De functioneel-equivalente methode

De dynamisch-equivalente vertalingen die vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw verschijnen, worden veel verkocht en gebruikt. Maar er is ook kritiek, vooral van meer behoudende kerken en christenen. Gaandeweg groeit echter ook binnen de vertaalwetenschap verzet tegen deze vertaalmethode. Men wijst op verschillende eenzijdigheden die aan deze methode kleven en beklemtoont dat de term 'dynamisch-equivalent' voor misverstanden vatbaar is.

Dat is voor Nida aanleiding zijn methode nogmaals onder de loep te nemen. Hij stelt voor de term 'dynamisch-equivalent' te vervangen door 'functioneel-equivalent'. Hij benadrukt dat hij alleen de term, maar niet de methode verandert. Toch is men nu vrij algemeen van mening dat de keuze voor de term 'functionele equivalentie' ook inhoudelijke consequenties heeft. De meest in het oog springende verschuivingen zijn de volgende.

1. Bij de functioneel-equivalente methode neemt men afstand van de scherpe scheiding tussen vorm en betekenis. Een belangrijk gevolg hiervan is dat men nadrukkelijker dan bij de dynamisch-equivalente methode uitspreekt trouw te willen blijven aan de brontekst. Niet zonder reden is dan ook gezegd dat in deze methode vergeleken met de dynamisch-equivalente methode 'een stapje terug' wordt gedaan. Een functioneel-equivalente methode houdt het midden tussen een formeel-equivalente en een dynamisch-equivalente vertaling. Wél staan de meeste functioneel-equivalente vertalingen dichter bij dynamisch-equivalente dan bij formeel-equivalente vertalingen.
2. Niet langer wordt de zin primair als eenheid van vertaling gezien, maar de tekst. Zodoende gaat men uit van grotere teksteenheden en krijgen de retorische structuren een prominente plaats bij het bepalen van de betekenis, zelfs voorafgaand aan de lexicale en grammaticale betekenissen of functies.
3. Hiermee hangt samen dat men meer oog heeft voor de stilistische kenmerken van de verschillende teksten. Een gedicht is iets anders dan een profetie en een profetie van Jesaja is in een andere stijl geschreven dan een profetie van Amos. Een functioneel equivalente vertaling tracht hiermee rekening te houden. Dit wil echter niet zeggen dat alle stilistische kenmerken van de grondtekst in de vertaling worden overgenomen. Nog altijd geldt immers het principe, dat een vertaling zoveel mogelijk dezelfde indruk op de lezers moet maken als de brontekst op het oorspronkelijke publiek. Omdat het niet vanzelfsprekend is dat bepaalde stijlelementen in de doeltaal dezelfde indruk nalaten als in de brontaal, kan

dit betekenen dat men kiezen moet voor andere stijlelementen. Uit deze stellingname blijkt dat de functioneel-equivalente methode in belangrijke mate de principes uit de dynamisch-equivalente methode handhaaft!

Twee nieuwe benaderingen

In onze postmoderne tijd begint de betekenis van Nida binnen de vertaalwetenschap af te nemen. Deze wetenschap is in een meerstromenland terecht gekomen dat vele vertakkingen kent. We schenken alleen aandacht aan twee belangrijke nieuwere benaderingen. Allereerst het *skopos*-perspectief. Vervolgens gaan we in op de literaire benaderingen.

De zojuist genoemde tekstuele equivalentiemodellen worden bepaald door de drieslag: brontekst, equivalente relaties en de vertaalde tekst. Hierbij ontbreken opdrachtgevers, afnemers en vertalers en hun historische en institutionele contexten. Maar deze bepalen voortdurend mede de relatie tussen vertalingen en hun bronnen. De keuzes in vertalingen worden namelijk niet alleen bepaald door de brontekst, maar vaak (ook) door externe criteria als de historische en maatschappelijke bedoeling (*skopos*) van de vertalingen. Zo past een informeel taalregister bij een vertaling in de omgangstaal, terwijl het register van de NBV hoger is omdat deze Bijbel ook bedoeld is om in de kerken gelezen te worden.

In de recente tijd worden in toenemende mate literaire methoden gebruikt om teksten uit de Bijbel te analyseren en te vertalen. Men pleit ervoor om het literaire karakter van bepaalde Schriftgedeelte te laten doorklinken in de vertaling. Van fundamenteel belang hierbij is het vaststellen van de factoren die de tekst tot een literaire eenheid maken. Bovendien zoekt men naar retorische structuren en technieken die in het tekstgedeelte voorkomen. Met al deze aspecten dient een vertaling zoveel mogelijk rekening te houden.

2.1.4. Bij wijze van overgang

Tegen de achtergrond van het overzicht in de laatste subparagraaf kunnen we de NBV als volgt typeren. Het gaat hier in de eerste plaats om **(1) een functioneel-equivalente bijbelvertaling**. We zagen echter dat hierin ook allerlei aspecten uit de **(2) dynamisch-equivalente methode** worden overgenomen. Bovendien hebben we de indruk dat in de NBV aspecten te vinden zijn waarin nieuwere ontwikkelingen zichtbaar worden, met name **(3) het skopos-perspectief en de literaire benaderingen**. Tegen deze achtergrond willen we de vertaalprincipes van de NBV bespreken.

2.2. De vertaalprincipes van de Nieuwe Bijbelvertaling

We bespreken in deze paragraaf een gedeelte van de vertaalprincipes die het Nederlands Bijbelgenootschap in 1993 voor de NBV heeft vastgesteld en die in het *Handboek voor de Nieuwe Bijbelvertaling* zijn opgenomen⁴. Dat betekent in de eerste plaats dat alleen die vertaalprincipes hier aan de orde zullen komen, die van onze kant om commentaar vragen. Vertaalprincipes die naar onze mening minder belangrijke punten raken – en die doorgaans onze instemming hebben – zijn hier weggelaten.

Bovendien worden enkele vertaalprincipes in deze paragraaf niet behandeld omdat zij later aan de orde komen. Het gaat om punten die herhaaldelijk in de enquête zijn genoemd en daarom in hoofdstuk 5 zijn opgenomen. We denken hier met name aan: het opnemen van de apocriefe boeken (5.3); het hoofdlettergebruik (5.4) de aanspreekvormen in de NBV (5.5) en de weergave/vertaling van de Godsnaam (5.6).

⁴ Zie: *Handboek voor de Nieuwe Bijbelvertaling* (Haarlem 2001⁴) A3: 1 – 13.

In het vervolg zullen de vertaalprincipes van de NBV doorgaans in eigen woorden worden samengevat. Waar nodig wordt de tekst uit het handboek letterlijk aangehaald.

2.2.1. Tekstuitgaven

De vertaling van de NBV is gebaseerd op de nieuwste wetenschappelijke uitgaven van het Oude en Nieuwe Testament. Daarin wordt op enkele plaatsen afstand genomen van de vroeger algemeen aanvaarde Griekse tekst van het Nieuwe Testament (de *textus receptus*), die onder meer de grondslag vormde voor de SV. Overigens had ook de NBG '51 al afstand genomen van de *textus receptus*, evenals vrijwel alle nieuwere vertalingen. Slechts een klein aantal nieuwtestamentici – onder wie prof. dr. J. van Bruggen – pleit er in onze tijd nog voor de *textus receptus* een volwaardige gesprekspartner te laten zijn bij de tekstkritiek, de uitleg en de vertaling van het Nieuwe Testament.

Naar ons oordeel gaat de NBV met een aantal passages die hier van belang zijn op een meer verantwoorde wijze om dan de NBG '51. Zo plaatst de NBG '51 Mark. 16:9-20 en Joh. 7:53-8:11 zonder enig commentaar tussen vierkante haken. Hierdoor ontstaat de sterke suggestie dat 'wetenschappelijk bewezen' is dat deze gedeelten niet tot de oorspronkelijke tekst behoren. In de NBV worden deze gedeelten in de hoofdtekst – zonder haken! – gehandhaafd en wordt in een noot aangetekend dat deze verzen in een aantal handschriften niet voorkomen.

2.2.2. Het vertalen gaat aan de theologie vooraf

Het *Handboek* heeft enkele belangrijke vooronderstellingen geformuleerd met betrekking tot de gevende talen. In de eerste wordt gesteld dat deze talen – namelijk Hebreeuws, Grieks en Aramees – talen zijn als elke andere taal en dat de regels van de algemene taalwetenschap op deze talen van toepassing zijn. De tweede luidt: 'Het vertalen gaat aan de theologie vooraf. De tekst staat centraal. Dat betekent dat geen dogmatische en andere leerstellige vooronderstellingen het vertalen mogen belasten'. Deze stelling bedoelt slechts een nadere uitwerking te zijn van de vorige.

Geen 'heilige' talen

De eerste stelling is in principe juist. De talen waarin de Bijbel geschreven is, zijn geen heilige talen waarvoor een geheel eigen 'gewijde' taalkunde en 'gewijde' vertaalwetenschap zou moeten worden ontworpen. Toch is hiermee niet alles gezegd. Want ook al is – bijvoorbeeld – het Grieks van het Nieuwe Testament gewoon *koinè*-Grieks, toch heeft het daarin een eigen plaats. Dat heeft ermee te maken dat de verworteling van het Nieuwe Testament in het Oude het taalgebruik van het NT stempelt, soms zelfs zeer sterk.

Taalwetenschap en theologie

De tweede stelling roept meer bedenkingen op. Uiteraard dient de grondtekst zuiver en eerlijk vertaald te worden, volgens de regels van de (ver)taalwetenschap en zonder theologische vooringenomenheid. Als het *Handboek* alleen dát bedoelt te benadrukken, kunnen we daarmee van harte instemmen.

In deze stelling wordt echter meer gesuggereerd. En wel minstens twee dingen:

- 1) Het is mogelijk om een tekst theologisch onbevooroordeeld te benaderen.
- 2) Linguïstische vooronderstellingen zijn waarde vrij, terwijl theologische dat niet – of in elk geval veel minder – zijn.

Bij beide suggesties zijn kanttekeningen te maken.

- ad 1) Bij de eerste zouden we willen opmerken dat het vertaalproces mede bepaald wordt door theologische beslissingen die aan dat proces voorafgaan en het begeleiden. Men

kan hierbij denken aan de kwesties van het vaststellen van de grondtekst, de canon etc. Bovendien kunnen we bij de praktijk van het vertaalwerk onze theologische intuïties niet uitfilteren en is op soms een expliciet theologische beslissing vereist. We wijzen er ook op dat juist de benadering vanuit het skoposperspectief er de ogen voor opent dat het karakter van de vertaling in belangrijke mate (mede) bepaald wordt door het doel waarvoor zij gepubliceerd is. Bij het bepalen van dit doel spelen ook theologische factoren, bewust of onbewust, een rol.

- ad 2) In de desbetreffende stelling wordt de indruk gewekt dat vooronderstellingen uit de (ver)taalwetenschap ‘objectief wetenschappelijk’ zijn, terwijl vooronderstellingen uit de theologie dat niet zouden zijn. Het is waar dat iedere theologie haar vooronderstellingen heeft. Datzelfde is echter het geval bij de (ver)taalwetenschap, zoals dat bijvoorbeeld uitkomt in onze samenvatting van de dynamisch-equivalente methode en de kritische reacties daarop (zie hierboven 2.1.3). Bij het formuleren van de uitgangspunten van een vertaling én bij de praktijk van het vertaalwerk zal hiermee terdege rekening gehouden moeten worden. Daarom had het NBG er goed aan gedaan niet alleen de (ver)taalkundige, maar ook de theologische vooronderstellingen van de Nieuwe Bijbelvertaling expliciet te benoemen. Hoe men het ook wendt of keert, bijbelvertalen is immers óók een theologische bezigheid!

Uit het gesprek dat deputaten gevoerd hebben met de beide CG-supervisoren (Prof. Dr H.G.L. Peels en drs. W. Steenbergen) van de NBV werd duidelijk dat ook zij moeite hebben met de massieve wijze waarop deze stelling is geformuleerd. Het is immers onmogelijk de theologie bij het vertalen buiten spel te zetten. Tegelijkertijd is volgens hen het gevaar zeer reëel dat wij de taal en de tekst van de Bijbel theologisch te veel overladen. Daarom is het methodisch beslist juist om het vertalen zo min mogelijk door onze theologische stellingname te laten beheersen.

Interconfessionaliteit

Zoals de zaken nu staan, blijven de theologische vooronderstellingen in het *Handboek* grotendeels onuitgesproken. Niettemin zijn uit de vertaalprincipes zoals die hier zijn geformuleerd wel enkele dingen af te leiden. In de eerste plaats is duidelijk dat de vertaling principieel *interconfessioneel* is en dat dit uitgangspunt te allen tijde gewaarborgd dient te blijven. Nu wordt nogal eens gesuggereerd dat een interconfessionele bijbelvertaling alleen maar winst betekent. Een belangrijk punt hierbij is dat de strikte naleving van de richtlijnen bij dergelijke vertalingen er borg voor staat dat ‘confessioneel bepaalde vooroordelen’ in een interconfessionele vertaling niet of zo min mogelijk doorklinken. De NBV wil dan ook met nadruk boven alle partijen staan!

We maken twee opmerkingen bij dit punt.

- 1) In de eerste plaats zal men zich bij deze stellingname op zijn minst de vraag moeten stellen of de NBV – in theologisch opzicht – niet het gevaar loopt vlak en vaag te worden. In onze pilotstudies van concrete gedeelten van de NBV hebben we dit punt uitdrukkelijk meegenomen.
- 2) Vervolgens moet men zich afvragen of ‘interconfessioneel’ theologisch waardevrij is. Moet de mate waarin men in confessionele uitgangspunten overeenstemt niet nader worden ingevuld? Van bijbelvertalers die hun werk doen ten dienste van de kerken, mag betrokkenheid verwacht worden op het geloof en het belijden van die kerken. Het zou natuurlijk het mooist zijn, als bekend was dat zij het perspectief delen van waaruit de gereformeerde belijdenisgeschriften de Bijbel verstaan en uitleggen. Maar als dat, gegeven de interconfessionaliteit van de bijbelvertaling, onhaalbaar is, mag toch op zijn minst naar een theologische plaatsbepaling gevraagd worden, zeker op het punt van het karakter van de Heilige Schrift als het Woord van God.

De inspiratie van de Schrift

Op het laatstgenoemde punt willen we nog iets dieper ingaan. De vraag laat zich namelijk niet onderdrukken of de belijdenis dat we in de Bijbel in aanraking komen met het geïnspireerde Woord van God consequenties heeft voor de wijze waarop de vertaalprincipes worden geformuleerd en het vertaalwerk in de praktijk wordt verricht.

Op deze vraag worden verschillende antwoorden gegeven. Eén van de antwoorden luidt dat de leer van de inspiratie geen invloed heeft op het vertalen van de Bijbel. Hoewel de Bijbel het Woord van God is, is namelijk op geen enkele manier *op het niveau van de taalkunde* aan te geven waarin deze meerwaarde van de bijbelse teksten concreet bestaat. Om deze reden ontbreekt in de regels die voor de NBV zijn opgesteld elke theologische en gelovige rekenschap. De NBV-vertaalregels geven geen aanwijzing voor, maar ook geen aanwijzing tegen het door God gegeven karakter van de bijbel. Ze laten het volledig open.

Dit is een ander antwoord dan altijd binnen het gereformeerde protestantisme op deze vraag is gegeven. De visie die daar heerst, laat zich als volgt samenvatten: ‘Omdat heel de Schrift door God is ingegeven, moet een vertaling de grondtekst zo dicht mogelijk volgen. De vorm van het origineel moet waar mogelijk gehandhaafd blijven. De eis dat een vertaling natuurlijk moet klinken in de doeltaal, staat op het tweede plan. Dit principe is in de SV gevolgd. Het titelblad van de SV vermeldt dat de tekst ‘getrouwelijk’ is overgezet. Voor de statenvertalers betekende dit een streven naar maximaal behoud van de vorm.

Nu is het vertaalprincipe van de NBV dat een goede bijbelvertaling brontekstgetrouw dient te zijn op zichzelf beschouwd goed te combineren met een gereformeerde Schriftvisie, zoals die beleden wordt in de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Wel zullen we nader moeten wegen hoe de ‘brontekstgetrouwheid’ tot uitdrukking komt in de concrete vertaalkeuzes die de NBV maakt. Bovendien zullen we moeten onderzoeken hoe de polen ‘brontekstgetrouw’ en ‘doeltaalgericht’ zich binnen de NBV verhouden. Vanuit de reformatorische visie zal het primaat bij de eerste pool moeten liggen. Zowel vanuit orthodox-gereformeerde kring als door barthiaans georiënteerde theologen is dit in de discussie rond de NBV benadrukt.

2.2.3. De ontvangende taal

Bij wat het *Handboek* over de ontvangende taal schrijft, is veel wat onze hartelijke instemming heeft. We noemen de belangrijkste punten.

- Men pleit zeer terecht voor een vertaling in goed Nederlands, zowel in syntactisch als stilistisch opzicht. Hierbij wil men bijzondere aandacht schenken aan de voorleesbaarheid van de vertaling.
- De verschillen in stijlsoort en stijlniveau worden zoveel mogelijk gevolgd en men wil zowel waken voor een taalgebruik dat een anachronistisch effect heeft, als voor een modieus taalgebruik.
- Religieuze termen mogen zeker gebruikt worden, al zal men ze moeten toetsen op hun bruikbaarheid in het (hedendaagse) Nederlands.

Toch zijn er enkele aspecten van wat in dit verband ter sprake wordt gebracht die om een nadere bespreking vragen.

Doeltaalgericht en brontekstgetrouw

Met deze tweeslag wordt de vertaalopvatting van de NBV vaak kort op formule gebracht. Tegen deze twee kernbegrippen zal niemand bezwaar hebben. Het is immers een basisvoorwaarde voor elke goede vertaling dat zij brontekstgetrouw en doeltaalgericht is! Wel zouden

we de volgorde van de beide woorden willen omkeren en niet doeltaalgericht, maar brontekstgetrouw voorop willen plaatsen.

Dat brengt ons onmiddellijk bij de vraag hoe deze twee polen zich volgens het Handboek tot elkaar verhouden. Dat blijkt meerduidelijk te zijn. Er zijn uitspraken te vinden waarin benadrukt wordt dat ‘de kenmerken van de brontekst’ prioriteit hebben. Maar als de verhouding van doeltaalgericht en brontekstgetrouw nader omschreven wordt, verschuiven de accenten. In dat verband lezen we namelijk: ‘de vertaler verplicht zich tot een zo groot mogelijke aanpassing van de structuur aan de conventies van de doeltaal. (...) Hij streeft ernaar de informatie-overdracht niet te belemmeren door interferentie⁵ vanuit de brontaal. Doordat hij de context en de conventies van de doeltaal laat prevaleren, zal hij soms gelijkkluidende elementen uit de brontekst op verschillende wijze in de vertaling moeten weergeven’. Deze zinnen wekken sterk de indruk dat de doeltaal bij het vertaalwerk prevaleert – een principe dat in de dynamisch of functioneel-equivalente vertaalmethode sterk wordt benadrukt.

In de discussie over de NBV is door verschillende auteurs benadrukt ‘dat de pragmatiek van de ontvangende taal prioriteit heeft binnen de NBV’. Sommigen voegen daar zelfs aan toe dat ‘daarvoor grote offers gebracht zijn ten aanzien van de brontekst’. Nu heeft men van de zijde van het NBG bereidheid getoond naar kritische opmerkingen op dit punt te luisteren. Dat heeft geresulteerd in een aantal aanpassingen in de vertaling waarin het ‘brontekstgetrouw’ meer tot zijn recht komt.

Taalkenmerken en tekstkenmerken

Om aan de NBV recht te doen, moet men bij het zojuist gestelde wel het onderscheid tussen taalkenmerken en tekstkenmerken betrekken. *Taalkenmerken* zijn eigenschappen van een specifieke taal, en in een brontekstgetrouwe en doeltaalgerichte vertaling zul je taalkenmerken van de brontaal *niet* terugvinden. *Tekstkenmerken* zijn eigenschappen van een tekst, en in een brontekstgetrouwe en doeltaalgerichte vertaling zul je tekstkenmerken van de brontekst *wel* aantreffen.

Dit onderscheid is zeker zinvol. Het kan ook helderheid geven bij de verantwoording van de gemaakte vertaalkeuzes. Toch kleven er ook de nodige problemen aan dit onderscheid. Binnen het vertaalteam zijn voortdurend discussies gevoerd over de vraag: ‘Is dit nu een tekstkenmerk of een taalkenmerk?’ Ook veel kritische reacties op bepaalde passages in de NBV cirkelen om deze vraag.

Het volgende voorbeeld kan duidelijk maken welke moeiten hier liggen. In Opb. 19:16 staat, in de NBG ’51: ‘En Hij heeft op zijn kled en op zijn dij geschreven de naam: ‘Koning der koningen en Here der heren’. De NBV heeft hier: ‘Op zijn kleding en op zijn dij staat de naam ‘Hoogste Heer en koning’. Hier is een tekstkenmerk, namelijk een hebraïsme, weggevallen. Dat de schrijver hiermee zijn wortels in de Schriften van het Oude Testament aangeeft, wordt in de NBV niet meer uitgedrukt. Nu is er wat voor te zeggen om uit het Oude Testament geen hebraïsmen in het Nederlands over te brengen en uit het Nieuwe Testament wel. In het eerste geval gaat het om een taalkenmerk, in het tweede geval om een tekstkenmerk. Wie zo de Bijbel vertaalt, komt wel tot het merkwaardige resultaat dat het Nieuwe Testament ‘Hebreeuwer’ gaat klinken dan het Oude Testament. Bovendien kan het signaal van een hebraïsme in het Nieuwe Testament alleen verstaanbaar worden als eerst het Hebreeuwse idioom van het Oude Testament ‘getrouwelijk overgezet’ is. De lezer kan het hebraïserende tekstkenmerk van ‘Koning der koningen’ uit het Nieuwe Testament alleen herkennen, als hij weet van het taalkenmerk dat in het oudtestamentische ‘heilige der heiligen’ verscholen ligt. Hier brengt het onderscheid tussen taalkenmerk en tekstkenmerk ons dus niet verder.

⁵ ‘Interferentie’ betekent zoveel als ‘ongewenste, storende beïnvloeding’.

Religieuze termen

De vertaalprincipes zeggen dat religieuze termen mogen worden gebruikt, maar brengt daarbij twee beperkingen aan. In de eerste plaats zullen zij getoetst moeten worden op hun bruikbaarheid in het Nederlands en in de tweede plaats moet het interconfessionele karakter van de NBV gewaarborgd blijven. Er mogen dus geen woorden of namen gebruikt worden die met een geassocieerd worden met een bepaald kerkelijk standpunt.

Van verschillende kanten is er op gewezen dat bepaalde klassieke kernwoorden in de NBV niet meer voorkomen of dat op een wijze wordt vertaald die op zijn minst misverstand oplevert.

In Gen. 15:6 vertaalt de NBV: ‘Abraham vertrouwde op de HEER en deze rekende hem dit toe als een rechtvaardige daad’. Van verschillende kanten is hierbij opgemerkt dat het Hebreeuwse woord *tsedaqa* dat in de NBG ’51 met ‘gerechtigheid’ wordt vertaald, niet op één of meer goede daden duidt, maar op een houding of een toestand. Daarom verdient de vertaling: ‘en rekende hem dit toe als gerechtigheid’ de voorkeur⁶. Wij zouden niet alleen hier maar ook op andere plaatsen het woord ‘gerechtigheid’ graag gehandhaafd zien.

Hetzelfde geldt voor woorden als ‘beking’ (dat – bijvoorbeeld in het boek Handelingen – wel erg vaak anders vertaald wordt: ‘tot inkeer komen’, ‘het nieuwe leven ontvangen’ of zelfs ‘een nieuw leven beginnen’), ‘heerlijkheid’, ‘heil’, ‘heilig’ en ‘vlees’.

Het is waar dat bepaalde klassieke religieuze woorden in het gewone taalgebruik niet (direct) meer landen. Maar is dat een doorslaggevende reden om ze in een bijbelvertaling niet meer te gebruiken? Heeft een bijbelvertaling in onze tijd ook niet tot taak om onvervangbare religieuze begrippen te *bewaren* en zo ook bepaalde vormen van taalverval tegen te gaan? Anders bestaat het gevaar dat jongeren en ouderen de kernbegrippen uit de Schrift – die in de kerkdienst en tijdens de catechese aan de orde komen – niet meer of te weinig in de Bijbel terug kunnen vinden. We willen hiermee geen pleidooi voeren voor kerkelijke ‘geheimtaal’ en woorden die onbedoeld weerstand oproepen. We vinden ook dat een onnodig archaïserend taalkleed van een vertaling met name voor de jongeren een grote barrière vormt. Niettemin dient de kerk ervoor te waken dat onvervangbare woorden uit haar religieuze taalschat wegslijten uit de hoofden en harten van de gemeente.

2.2.4. De vertaaldaad

Ook in de paragraaf over de vertaaldaad wordt een aantal principia onder woorden gebracht waarmee we kunnen instemmen. We veroorloven ons op twee punten enkele opmerkingen.

Concordant vertalen

Concordant vertalen betekent – kort gezegd – één en hetzelfde woord uit de brontekst steeds op dezelfde wijze in de vertaling weergeven. Nu is concordant niet precies hetzelfde als brontekstgetrouw. Het is namelijk mogelijk zo concordant te vertalen dat men in feite op gespannen voet komt met de bedoeling van de brontekst⁷. Wij zijn van mening dat het vertaalwerk te zeer in een keurslijf wordt geperst, wanneer we zouden uitgaan van volledige concordantie. We hebben gezien dat ook de SV – die als een concordante vertaling bekend staat – soms minder concordant is dan wel gedacht wordt. Wij achten het juist dat men ook bij de NBV gekozen heeft voor een beperkte concordantie. Uit het voorafgaande blijkt echter dat wij de concordantie bij de NBV in een aantal gevallen te beperkt vinden. Via een concordante vertaling krijgen bijbellezers zicht op de literaire en theologische structuren van de Schrift en

⁶ In 3.3.1. wordt dit nader geadstrueerd.

⁷ Vgl. hierbij wat in 2.1.3 wordt gezegd over de formeel-equivalente methode.

daarmee is concordantie vanouds hét middel voor bijbelstudie. Ook op dit punt lijkt ons daarom het principe van ‘de doeltaalgerichtheid’ bij de NBV teveel te domineren.

Inclusief vertalen

Onder inclusief vertalen verstaan we dat exclusief mannelijke aanduidingen in de brontekst óf sekseneutraal worden vertaald of op zo’n wijze dat vrouwen uitdrukkelijk worden ingesloten. Er zijn bijbelvertalingen die hierin zeer ver gaan. Daarin wordt bijvoorbeeld de uitdrukking ‘een man’ (bijna) consequent wegvertaald, bijvoorbeeld door het te vervangen door ‘iemand’, ‘een persoon’, of ‘een mens’. Zover gaat de NBV niet. Toch komen er in deze vertaling een aantal karakteristieke voorbeelden van inclusief vertalen voor.

Verscheidene keren beginnen de apostelen in het Nieuwe Testament een toespraak met de woorden ‘broeders’, of ‘mannen broeders’. Op eenzelfde manier worden de gemeenten aangesproken in de brieven. De NBV vertaalt in Handelingen 1:16 en 2:29 echter met ‘broeders en zusters’. Het ‘geliefde broeders’ in 1 Thessalonicensen 1:4 is vervangen door ‘God heeft u lief, broeders en zusters’. Bovendien wordt de uitdrukking ‘onze vaders’ regelmatig vervangen door ‘onze voorouders’ (vgl. o.a. Hand. 7:32; 51; 1 Kor. 10:1).

Er is terecht op gewezen dat de NBV het principe van inclusief vertalen niet slaafs volgt. Van geval tot geval is een keuze gemaakt, waarbij soms gekozen wordt voor een exclusieve vertaling (bijv. Ps. 133:1; Luk. 17:3 en Hand. 1:21). Nu is inclusief vertalen niet per definitie hetzelfde als feministisch vertalen, maar het valt niet te ontkennen dat inclusief vertalen in belangrijke mate is opgekomen als gevolg van pleidooien van feministische theologen. Op die manier vindt echter wel een ingrijpende vorm van transculturatie plaats, die in andere gevallen in de vertaalprincipes van de NBV wordt afgewezen⁸.

Jaren geleden waarschuwden De Waard en Nida al tegen de toen opkomende trend van het inclusief vertalen: ‘De cultuur van de Bijbel was georiënteerd op het mannelijke. Daarom brengt het herschrijven van de Schriften in zogenaamde ‘inclusieve taal’ culturele anachronismen en ernstige contextuele vervormingen met zich mee’. We kunnen daar nog aan toevoegen dat het op bepaalde plaatsen inclusief vertalen, niet kan verhullen dat de Bijbel op een andere wijze over de verhouding man en vrouw spreekt dan in West-Europa gebruikelijk is aan het begin van de 21^e eeuw. Zodoende kan het voor de onbevungen lezer van deze tijd verwarring wekken dat men enerzijds transculturaliserend vertaalt en spreekt van ‘broeders en zusters’, terwijl men anderzijds teksten als 1 Korinthe 11:3 (‘De man [is] het hoofd van de vrouw’) niet op een bepaalde wijze aan onze huidige cultuur aanpast.

We zijn daarom van mening dat de NBV ten onrechte (soms) inclusief vertaalt. In de eerste plaats wekt het feit dat zij hierin niet consistent is verwarring. Nog belangrijker is, dat zo een ingrijpende vorm van transculturatie plaatsvindt waartegen in de vertaalprincipes van de NBV bezwaar wordt aangetekend.

Excurs: de positie van de vrouw

Sprong heeft laten zien dat het ‘seksespecifiek vertalen’ in de Nieuwe Bijbelvertaling nog meer gevolgen heeft dan wat zo juist naar voren gebracht is over het ‘inclusief vertalen’. Een van de meest opvallende voorbeelden die hij geeft, is het feit dat de NBV Romeinen 16:7 als volgt vertaalt: ‘Groet Andronikus en Junia, mijn volksgenoten die met mij in de gevangenis hebben gezeten, die als apostelen veel aanzien genieten’. Op deze wijze spreekt de tekst over een vrouwelijke apostel met de naam Junia (volgens sommigen de vrouw van de in deze tekst genoemde Andronikus). Het is duidelijk dat zo aan deze passage een argument kan worden ontleend vóór de vrouw in het ambt. Nu zijn tegen deze vertaling twee bezwaren in te brengen. In de eerste plaats is de lezing ‘Junia’ omstreden.

⁸ Vgl. *Handboek voor de Nieuwe Bijbelvertaling*, A3:8, sub B.2.7.

Het kan hier ook gaan om een man wiens naam Junias luidt (verkorte vorm van Junianus). Bovendien is de vertaling ‘die als apostelen veel aanzien genieten’ tendentiek. De oorspronkelijke tekst zegt in feite zoveel als: ‘die onder de apostelen in aanzien zijn’. Dat hoeft niet te betekenen dat Andronikus en Junias ook zelf apostelen waren. Bovendien wordt het woord ‘apostel’ in het Nieuwe Testament in meer dan één betekenis gebruikt. Overigens kan men bij andere kernteksten die een rol spelen in de discussie rond de vrouw in het ambt in de Nieuwe Bijbelvertaling niet spreken van een tendens in die richting (zie 1 Korinthe 11:5; 14:34v.; Galaten 3:27vv.; Efeze 5:21-33; 1 Timotheüs 2:8vv.).

2.2.5. De kwalificaties van de vertalers

In het Handboek wordt terecht benadrukt dat de vertalers terzake kundige mensen moeten zijn, die ook bekend zijn met de ‘gebieden van de algemene taalwetenschap, literatuurwetenschap en tekstwetenschap. Ook de vertaalwetenschap zal een belangrijke bijdrage leveren. Aangezien slechts weinigen deze verschillende kennisgebieden tegelijk beheersen, zal er in een team van neerlandici, hebraïci en graeci gewerkt moeten worden’.

Met deze stelling stemmen we van harte in. In het licht van wat eerder geschreven is over de relatie van de theologie tot de vertaalwetenschap, zal het niemand verbazen dat we hier wel de vraag aan toevoegen: ‘Waar blijven de theologen?’ Nu is het ons uiteraard bekend dat verschillende van de brontaalkenners die meewerkten aan de NBV van origine theologen (bijbelwetenschappers) zijn. Toch krijgen we uit deze omschrijving de indruk dat zij vooral bij het werk zijn betrokken vanwege hun kennis van de taal en de tekst van de Schrift. Daar zijn goede redenen voor aan te voeren. Niettemin blijft het de vraag: ‘Is het vertalen van de Bijbel alleen een zaak van taalgeleerden (neerlandici, hebraïci en graeci) en hebben theologen hierin weinig of niets te zeggen?’

Bij dit punt blijft in het *Handboek* nog een andere kwestie ongenoemd die naar onze gedachte bepaald niet zonder belang is. In het verleden werd herhaaldelijk de vraag gesteld: ‘Aan welke kwalificaties moet iemand die de Bijbel vertaalt, beantwoorden?’

Daarop werd een heel specifiek antwoord gegeven. We hebben gezien, dat Luther ervan uitging dat alle bijbelvertalers vrome christenen dienen te zijn. De synode van Dordrecht stipuleerde dat zij de nodige wetenschappelijke kwaliteiten moesten bezitten, hun instemming moesten betuigen met de gereformeerde belijdenis en bovendien in leer en leven bij de kerken goed bekend moesten staan.

Bij de NBV liggen de accenten duidelijk anders. Bij de vertaalprincipes in het *Handboek* komt de geloofsovertuiging van de vertalers niet ter sprake. Bij de beschrijving van de criteria bij selectie van de vertalers staat op dit punt te lezen dat zij ‘openheid voor en affiniteit met de bijbel’ moeten bezitten. Wij vinden dat erg mager en vaag. Wij hebben al aangegeven dat van de vertalers toch op zijn minst een theologische en confessionele plaatsbepaling gevraagd mag worden, zeker op het punt van het karakter van de Heilige Schrift als het Woord van God.

Ook binnen de kring van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) heeft men zich over dit punt uitgelaten. Van Bruggen zegt hierover:

‘Voor sommigen betekent de geestelijkheid van de vertaling ook dat de vertaler een geestelijk mens moet zijn. Nu is het zeker waar dat een vijand van de Schrift niet zo geschikt is om die tekst met liefde te vertalen. Van de vertalers en medewerkers mag een persoonlijke affiniteit met de bronnen voor het christelijk geloof verwacht worden. Het is echter bekend dat de vertalers van de NBV verschillen in geloofsovertuiging kennen. Zal dit leiden tot een verdeeld product? Het lijkt me niet nodig. De vertaler geeft niet zijn eigen opinies

weer over de tekst, maar hij of zij geeft de inhoud van de tekst. En voorts beschermen de vertaalregels de tekst tegen het binnenstromen van de eigen ideeën van de vertaler. Men moet een vertaling meten aan het product, niet aan de vertalers.'

Met verschillende opmerkingen in deze passage kunnen wij instemmen. Het is waar dat men een vertaling moet meten aan het product. Het is ook juist dat goede vertaalregels de tekst beschermen tegen het binnenstromen van de eigen ideeën van de vertalers. Er zou – wat ons betreft – ook nog aan toegevoegd mogen worden dat het overleg binnen de vertaalteams en met de supervisors bijdraagt aan de objectiviteit en de kwaliteit van de vertaling. Maar is juist bij de vertaling van de Schrift niet op zijn minst een innerlijke overeenstemming met de kernboodschap van de Schrift vereist? Waarom moeten we dan zo ‘dunnetjes’ spreken over een ‘affiniteit’ met de bronnen van het christelijk geloof?

Ook het rapport van Deputaten Bijbelvertaling van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) wijdt een paragraaf aan deze kwestie. Hierin wordt eenzelfde lijn getrokken als bij Van Bruggen, al is de verwoording enigszins anders. Een belangrijke stelling in het rapport is: ‘Niet de eenheid in geloofsovertuiging, maar de eenheid in vertaalopvatting is bepalend voor een betrouwbare en consistente vertaling’. Dat wekt op zijn minst de indruk dat de geloofsovertuiging bij het bijbelvertaalwerk weinig of geen invloed heeft op het vertaalwerk. Die stelling wagen wij te betwifelen.

Overigens zijn wij ons ervan bewust dat de confessionele binding van vertalers ook een belemmering kan worden bij het vertaalwerk. Het confessionele uitgangspunt kan zozeer hun visie beïnvloeden dat zij niet meer objectief vertalen wat er staat, maar de vertaling harmoniseren met hun dogmatische uitgangspunten. Maar wij zijn van mening dat een confessionele binding en een wetenschappelijke vertaalhouding samen kunnen en moeten gaan.

2.3. Conclusies en aandachtspunten

We ronden deze paragraaf af met een aantal conclusies en aandachtspunten.

1. De afstand tussen de vertaalprincipes van de NBG '51 tot de NBV is groter dan die tussen de vertaalprincipes van de SV en de NBG '51. Vergeleken met de sterk dynamisch-equivalente *Groot Nieuws Bijbel*, is de NBV echter duidelijk een verbetering.
2. Er zijn vragen te stellen bij de strakke boedelscheiding in de vertaalprincipes van de NBV tussen taalwetenschap en theologie en tussen vertaalwerk en confessie.
3. We dienen in verschillende pilotstudies nader te onderzoeken in hoeverre de NBV in de polariteit brontekstgetrouw-doeltaalgericht het zwaarste gewicht legt op de laatste pool.
4. Bij het beoordelen van een bijbelvertaling is het uiteraard van groot belang na te gaan van welke vertaalprincipes men uitgaat. Toch is het onjuist een vertaling enkel en alleen te beoordelen aan de hand van de gevolgde vertaalmethode. Concrete keuzen in een bepaalde vertaling worden namelijk ook beïnvloed door andere factoren dan de vastgestelde vertaalprincipes. Met andere woorden: wie een vertaling wil beoordelen, ziet zich genoodzaakt het eindproduct te beoordelen. Daarvan wordt in de volgende hoofdstukken verslag gedaan.

Hoofdstuk 3: Pilotstudies

3.1. Het Oude Testament

We hebben gekozen voor een viertal gedeelten uit het Oude Testament: Genesis 12-15, Psalm 20-25, Jesaja 52:13-53:12 en het boek Sefanja. De gedetailleerde bespreking van deze gedeelten vindt u in bijlage 3 bij dit rapport. Hier volstaan wij met het doorgeven de conclusies die getrokken zijn. Een enkele kwestie gaf aanleiding tot verdere studie; in paragraaf 3.3 vindt u daarvan de resultaten. Bij de conclusies worden vaak enkele voorbeelden genoemd; vaak zou er vanuit het bestudeerde nog wel meer te noemen zijn.

1. De NBV geeft over het algemeen mooi en hedendaags Nederlands. Zij loopt goed, leest makkelijk en is doorgaans goed te begrijpen.
2. Dat de tekst doorgaans goed te begrijpen is, is soms gevolg van het feit dat dingen die in de grondtekst vreemd zijn, worden gladgestreken (bv. Ps. 22:9.25, Jes. 52:14, Sef. 1:6, 3:10).
3. We vonden een aantal zeer sprekende, mooie vertalingen (Ps. 25:4, Sef. 1:5.14, 3:16). Ook heel originele vertalingen (bv. Jes. 53:3.11, Sef. 1:3). Daarbij moet soms wel gezegd worden: àls je het zo kunt vertalen is het mooi en helder – maar het is discutabel of het zo kan (Jes. 53:8).
4. Vooral in de Psalmen is de vertaling over het algemeen kort en krachtig, en poëtisch. We waarderen de manier waarop de Psalmen in de NBV zijn ingedeeld in strofen.
5. Ook een wat minder bekend boek als Sefanja is zorgvuldig vertaald. Het is een boek met mooi, krachtig Hebreeuws. In de vertaling komt dat uit.
6. Verschillende teksten zijn voor ons beseft onnodig vrij vertaald (Gen. 14:10, 15:1b, Ps. 21:7, Ps. 22:32).
7. Er worden in de vertaling soms dingen weggelaten, zonder dat duidelijk is waarom (Gen 12:4; Ps. 22:23, Jes. 53:6, Sef. 1:4).
8. Soms zijn gelijke woorden of zinswendingen onnodig verschillend vertaald (Gen. 13:10/14).
9. De NBV heeft enkele keren een wat zwakke weergave van Hebreeuwse woorden (Jes. 53:5, Sef. 1:2,15, 2:2,4,15). We vonden anderzijds ook plaatsen waar de NBV sterker en beter vertaalt dan SV en NBG '51 (Jes. 53:12).
10. De weergave van Genesis 12:3 wijkt af van hoe deze tekst in het N.T. wordt opgevat en geciteerd. Als er in het Hebreeuws duidelijk iets anders stond, zou dat terecht zijn – maar in dit geval valt er juist veel te zeggen voor de vertaling die ook in het N.T. is terug te vinden.

3.2. Het Nieuwe Testament

Uit het Nieuwe Testament hebben we een tweetal gedeelten gekozen om te bestuderen: de eerste twee hoofdstukken van Lukas en de brief aan de Galaten. Hieronder treft u onze conclusies ten aanzien van die bijbelgedeelten.

3.2.1. Lukas 1-2

1. De NBV heeft Lucas 1-2 goed vertaald.
2. Er zijn ook voorbeelden gegeven van een (te) zwakke vertaling en van onnodige veranderingen.
3. Bij een aantal teksten is de vertaling gedeeltelijk goed, terwijl ze voor een ander deel vragen oproept, ook vanuit de doelstelling van de NBV gezien. Dat geldt o.a. 1:16-17 en 2:27. Lucas 2:51 is onjuist vertaald door toevoeging van 'voortaan'. Dat wekt een verkeerde suggestie.
4. Dat de NBV 2:1, 6 en 15 niet met het (meer dan) vertrouwde '*en het geschiedde*' begint, vloeit voort uit de doeltaalgerichtheid en de overtuiging dat het in deze uitdrukking om een taalkenmerk gaat die in de Nederlandse taal niet tot uitdrukking hoeft te komen. Deze visie is te verdedigen. Ze komt overeen met de meeste vertalingen, die dezelfde uitdrukking in Lucas 1-2 onvertaald laten.

3.2.2. Galaten

1. Veel teksten in Galaten zijn correct, adequaat en goed vertaald. Dat mag ook van een vertaling als deze worden verwacht.
2.
 - a. Beelden zijn lang niet altijd letterlijk vertaald. Dat is meer dan eens te rechtvaardigen, maar andere keren zijn ze onnodig wegvertaald, o.a. in 2:18 en 3:1 of niet gelukkig weergegeven, o.a. in 3:24.
 - b. Dikwijls wordt een omschrijvende vertaling gebruikt, o.a. in 1:4; 1:11; 2:19; 5:6; 5:13 en 5:16. Die omschrijvingen zijn o.i. lang niet altijd nodig. Ook zijn ze soms minder juist of zelfs niet juist.
 - c. Verder wordt meer dan eens (te) vrij vertaald: te algemeen (5:23) of te specifiek (3:19).
 - d. Soms worden onnodig woorden en zinsdelen weggelaten, o.a. in 2:1; 4:4, 5,6 en 24-25; 6:6,8 en 18.
 - e. In sommige teksten worden woorden toegevoegd. Voorbeelden dat dit zonder noodzaak gebeurt zijn: 4:7 en 6:6 en 8.
 - f. In andere teksten worden woorden zonder duidelijke reden in een andere volgorde geplaatst dan in de brontekst, o.a. in 5:4.
3. De wijze waarop de NBV het woord *sarx* (vlees) vertaalt, dat in Galaten dikwijls voorkomt in relatie tot *Pneuma* (Geest) roept vragen op. Daarop wordt in een aparte paragraaf ingegaan.
4. In Galaten is de rechtvaardiging door het geloof een belangrijk onderwerp. Zij is voor de gereformeerde theologie het thema bij uitstek. Daarom geeft dit rapport bijzondere aandacht aan de teksten die over de rechtvaardiging gaan. Vooral de vertaling met *daad van*

gerechtigheid in 3:6 is ongelukkig, want verwarrend. Verder heeft het de voorkeur om in 3:8 en 5:5 meer letterlijk te vertalen dan nu is gebeurd met: de (eenvoudige) weergave: *aangenomen (als rechtvaardigen) door of op grond van geloof*.

5. Op grond van de punten 2-4 kan worden gezegd dat de vertaling zich van de SV en de NBG '51 onderscheidt door de bijzondere aandacht die gegeven is aan de ontvangende taal. Men heeft zich ingespannen om te komen tot een eigentijdse vertaling. Dat dit doorgaans is gelukt, is een grote prestatie, temeer daar de brief aan de Galaten een gecompliceerde en diepzinnige tekst is. Voorbeelden van eigentijds taalgebruik zijn o.a. te vinden in 2:6,10 en 17; 3:1 en 3; 5:12. Geconcludeerd kan worden dat de vertaling van Galaten in hoge mate voldoet aan de gestelde eis van *doeltaalgerichtheid*.
6. Door de wijze waarop de *doeltaalgerichtheid* is uitgewerkt staat volgens ons de *brontekstgetrouwheid* echter onder spanning. Hierdoor is ook het inzicht in de structuur van de brontekst is verminderd. Dit geeft ons soms (grote) moeite met de vertaling.

3.3. Nader onderzoek naar aanleiding van de pilotstudies

Zoals boven al gebleken is, stuiten deputaten bij de bestudering van de gekozen gedeelten op enkele vragen die zij nader wilden onderzoeken. In het volgende geven wij ten aanzien van een aantal vragen onze bevindingen door.

3.3.1. Gerechtigheid in Genesis 15:6

De NBV vertaalt op verschillende plaatsen het Hebreeuwse woord *tsedaqa* met 'rechtvaardige daad'. In oudere vertalingen werd dit woord weergegeven met 'gerechtigheid'. Deputaten hebben een aantal passages bekeken waarin dit belangrijke woord voorkomt. De belangrijkste zijn Genesis 15:6 en Romeinen 4:1-5.

De NBV-vertaling van *tsedaqa* met 'rechtvaardige daad' in Genesis 15:6 zou ons op de gedachte kunnen brengen dat Abrahams geloof als zodanig een rechtvaardige daad is waarop God verder bouwt. Toch hoeft het dat niet te betekenen. De vertaling '(rechtvaardige) daad' is waarschijnlijk ingegeven door teksten als Psalm 106:31 (waar het gaat om een concrete actie), Deuteronomium 6:25 (waar het gaat om het houden van de geboden) en Jakobus 2:23 (waar het gaat om een geloofsdaad van Abraham). Analog daaraan zal de NBV hebben gekozen voor een concrete vertaling van *tsedaqa* in Genesis 15:6. In dit vers ligt het accent echter niet op 'daad', maar op het feit dat de HEERE Abrahams vertrouwen aan hem wilde *toerekenen* als een rechtvaardige daad. De NBV-vertaling leidt dus niet noodzakelijk tot de conclusie dat Abraham hier een voorbeeld wordt van gerechtigheid door de werken. Ook uit de hele context van Genesis 15 blijkt dat Abrahams geloof(sdaad) niet uit hemzelf opkwam, maar het gevolg was van het feit dat de HEERE hem opzocht met Zijn beloftewoord.

Dit neemt niet weg dat deputaten de vertaling van *tsedaqa* in Genesis 15:6 met 'rechtvaardige daad' ongelukkig en ongewenst vinden, door de misverstanden die deze vertaling kan opleveren en door het niet-noodzakelijke streven naar concordantie dat hieruit blijkt. Gelezen in de context en met nadruk op het woord 'toerekenen' hoeft deze vertaling op deze plaats echter geen al te grote theologische problemen op te leveren.

Deputaten hebben meer twijfels bij de weergave van het Griekse woord *dikaïosunè* in Romeinen 4:3. Ook dit woord wordt in oudere vertalingen meestal met 'gerechtigheid' weergegeven. Romeinen 4:3 is een aanhaling van Genesis 15:6. De NBV heeft ervoor gekozen, in overeenstemming met de eigen richtlijnen wat betreft citaten, om hier opnieuw te vertalen met 'rechtvaardige daad'. Waar dit in Genesis 15 niet zoveel problemen hoeft te geven, werkt dit in de context van Romeinen 4:1-5 onduidelijkheid in de hand. De verzen 2 en 3 staan nu in

een gespannen verhouding tot elkaar, omdat in vers 2 aanneming ‘op grond van *daden*’ wordt afgewezen, terwijl in vers 3 de vertaling met ‘*daad* van gerechtigheid’ tegenovergesteld kan worden uitgelegd. De verzen 4-6 spreken dit weer tegen, door de handhaving van het nadrukkelijke en herhaalde ‘zonder verdienste’, maar in vers 5 wordt vervolgens gesproken van rechtvaardiging ‘vanwege zijn vertrouwen’. Dat zet weer de deur open naar een arminiaanse interpretatie van een passage die als anti-arminiaanse kroongetuige mag worden gezien. Hoe dan ook is het moeilijk de verzen 1-5 in de NBV te lezen als een samenhangend betoog. Deputaten zijn daarom van mening dat de passage Romeinen 4:1-5 ongelukkig vertaald is en gemakkelijk (hoewel niet noodzakelijk) de mogelijkheid opent voor een arminiaanse interpretatie. De termen ‘daad van gerechtigheid’ (vers 3) en ‘vanwege zijn vertrouwen’ (vers 5) worden niet genoodzaakt door de grondtekst. Door de vertaalkeuzes in de NBV dreigt de passage inhoudelijk onsamenhangend te worden. Deputaten bevelen de passage aan voor een revisie; hij dient herschreven te worden waar het de genoemde verzen betreft.

3.3.2. De vertaling van *sarx* in de brieven van Paulus

Bij het bestuderen van de vertaling van de brief aan de Galaten in de NBV merkten deputaten op dat onder andere in hoofdstuk 5, waar de apostel werkt met de tegenstelling tussen *sarx* (vlees) en *pneuma* (Geest), de vertalers ervoor gekozen hebben om het woord *sarx* niet met ‘vlees’ te vertalen. Men heeft er voor gekozen om steeds naar gelang van de context een omschrijving van dit begrip te geven⁹. Deze constatering gaf aanleiding om breder, maar met name in de brieven van Paulus, te onderzoeken hoe men dit zo geladen begrip heeft vertaald.

Sarx in het Nieuwe Testament

In diverse bijbelse woordenboeken en theologieën van Paulus treft men uitvoerige gedeelten aan naar aanleiding van het woord *sarx*. Gezien het feit dat er bijzonder veel betekenisnuances zijn bij het Nieuwtestamentisch gebruik van het woord *sarx*¹⁰ is vertaling ervan een lastige zaak. Op sommige plaatsen wordt eenvoudig de materie van het menselijk of dierlijk lichaam bedoeld en ligt een vertaling met vlees in de rede¹¹. De problemen ontstaan echter daar waar het woord *sarx* in meer ‘theologische’ zin gebruikt wordt. Of zo men wil: een term wordt in de theologische antropologie. Dat zien we met name bij Paulus, maar ook bij Johannes gebeuren. Niet voor niets noemt Dunn het ‘the most controversial term’ in de paulinische antropologie¹².

Waardering van de in de NBV gemaakte keuzes

We beseffen als deputaatschap goed dat er grote problemen zijn bij het geven van een goede vertaling van het woord *sarx* in onze taal. Er is dus ook zeker geen principieel bezwaar tegen een verklarende vertaling van het woord *sarx*; integendeel, het stelt de lezer in staat om de zin van een gedeelte te vatten zonder aangewezen te zijn op iemand anders – een punt dat voor protestantse christenen altijd zwaar weegt. Echter: van groot belang is dan dat de verklarende vertaling de lezer wel de juiste verklaring biedt en de aandacht vestigt op de verbanden. Want anders is de winst dat de bijbellezer zelfstandig de tekst kan vatten ook snel verspeeld. Boven-

⁹ Wanneer we kijken in Galaten 5,13-26 dan vinden we onder andere: uw eigen verlangens (vs.13), uw eigen begeerten (vs.16), onszelf (vs.17), onze eigen wil (vs.19), zijn eigen natuur (vs.24).

¹⁰ In het woordenboek van W. Bauer, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur* Hrsgg. K. & B. Aland, Berlin – New York 1988, 1487-1489 vinden we niet minder dan 8 betekenissen.

¹¹ Dat gebeurt dan ook in de NBV, zie bijv. Luk.24,39; 2 Kor.12,7; Hebr.2,14.

¹² J.D.G. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle*, Grand Rapids 1998, p.62. Hij vervolgt dan: ‘This is principally because of the range of usage, since it seems to span from the innocuous sense of the physical material of the body to the sense of ‘flesh’ as a force hostile to God’.

dien is de lezer strikt genomen nog altijd afhankelijk van de uitleg door een ander, al wordt dat minder gevoeld vanwege het feit dat de verklaring reeds in de bijbeltekst is verwerkt.

Op een aantal plaatsen zijn de vertalers van de NBV erin geslaagd een goede vertaling te bieden van *sarx*. Er zijn ook plaatsen aan te wijzen waarvan deputaten menen dat aan de diepte van hetgeen de apostel zeggen wil te weinig recht is gedaan. Met name denken we dan aan die plaatsen waar de term *sarx* gebruikt wordt om de mens te tekenen in zijn bewuste opstand tegen Gods genadige toewending. Naar onze mening is bijvoorbeeld de vertaling van Galaten 4:23 ‘*De zoon van de slavin dankte zijn geboorte aan de loop van de natuur*’ nodeloos vervlakkend en wordt het aspect van Abrahams ongelof en ongeduld dat naar ons besef meeklinkt in de twee woordjes *kata sarka* in deze vertaling ten onrechte gemist.

In Galaten 5:13-26 is het moeilijk om als lezer te ontdekken dat Paulus twee begrippen radicaal contrasteert: *sarx* en *pneuma*. En daarbij wekken soms de gekozen vertalingen de indruk dat *sarx* tamelijk neutraal is. Het aspect van tégen God zijn raakt naar ons besef op de achtergrond als gekozen wordt voor een weergave met ‘eigen wil’ of ‘eigen natuur’. Tegelijk zien we ook andere voorbeelden, waar men het aspect van zondige opstand wel in de vertaling tot klinken heeft gebracht (Rom. 7:14; 8:13) – echter ook daar is het onderlinge verband van de Bijbelwoorden voor de lezer verloren gegaan.

Voor de vertalers van de NBV heeft het criterium van de doeltaalgerichtheid bij het vertalen van *sarx* een grote rol gespeeld. Weliswaar geeft het woordenboek van Van Dale bij het woord ‘vlees’ ook een heel gedeelte onder het kopje ‘bijbels taalgebruik’, maar dat betekent dat slechts een kleine groep in staat is te begrijpen welke nuances er in dat woord ‘vlees’ zitten en – zo is de redenering – de vertaling moet een weergave zijn in voor iedereen begrijpelijk Nederlands. En daar heeft men wel een punt: voor het besef van velen ziet bijvoorbeeld de uitdrukking ‘begeerte van het vlees’ enkel op seksuele verlangens. Toch blijft de vraag of zo gemakkelijk voorbij gegaan kan worden aan het feit dat ‘vlees’ vanwege de doorwerking van eerdere vertalingen in onze taal een eigen betekenisnuance heeft gekregen en of concordantie bij dit voor Paulus zo wezenlijke begrip niet meer in het belang van de lezer zou zijn geweest. Wellicht had men er goed aan gedaan om in bijv. Galaten 5:13-26 bij de gekozen omschrijvingen steeds een noot te geven waarin men de lezer vertelt dat de grondtekst daar het woord *sarx* heeft. Zo maakt men de lezer zelfstandig en stelt haar/hem in staat zèlf verbanden in de Schrift te ontdekken. Tegelijk beseffen we dat dat dan bij meer woorden gedaan had kunnen worden en dat het nog de vraag is of lezers er door geholpen zouden zijn. Nu echter ligt er in sommige gevallen een tekst die er niet in slaagt de diepte van de bijbelse verkondiging over de mens tot klinken te brengen.

3.3.3. De eenheid van de Schrift en de gevolgen daarvan voor het vertaalwerk

Op zoek naar een antwoord op de vraag welke rol de eenheid van de Schrift heeft gespeeld bij het totstandkomen van de NBV vonden we in het Handboek NBV de volgende punten.

A2:18: ‘Citaten uit het oude testament moeten in het nieuwe testament herkenbaar zijn. Dat betekent niet dat eventuele verschillen weggewerkt zouden moeten worden, integendeel, maar er moet wel een afstemming plaats vinden’. In datzelfde punt wordt er voor gepleit dat reminiscenties aan een bepaalde tekst (die dus geen letterlijk citaat zijn) ook herkenbaar moeten zijn. Als voorbeeld wordt verwezen naar Jakobus 5:11 waar een mogelijke reminiscentie te vinden is van Exodus 34:6.

A2:22: De lange traditie van kerkelijk bijbelgebruik vraagt om ‘een wijze van vertalen die bijvoorbeeld de christologische interpretatie van bepaalde oudtestamentische teksten

niet uitsluit maar openhoudt'. Daarbij wordt verwezen naar de GNB vertaling van Jesaja 7:14, die een christologische uitleg bemoeilijkt.

B1:11: Over citaten, zowel binnen OT en NT als uit OT in NT wordt het volgende opgemerkt: 'De context waarin iets geciteerd wordt, gaat boven de context waaruit het citaat komt. Niettemin moet ernaar gestreefd worden een citaat als zodanig herkenbaar te laten zijn.'

T.a.v. reminiscenties wordt hier het volgende opgemerkt: 'Wanneer in een tekst een toespeling wordt gemaakt op een andere tekst met de bedoeling de lezer aan die tekst te herinneren, zal dat in de vertaling zoveel mogelijk tot uitdrukking moeten worden gebracht. De verwijzende tekst bepaalt de vertaling van de toespeling.'

Op zich zijn dit goede uitgangspunten, al is het de vraag of de vertalers zich altijd aan deze uitgangspunten gehouden hebben. In voorgaande besprekingen is al uitgebreid gewezen op de wijze waarop Genesis 12:3 vertaald is en de wijze waarop de tekst vervolgens geciteerd wordt in het NT. En wanneer het over reminiscenties gaat en de christologische interpretatie van oudtestamentische teksten, kan herinnerd worden aan wat besproken is bij Jesaja 53:9 (zie bijlage 3.3 bij dit rapport).

Een voorbeeld dat hier ook nog genoemd zou kunnen worden is Genesis 12:7 in vergelijking met Galaten 3:16. Naar onze mening houden de vertalers zich hier niet aan hun eigen regels.

Wanneer het gaat om de eenheid van OT en NT, kan ook gewezen worden op het verschil in het gebruik van hoofdletters en kleine letters waar gesproken wordt van de Heilige Geest. Zie bijv. Psalm 51 en Jesaja 63 (zie §5.1.2).

Overigens kan het bevreemden, dat in het hoofdstuk over de vertaalprincipes van de NBV niets te vinden is van de overtuiging, dat de Heilige Geest de eerste Auteur is van de Schriften. Dit heeft uiteraard te maken met het principe dat vertalen aan theologie voorafgaat. De vraag blijft echter of dit ook niet een theologisch uitgangspunt is.

Hoofdstuk 4: Het onderzoek naar de ontvangst van de NBV binnen onze kerken

Aanleiding

De laatstgehouden Generale Synode gaf aan het studiedeputaatschap als opdracht o.m. mee:

- alle kerkenraden aan te schrijven met een aantal doelgerichte vragen met het verzoek om voor 31 december 2005 hun reactie aan dit deputaatschap te zenden;
- deze reacties zodanig te verwerken dat inzicht verkregen wordt in de wijze waarop de NBV binnen onze kerken ontvangen wordt en hoe deze door de kerken wordt beoordeeld op betrouwbaarheid en bruikbaarheid;
- op grond van de uitkomst van hun studie en meewegend de reacties van de kerkenraden, alsmede de reacties die vanuit de breedte van de kerken van de gereformeerde gezindte zijn gegeven, aan de generale synode 2007 een gefundeerd voorstel te doen t.a.v. het gebruik van de NBV in onze kerken.

Ter uitvoering van deze opdracht hebben deputaten:

- a. per 3 maart 2005 een schrijven doen uitgaan naar alle kerkenraden met het verzoek nu reeds ‘ervaringen, gevoelens en andere reacties te verzamelen, voordat zij (= deputaten) de kerkenraden benaderen met een gericht onderzoek’;
- b. in augustus 2005 aan alle kerkenraden een enquête toegezonden met het oog op het onderzoek naar reacties op de NBV met als sluitingsdatum voor beantwoording 31 december 2005. (zie bijlage 1)

De aard van de enquête

In een elftal gerichte vragen is zowel naar het gebruik van de NBV – naast andere gebruikte vertalingen – inclusief de wijzen van gebruik, als ook naar de beoordeling van (vormen van) geschiktheid geïnformeerd. Het was daarbij uiteraard de verantwoordelijkheid van de kerkenraden te bepalen op welke wijze de gegevens ter beantwoording van de vragen werden verkregen.

De respons op de enquête

Deputaten hebben zowel de kwantitatieve als de inhoudelijke gegevens uit de respons van de kerken geïnventariseerd. De kwantitatieve gegevens zijn systematisch verwerkt, terwijl de vele en diverse inhoudelijke antwoordgegevens, vaak vergezeld van commentaren en opmerkingen, zoveel mogelijk op onderwerp zijn geordend.

Het stemt deputaten tot vreugde dat een aanzienlijk aantal enquêteformulieren (108 stuks) zijn beantwoord en teruggestuurd. De soms uitvoerige wijze waarop een aantal kerkenraden en ook wel kerkleden zijn ingegaan op zaken die de enquête aan de orde stelt, laat zien welk gewicht de zaak voor velen heeft: het gaat immers om het ‘levende Woord’.

Om die reden achten wij het ook van belang de gebleken betrokkenheid van de kerken tot uitdrukking te brengen in de verantwoording van de verwerking van de enquêtegegevens. Deze verantwoording is als bijlage 2 ‘Enquêteverslag’ opgenomen.

De uitkomsten van de enquête

In de vergaderingen van het deputaatschap zijn de resultaten van het onderzoek besproken. Daarbij was uitgangspunt dat zo goed mogelijk ‘inzicht verkregen wordt in de wijze waarop de NBV binnen onze kerken ontvangen... en beoordeeld wordt.’ (zie opdracht GS)

Daartoe zijn de cijfermatige gegevens uit de enquête op hun betekenis bezien en daarnaast is de inhoudelijke inbreng van de kerken besproken en gewogen. Van beide benaderingen willen we hieronder rekenschap geven.

1. Wat zeggen de getalsmatige gegevens ons?

Vooraf zij opgemerkt dat het trekken van conclusies een stap te ver zou zijn; daarvoor zijn de gegevens niet 'hard' genoeg: niet alle kerken hebben gereageerd en van een aantal wel reagerende kerken geldt, dat ze op sommige vragen niet of nauwelijks hebben geantwoord. Als voorbeeld kan genoemd worden de beantwoording van de vragen 4 en 5. Daar waar in de eredienst uitsluitend de Statenvertaling wordt gebruikt, lijkt weinig behoefte te bestaan zich met de NBV bezig te houden of zich er over uit te laten. Daarom willen we liever spreken over constatering en indicaties. De belangrijkste die uit deze cijfers o.i. kunnen worden afgeleid willen we hieronder noemen:

- in een groot aantal gemeentes wordt de NBV bij tal van kerkelijke activiteiten thans reeds gebruikt: evangelisatiewerk, trouwdiensten, catechisatie, verenigingswerk etc.
- een aanzienlijk deel van de leden van onze kerken is positief gestemd t.a.v. de NBV.
- een meerderheid acht de NBV geschikt voor het gebruik in de erediensten, een aanzienlijke minderheid vindt de NBV voor dat doel niet geschikt.

Opmerking: ongeveer een kwart van die gemeentes waar de Statenvertaling in de erediensten wordt gebruikt, geeft uit eigen beweging aan met belangstelling uit te zien naar de HSV.

2. Beoordelende reacties vanuit de kerken

Ook hier geldt een opmerking vooraf. In de reacties die positief over de NBV zijn, worden weinig kritische commentaren gegeven; anders gezegd: daar heeft men naast de invulling van de enquête zelf geen of weinig ruimte genomen voor toelichting op de eigen keuzes. Echter, daar waar men kritisch gestemd is over de NBV of mogelijk zelfs verontrust daarover, bestaat de behoefte uiteen te zetten waarop die kritische beoordeling berust. Het aantal kritische, bij de enquête bijgeschreven opmerkingen overheerst derhalve sterk.

Zoals al eerder aangegeven is in het onderstaande gepoogd de diversiteit aan inhoudelijk commentaar te ordenen onder een aantal thema's of onderwerpen.

De *positieve* reacties hebben veelal betrekking op:

- a. de (voor-) leesbaarheid;
- b. de verstaanbaarheid/begrijpelijkheid;
- c. de (missionaire/evangelisatorische) bruikbaarheid;
- d. erkenning van de 'cultuur waarin we leven'.

(Men zie voor details en voorbeelden bijlage 2)

De *negatieve* reacties hebben hoofdzakelijk betrekking op de volgende onderwerpen:

- a. de inleidingen bij de bijbelboeken: hier en daar schriftkritisch van aard.
- b. de (positie van) de apocriefe boeken: verwarrend/misleidend t.o.v. de canon.
- c. doeltaalgerichtheid wint het van de brontekstgetrouwheid.
- d. het verlies aan concordantie.
- e. de vertaling van de Godsnaam: *Heer* in plaats van *He(e)re*.
- f. verlies aan vertrouwde bijbelse begrippen en kernwoorden in het chr. geloof.
- g. gebrek aan eerbied: blijkend uit hoofdlettergebruik en aanspreekvormen.
- h. het zgn. inclusief vertalen.
- i. theologische achtergronden: remonstrantisme?

Ook hier geldt dat bijlage 2 op veel van deze punten nadere informatie biedt.

Deputaten zijn van mening dat de bezwaren genoemd onder a. en b. geen doorslaggevende belemmeringen hoeven te betekenen, gezien de mogelijkheid over uitgaven van de NBV te beschikken zonder inleidingen en apocriefe boeken. (zie verder §5.2 en §5.3)

De negatieve reacties genoemd onder c. tot en met i. betreffen ook naar de mening van deputaten stuk voor stuk zaken die bestudering, onderzoek en beoordeling vergen, ook al zijn niet alle hier weergegeven reacties van hetzelfde gewicht.

Elders in dit rapport geven deputaten hun visie op de ‘gewraakte’ punten.

Hoofdstuk 5: Vragen gesteld in de enquête en vanuit eigen onderzoek

In dit hoofdstuk gaan we in op een aantal vragen die nog niet of nauwelijks aan de orde zijn geweest, maar die wel herhaaldelijk in de enquête zijn gesteld. Bovendien behandelen we hier ook een aantal thema's waarop wij in ons eigen onderzoek zijn gestuit.

5.1. De NBV en het schriftberoep in de belijdenisgeschriften

Het is van belang om eerst enkele opmerkingen te maken over de relatie tussen (het vertalen van) de Bijbel en onze kerkelijke belijdenisgeschriften. Hoezeer de belijdenis ook het gemeenschappelijk akkoord is van wat wij geloven en belijden, de belijdenis mag niet heersen over de Schrift en evenmin over de uitleg of over de vertaling van de Schrift. Het is een belangrijk uitgangspunt van de gereformeerde theologie dat de Schrift zichzelf uitlegt. Daarom zijn exegese en het vertalen principieel vrij, dat wil zeggen: zij zijn niet bij voorbaat gebonden aan enige kerkelijke of confessionele regel. De Schrift heeft zich niet te voegen naar de belijdenis, maar de belijdenis voegt zich naar de Schrift. Daarom is ook altijd principieel de mogelijkheid opgehouden dat de belijdenis gewijzigd kan worden, als bijbelse argumenten dat noodzakelijk maken.

Tegelijkertijd moet echter gezegd worden dat het onmogelijk is dat een exegeet of bijbelvertaler de bijbeltekst in een theologisch of confessioneel vacuüm benadert. Hij brengt altijd zijn theologische en confessionele achtergrond met zich mee.

Niettemin brengt het zojuist geformuleerde uitgangspunt met zich mee dat de bedoeling van deze paragraaf niet kan zijn de NBV te beoordelen vanuit de gereformeerde belijdenis. Wat is de bedoeling dan wel? Onze belijdenis grondt zich in haar spreken op het Woord van God. Dat heeft tot gevolg dat in de belijdenis veel zinspelingen op woorden uit de Bijbel en ook nogal wat letterlijke citaten voorkomen. Deze aanhalingen worden in de klassieke edities van de belijdenisgeschriften geciteerd in de SV. De nieuwere editie in recenter Nederlands geeft de bijbelteksten weer in de NBG '51. De vraag is nu of er discrepanties bestaan tussen de teksten uit de Bijbel die in onze belijdenis worden geciteerd en de vertaling die de NBV geeft. Iets anders gezegd: steunt de NBV het schriftberoep in onze belijdenisgeschriften of wordt het daardoor verzwakt?

Het onderzoek dat we hiernaar ingesteld hebben, is niet uitputtend geweest. We hebben ons vooral gericht op de Dordtse Leerregels (DL) en op de leer van de rechtvaardiging zoals die beleden is in de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB) en de Heidelbergse Catechismus (HC).

5.1.1. Het Schriftbewijs in het algemeen

In het algemeen moet gezegd worden dat de NBV het schriftberoep in onze belijdenisgeschriften ondersteunt. Wie de moeite neemt de aangehaalde bijbelteksten na te zien in de NBV, zal zeker een aantal verschillen ontdekken. Zo wordt op sommige punten in de NBV andere accenten gelegd, waardoor de bewijsplaats minder 'to the point' is. Bovendien zijn vertrouwde woorden in de NBV verdwenen, terwijl ze in (de aangehaalde teksten in) de belijdenisgeschriften wel voorkomen. Dat geeft echter geen grond om te veronderstellen dat hierdoor de kracht van het schriftbewijs is aangetast. Er zijn echter enkele plaatsen in onze belijdenis die wel aanleiding geven tot het stellen van vragen.

5.1.2. Een consequentie van het hoofdlettergebruik

Zoals in paragraaf 5.4. nader zal worden uiteengezet, is het hoofdlettergebruik in de NBV veel beperkter dan in de oudere onder ons bekende vertalingen. Hierdoor ontstaat soms een discrepantie tussen de NBV en onze belijdenis. We geven hiervan een voorbeeld: in DL III/IV

verw. d. dwalingen 6 wordt Jesaja 44:3 geciteerd om te bewijzen dat God door Zijn Geest nieuwe hoedanigheden van geloof en gehoorzaamheid in het hart van de zijnen uitstort. Deze tekst luidt in de SV: ‘Ik zal Mijn Geest op uw zaad gieten’. De NBV vertaalt: ‘Ik zal mijn geest uitgieten over je nazaten’. Hier is op zijn minst de vraag te stellen of met ‘mijn geest’ de Heilige Geest, de derde Persoon van de Triniteit, wordt bedoeld. Voor de DL moet het antwoord zonder meer bevestigend luiden, getuige het feit dat parallel met deze tekst Romeinen 5:5 wordt geciteerd: ‘De liefde Gods [is] in onze harten uitgestort door de Heilige Geest die ons gegeven is’ (SV). De NBV heeft hier: ‘Gods liefde [is] in ons hart uitgegoten door de heilige Geest die ons gegeven is’. De vraag laat zich niet onderdrukken: ‘Wordt met ‘mijn geest’ (Jes. 44:3) in de NBV hetzelfde bedoeld als met ‘de heilige Geest’ (Rom. 5:5)’. Deze vraag dringt des te meer omdat de NBV in het OT ‘Gods geest’ consequent met een kleine letter schrijft (vgl. o.a. Ps. 51:13; Jes. 61:1), terwijl in het NT wel een hoofdletter gebruikt wordt (‘heilige Geest’). De gevolgde strategie om geest in het OT niet met een hoofdletter te schrijven heeft als (onbedoelde) consequentie dat daarmee de eenheid van OT en NT onder spanning komt te staan.

5.1.3. De voortijdelijkheid van de predestinatie

Een belangrijk thema in de DL is, dat de verkiezing van eeuwigheid is: God heeft de Zijnen verkoren voor de grondlegging der wereld. Om dit thema te onderbouwen worden in DL I - 6 en 7 vier teksten geciteerd. Twee daarvan zijn afkomstig uit Efeze 1 en één uit Romeinen 8. Wanneer we deze verwijfsplaatsen afzonderlijk bekijken, valt het volgende op.

- 1) De DL verwijzen allereerst naar Efeziërs 1:11. De SV en de NBG '51 zijn hier vrijwel gelijkkluidend. De SV luidt: ‘In Hem (= Christus) in Welken wij ook een erfdeel geworden zijn, wij, die tevoren verordineerd waren naar het voornemen Desgenen, Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil’. In de NBG '51 lezen we: ‘... in Hem (= Christus), in wien wij ook het erfdeel ontvangen hebben, waartoe wij tevoren bestemd waren, krachtens het voornemen van Hem die in alles werkt naar de raad van Zijn wil’. Deze vertalingen volgen vrij letterlijk de Griekse tekst. De NBV geeft Efeziërs 1:11 als volgt weer: ‘In hem (= Christus) heeft God die alles naar zijn wil en besluit tot stand brengt, ons de bestemming toebedeeld’. Weliswaar worden Gods wil en besluit hier genoemd, maar de sterke nadruk op het voortijdelijke die zichtbaar wordt in de herhaling van het Griekse voorvoegsel *pro* (tevéren; vóórnamen), is verdwenen.
- 2) Bij DL I - 7 wordt Romeinen 8:30 als bewijsplaats aangevoerd. De SV luidt hier: ‘En die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen, etc.’ De NBG '51 wijkt hiervan een klein beetje af en leest: ‘En die Hij tevoren bestemd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen, etc.’ De NBV van deze vertalingen op een belangrijk punt af. Zij luidt namelijk: ‘Wie hij hiertoe heeft bestemd, heeft hij ook geroepen, etc.’ Het expliciete ‘van tevoren’ (*pro*) ontbreekt hier, terwijl er geen enkel handschrift bestaat waarin het gemist wordt. Gezien de context, met de sterke nadruk op het ‘tevoren’ moet het naar onze mening ook hier herhaald worden, temeer omdat in deze passage sprake is van een klimactische stijfiguur.

Daar staat echter het volgende tegenover. Wij mogen de bewijsplaatsen die in onze belijdenis voor bepaalde leerstellingen worden aangevoerd nooit uit hun context lichten. En de context van de boven genoemde Schriftplaatsen laat – ook in de NBV – zien dat de predestinatie voortijdelijk is. Dat kan als volgt geconcretiseerd worden.

- 1) In DL 1- 7 staat de gedachte centraal dat de verkiezing een onveranderlijk voornemen van God is, waardoor Hij vóór de grondlegging der wereld de Zijnen verkoren heeft. De kerntekst is hier voor de synode van Dordrecht Efeziërs 1:4-6. Hoewel hier sprake is van

lichte verschillen tussen SV, NBG '51 en NBV, kan deze tekst in alle drie de vertalingen gebruikt worden als bewijsplaats. Het kernwoord 'voor de grondlegging der wereld' (SV; NBG '51) is door de NBV correct weergegeven met: 'voordat de wereld gegrondvest werd'. Efeziërs 1:11 zal in de NBV in deze zin verstaan moeten worden.

- 2) Wat Romeinen 8:30 betreft kan worden opgemerkt dat het 'tevorens' hier in de NBV weliswaar niet is vertaald, maar uit de context blijkt dat het 'bestemd zijn' hier in voortijdelijke zin zal moeten worden opgevat. In vs. 29 komen namelijk zowel de uitdrukking 'tevorens uitgekozen' en 'tevorens bestemd' voor, en het is duidelijk dat het vervolg in dit licht moet worden gelezen.

We trekken hieruit de volgende conclusie. Doordat het '(van) tevorens' in Romeinen 8:30 en Efeziërs 1:11 niet in de NBV doorklinkt, is het rechtstreekse beroep op deze teksten in de DL verzwakt. Wanneer ze echter in hun context worden gelezen, onderstrepen zij – ook in de NBV – het voortijdelijk karakter van de verkiezing.

5.1.4. De goede werken

In DL I - 8 wordt o.m. beleden dat God ons zowel verkoren heeft tot het heil als tot de weg des heils die hij bereid heeft opdat wij daarin zouden wandelen. Hierbij wordt verwezen naar Efeziërs 2:10. Omdat deze tekst in de SV en de NBG '51 vrijwel gelijkkluidend is, citeren we hem alleen in de laatste vertaling: 'Want zijn maaksel zijn wij, in Christus Jezus geschapen om goede werken te doen, die God tevorens bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen'. In de NBV luidt deze tekst: 'Want hij heeft ons gemaakt tot wat wij nu zijn: in Christus Jezus geschapen om de weg te gaan van de goede daden die God mogelijk heeft gemaakt'.

Wij willen bij dit punt twee opmerkingen maken.

- 1) Ook nu is het 'tevorens' (*pro*) in de NBV verdwenen, hoewel het wel degelijk in de grondtekst staat. Bovendien heeft dit voorvoegsel volgens een groot aantal exegeten een stevige theologische lading: Het "tevorens bereid" (*prohêtôimasen*) wil niet alleen zeggen dat God deze werken geprepareerd heeft, het betekent ook dat God het leven van de gelovigen zo leidt dat zij goede werken doen.
- 2) Door de klassieke vertalingen wordt het 'genadekarakter' van de goede werken sterk benadrukt. Dit 'genadekarakter' wordt ook in de andere belijdenisgeschriften krachtig onderstreept (vgl. HC zondag 24 vr. 64; zondag 32; NGB art. 34). Dit karakter blijft in de NBV – ten onrechte – veel meer in de schaduw (vgl. vooral de zinsnede: 'om de weg te gaan van goede daden die God mogelijk heeft gemaakt').

5.1.5. Rondom de rechtvaardiging

In de eerste versie van de vertaling van de brief aan de Galaten werden het werkwoord 'rechtvaardigen' (als vertaling van *dikaioun*) en het zelfstandig naamwoord 'rechtvaardiging' (als vertaling van *dikaiôsis* en *dikaiôma*) wel gebruikt. De neerlandici waren echter niet gelukkig met deze keuze, omdat volgens hen deze termen in het moderne Nederlands een andere betekenis hebben dan in de brieven van Paulus. In het hedendaagse Nederlands betekent 'rechtvaardigen' dat men zichzelf of het eigen gedrag verdedigt. Dat is duidelijk niet de betekenis die de woorden in Paulus' brieven hebben.

Op verzoek van het vertaalteam werd naar andere vertalingen gezocht. Concreet betekent dit dat het 'gerechtvaardigd' uit de SV en de NBG '51 in de NBV in sommige gevallen vervangen is door 'vrijgesproken' (Rom. 8:30.33) of door 'als een rechtvaardige aangenomen' (Rom. 3:24). Hierbij kan de vraag worden gesteld of de term 'vrijgesproken' en ook de term 'als rechtvaardige aangenomen' de zaak die hier in het geding is in alle gevallen dekt. In elk geval is het zo dat het paulinische begrip 'rechtvaardiging' vele nuances kent. Daarom is in de

klassieke exegese en dogmatiek gesteld dat het doorgaans zowel betekent: ‘vrijgesproken worden (van schuld en straf)’ als ‘een erfgenaam worden (van het eeuwige leven)’, zie HC zond. 23 en NGB art. 22 en 23.

Hoe vertaalt de NBV de teksten die in de DL worden geciteerd bij de gedeelten in onze belijdenis die over de rechtvaardiging van de goddeloze spreken? Gezien het bovenstaande is het opmerkelijk dat de meeste van deze schriftplaatsen in de NBV onze belijdenis ondersteunen. Zo wordt in art. 22 NGB – enigszins vrij – Romeinen 3:28 aangehaald om te onderstrepen dat wij door het geloof alleen, zonder de werken der wet, gerechtvaardigd worden. In principe valt dat ook in de NBV te lezen. In art. 23 NGB wordt beleden dat de gelukzaligheid van de mens daarin te vinden is dat God hem de rechtvaardigheid zonder werken toerekent. In dat verband wordt verwezen naar Psalm 32:2 en Romeinen 4:6. Deze teksten in de NBV ondersteunen wat de belijdenis hier zegt. Hetzelfde geldt in principe voor de verwijzing naar Romeinen 3:24 – even verder in dit artikel – en voor de meeste Schriftplaatsen waarnaar bij zondag 23 HC wordt verwezen.

Toch is er – in het kader van de bewijspplaatsen rond de rechtvaardiging – nog wel een kritische vraag te stellen. Zo wordt in vr. 59 HC beleden dat de vrucht van het geloof is dat wij in Christus rechtvaardig voor God zijn. Daarbij wordt verwezen naar Habakuk 2:4. In de NBV luidt deze tekst: ‘... maar de rechtvaardige zal leven door zijn trouw’. Dat kán gelezen worden als: ‘door zijn trouw aan God’ of ‘door zijn trouw aan de wet van God’ en dat is toch wat anders dan door het geloof. In het Nieuwe Testament worden deze profetische woorden verschillende keren aangehaald. Daar vertaalt de NBV: ‘De rechtvaardige zal leven door geloof’ (Rom. 1:17; Gal. 3:11; Hebr. 10:38). Op dit punt wordt de eenheid tussen het OT en het NT onvoldoende gehonoreerd.

Dit alles betekent niet dat over het thema ‘de rechtvaardiging van de goddeloze’ alles gezegd is. Er is nog een aantal teksten dat in de NBV zo vertaald is, dat ze een andere richting wijzen dan in de klassiek reformatische opvatting het geval is (o.a. Rom. 1:17; Rom. 5:1v.). Omdat deze teksten niet geciteerd worden in het kader van wat onze belijdenisgeschriften schrijven over de rechtvaardiging, gaan we hierop niet nader in.

5.1.6. Conclusies

We trekken uit deze paragraaf de volgende conclusies:

1. In het algemeen ondersteunt de NBV het Schriftberoep in de gereformeerde belijdenisgeschriften.
2. Op een enkel punt wordt het schriftberoep door de NBV ernstig verzwakt. We denken hierbij met name aan het ‘genadekarakter’ van de goede werken.
3. Hoewel het rechtstreekse beroep op Romeinen 8:30 en Efeziërs 1:11 in de DL in de NBV minder grond vindt, laat de lezing van deze teksten in hun context zien, dat ook hier de voortijdelijkheid van de predestinatie wordt bedoeld.
4. Ook bij de schriftbewijzen in de belijdenisgeschriften worden we herinnerd aan de discrepantie die in de NBV te vinden is tussen het Oude en het Nieuwe Testament. Dat wordt met name zichtbaar in het hoofdlettergebruik m.b.t. de Geest van God en in Habakuk 2:4, vergeleken met Romeinen 1:17; Galaten. 3:11; Hebr. 10:38.

5.2. De inleidingen bij de bijbelboeken

In de NBV vinden we bij elk bijbelboek een inleiding. Daarin vinden we doorgaans de volgende onderdelen:

- a) iets over of naar aanleiding van de naam
- b) iets over een evt. groep of soort van boeken waar het bijbelboek bij hoort, en meer informatie daarover
- c) iets over de globale inhoud en het (taalkundig) karakter
- d) iets over de opbouw

Wie de inleidingen achter elkaar doorleest komt vaak dezelfde dingen tegen – met name natuurlijk bij het tweede onderdeel. Zo staat er bij Genesis tot 2 Koningen telkens weer:

‘Tegenwoordig nemen velen aan dat deze boeken in hun huidige vorm het resultaat zijn van een langdurig proces van overleveren en redigeren. Het redactieproces is al in de tijd van de koningen van Israël en Juda begonnen (ongeveer 1000-586 v.Chr.) en werd pas afgesloten na de Babylonische ballingschap, in de Joodse gemeenschap in de tijd van de tweede tempel (na 515 v.Chr.).’

De inleidingen geven veel nuttige informatie, maar er staan ook dingen in die vragen oproepen. We noemen de volgende punten:

- a) Het veelvuldig gebruik van het woord ‘verhalen’ roept de vraag op in hoeverre het beschrevene nog historisch betrouwbaar (of zelfs maar historisch bedoeld) moet worden geacht. Nu kun je bij het woord ‘verhaal’ denken aan hoe feiten verhaald zijn. Zo staan in de inleiding op Exodus parallel: ‘Het eerste deel (1:1-15:21) vertelt het verhaal over...’ en ‘Het tweede deel (15:22-40:38) beschrijft de gebeurtenissen...’, en komen we bij meerdere bijbelboeken tegen ‘Het boek ... is te beschouwen als verkondigende geschiedschrijving in verhalende vorm’. Maar hier en daar wordt de indruk gewekt dat de historische basis smal en wankel is, of niet belangrijk. Zinnen als ‘Het boek Genesis maakt door middel van verhalen duidelijk dat er één God is (...)’, en ‘Door middel van een aantal geslachtsregisters in Genesis 4, 5, 10 en 11 wordt de visie tot uitdrukking gebracht dat alle mensen Adam als gemeenschappelijke stamvader hebben’ geven de indruk dat het niet om (de) feiten gaat, maar enkel om die boodschap.
- b) Bij de profeten Zacharia en Maleachi wordt gezegd: ‘Met de herhaalde formule ‘spreekt/zegt de HEER van de hemelse machten’ zet de profeet zijn betoog kracht bij.’ Of het ook echt om spreken van God gaat, wordt in het midden gelaten – of sterker: gesuggered wordt dat dat eigenlijk niet zo is. (Bij Haggai staat het iets anders: ‘Door het veelvuldig gebruik van de profetische formule ‘spreekt/zegt de HEER (van de hemelse machten)’ wordt benadrukt dat de profetieën Gods woorden zijn.’ Vgl. ook bij Amos, ‘het herhaald gebruik van de formule ‘spreekt/zegt de HEER’ moet beklemtonen dat de profeet op gezag van God spreekt.’)
- c) In de inleiding op het boek Jeremia lezen we: ‘Zijn inschatting van de politieke machtsverhoudingen brengt hem uiteindelijk in de gevangenis.’ Maar het ging toch om nog wel wat meer dan dat: over wat hij als profeet van de Heere móest zeggen over de handel en wandel van het volk en de reactie van de Heere daarop.
- d) Bij het boek Daniël wordt gezegd: ‘Op grond van historisch onderzoek en de taal en de stijl van het boek nemen velen tegenwoordig aan dat het boek in zijn huidige vorm uit de eerste helft van de tweede eeuw v.Chr. stamt.’ Over deze datering valt echter nog wel meer te zeggen.

- e) Bij diverse bijbelboeken/brieven uit het NT wordt gezegd dat er over de authenticiteit vragen zijn. Vaak worden dan verschillende meningen naast elkaar gezet; de gedachte dat een ander dan de (in het bijbelboek of de traditie) genoemde de auteur zou zijn wordt dan met meer of minder gewicht naar voren gebracht. (Zie bij: Johannes, Efeziërs, Kolossenzen, 2 Tessalonicenzen, 1 en 2 Timotheüs, Titus, Jakobus, 1 en 2 Petrus, 1, 2, en 3 Johannes, Judas en Openbaring.)

Al met al: er wordt veel goede informatie geboden, maar we vinden in veel inleidingen ook de sporen van een benadering van de bijbelboeken waarmee wij niet gelukkig zijn. Inmiddels zijn er ook edities van de NBV zonder de inleidingen op de bijbelboeken.

5.3. Het opnemen van de apocriefe boeken

In het verleden bleven rooms-katholieke theologen en taalgeleerden eigenlijk altijd buiten beeld als binnen de (protestantse) bijbelgenootschappen werd gesproken over een nieuwe bijbelvertaling. Dat veranderde door de besluiten van het Tweede Vaticaans concilie dat in de zestiger jaren werd gehouden. Daar werd onder meer besloten dat rooms-katholieke geleerden mochten meewerken aan vertalingen ‘die in samenwerking met de gescheiden broeders worden gemaakt’. Voorwaarde is daarbij wel dat dit gebeurt ‘met toestemming van het kerkelijk gezag’.

Eén van de implicaties van dit besluit was dat dergelijke oecumenische vertalingen ook de deuterocanonieke of apocriefe boeken dienden te bevatten die tussen het Oude en Nieuwe Testament moesten worden geplaatst. Bij protestanten riep dat – zeker in het verleden – grote bedenkingen op. Van Bruggen merkt terecht op dat de SV als culminatiepunt van de protestantse bijbelvertalingen in Europa in feite afrekende met de apocriefe boeken. Zij werden nog gehandhaafd, omdat tot dan toe de meeste protestantse vertalingen ze hadden opgenomen. Hun plaatsing aan het einde van de Bijbel, voorafgegaan door een woord van waarschuwing om ze niet op één lijn te stellen met de canonieke boeken, gaf echter duidelijk aan dat ze niet bij het gezaghebbende Woord van God behoorden (vgl. 2.2.1). Het feit dat de apocriefe boeken uit vrijwel alle protestantse bijbelvertalingen ná de SV verdwenen was daarvan het logisch gevolg. Daarom voorzag Van Bruggen in 1975 dat bij een – toen nog – toekomstige oecumenische bijbelvertaling, waarin rooms-katholieke en protestantse geleerden zouden samenwerken, een nieuwe ‘apocriefenstrijd’ zou ontbranden. Dat is niet gebeurd. Rond het al of niet opnemen van de apocriefe boeken in de NBV is het betrekkelijk stil gebleven.

Deputaten onderstrepen graag dat alleen de canonieke boeken tot de Bijbel behoren, zoals beleden wordt in art.6 NGB.

5.4. Hoofdlettergebruik

Uit de enquête blijkt dat veel mensen uit onze kerken kritisch zijn over het hoofdlettergebruik in de NBV. Het gaat dan om voornaamwoorden die verwijzen naar God of Jezus. Men is gewend dat die met een hoofdletter geschreven worden en in de NBV is dat niet het geval. Men mist daarin eerbied. Ook is de duidelijkheid er niet mee gediend: Waarnaar verwijst het voornaamwoord? Dat kan soms niet helder zijn.

In het handboek van de bijbelvertaling hoofdstuk B8 wordt in een pagina vooraf iets gezegd over het gebruik van hoofdletters in het algemeen en in diverse bijbelvertalingen. Historisch is daarin een lijn te zien van weinig naar veel naar weinig. Ons eigen onderzoekje in diverse bijbelvertalingen bevestigt dat.

- De Statenvertaling gebruikt bijna altijd de kleine letter in de betreffende voornaamwoorden.

- De Jongbloedversie is uitbundig in het hoofdlettergebruik: alle voornaamwoorden die naar God of Jezus verwijzen worden gespeld met een hoofdletter: persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, betrekkelijk, wederkerend, het woordje *zelf* of *zelve*.
- Daarbij vergeleken is de NBG '51 ascetisch in het hoofdlettergebruik: alleen de persoonlijke voornaamwoorden krijgen een hoofdletter.
- De NBV gebruikt altijd de kleine letter in de betreffende voornaamwoorden.

Tot onze verrassing ontdekten we dat de Statenvertaling soms toch een hoofdletter gebruikt, bijv. Genesis 22:1: *'Ende het geschiedde na deze dingen dat Godt Abraham versocht; ende Hij seyde tot hem...'* Het is ons onduidelijk op grond waarvan hier gekozen is voor de hoofdletter. Is het willekeurig? In een artikel werd naar deze schriftplaats verwezen en zo kwamen wij erachter. We dachten dat de SV consequent de kleine letter gebruikte, maar zijn dus op zoek gegaan of we elders nog voornaamwoorden met een hoofdletter konden vinden. Dat gaven we na enige tijd op. De kleine letter is regel, de hoofdletter een hoge uitzondering. Men moet niet denken dat de statenvertalers eenvoudigweg naar de gewoonte van hun tijd gekozen hebben voor de kleine letter. Een kort onderzoekje bij literaire tijdgenoten laat zien dat de kleine letter niet vanzelfsprekend was. Bijvoorbeeld uit de *Avondmaalsgedichten* van Constantijn Huygens twee citaten, kleine letter en grote:

Is 'tweerdijn' hooghe Feest, en ick weer van de gasten?

Ick heb geen Bruijloft-kleed, wat doen ick op Uw' Feest, ...

Bredero in opeenvolgende regels van zijn *Aendachtich gebedt*: u ... U... ghy

*O Heer! Ick kyve niet, noch hadder niet met u.
Het sterven is mijn lief, ist U behagelijck nu,
Want ghy hebt my gemaect,...*

Revius, die ook betrokken was bij de Statenvertaling, kiest wel consequent voor de kleine letter, bijvoorbeeld in het bekende *Avont-gebet*, waarin hij de 'Hoeder groot van Israel' vraagt:

*Wanneer het lichaem slapen gaet
De siele doch niet slapen laet
Maer waken tot u alle tijt
Die aller sielen vader zijt.*

Een steekproef bij enkele 18e-eeuwse 'oude schrijvers' (Lodensteijn, Brakel, Hellenbroek) laat zien dat althans deze drie in navolging van de SV de voornaamwoorden die naar God of Jezus verwijzen consequent met een kleine letter schrijven, terwijl anderzijds het hoofdlettergebruik fors is toegenomen: woorden als Genade, Verbond, Opstanding, Verkiezing, enz. krijgen een hoofdletter.¹³

De rest van de geschiedenis is bekend. Jongbloed komt in het begin van de 19e eeuw met een gemoderniseerde Statenvertaling en daarin worden alle voornaamwoorden die verwijzen naar God of Jezus geschreven met een hoofdletter: de zgn. *eerbiedkapitaal*. Dat past in die tijd: het hoofdlettergebruik neemt toe, zoals we al zagen bij de zgn. 'oude schrijvers' die kernwoorden uit de geloofsleer met een hoofdletter schrijven.

¹³ Ook hierbij moeten we het voorbehoud maken dat dat niet meer is dan het algemene beeld. Op de plaatsen waar we gezocht hebben, vonden we geen hoofdletters.

Nu leven we twee eeuwen later. Het hoofdlettergebruik is sterk afgenomen (wie schrijft nog *U* in een brief?) en de NBV is weer teruggekeerd naar de kleine letter. Daar was de NBG '51 al stevig mee begonnen.

Er is nog een argument voor de kleine letter. De grondtekst kent niet het verschil tussen kleine en grote letter. Het gebruik van de eerbiedkapitaal bij voornaamwoorden geschiedt op grond van een interpretatie: de vertaler geeft daarmee aan, waarnaar het voornaamwoord verwijst.¹⁴ Dat schept in de regel duidelijkheid, maar is ook riskant. Er zijn passages waarin niet duidelijk is waarnaar het voornaamwoord verwijst.

Een voorbeeld: Mattheüs 3:16 in de NBG '51: *Terstond nadat Jezus gedoopt was, steeg Hij op uit het water. En zie, de hemelen openden zich, en hij zag de Geest Gods nederdalen als een duif en op Hem komen.* De NBG '51 gebruikt de eerbiedkapitaal bij de persoonlijke voornaamwoorden die verwijzen naar God of Jezus. De interpretatie ligt nu vast: Jezus steeg op uit het water en Johannes zag de Geest Gods op Jezus komen. Maar de grondtekst laat open of het Jezus of Johannes is die de duif ziet neerdalen.

Nog een voorbeeld: Psalm 2:11v in drie vertalingen:

NBG '51:

Dient de HERE met vreze en verheugt u met beving.

*Kust de zoon, opdat hij niet toorne en gij onderweg niet te gronde gaat,
want zeer licht ontbrandt zijn toorn.*

Welzalig allen die bij Hem schuilen!

Het Boek:

Dien de Here met eerbiedig ontzag; verheug u in Hem met een bevend hart.

Val voor Zijn Zoon op uw knieën.

Kus Hem, want als binnenkort Zijn toorn ontbrandt, bent u verloren.

Zij die hun vertrouwen op Hem stellen, zijn gelukkige en gezegende mensen!

NBV:

Onderwerp u, toon de HEER uw ontzag, breng hem bevend uw hulde.

*Bewijs eer aan zijn zoon met een kus, anders ontvlamt zijn woede, en uw weg loopt dood,
want bij het geringste ontsteekt hij in toorn.*

Gelukkig wie schuilen bij hem.

Wie is de *Hem* uit de laatste zin? Bij Het Boek is dat door een overvloedig gebruik van hoofdletters juist onduidelijker geworden: *de Heere* en *Zijn Zoon* lijken bijna samen te vallen. Dat is de keerzijde van het gebruik van hoofdletters. Soms kan het juist verwarring stichten. Ter relativering moeten we daarbij zeggen dat in het vertaalproces voortdurend keuzes gemaakt worden en dat die altijd ook kritisch beoordeeld moeten worden. Niet alleen bij de hoofdletters kan het fout gaan.

Het is heel begrijpelijk dat mensen zich storen aan het consequent gebruik van de kleine letter bij voornaamwoorden die naar God of Jezus verwijzen. Daarmee wordt een traditie van twee eeuwen doorbroken. Principieel kun je er weinig bezwaar tegen inbrengen, aangezien de Statenvertaling ook de kleine letter gebruikt. De waarde van de eerbiedkapitaal lijkt vooral bepaald door de cultuur en rituele opvattingen van de tijd. Mensen ervaren veranderingen, in dit geval het verdwijnen van de eerbiedkapitaal, als een aantasting van wat hun heilig is en besef-

¹⁴ Uit de enquête blijkt dat sommige mensen die de hoofdletters bij voornaamwoorden node missen juist ook zich storen aan de onduidelijkheid: je moet nu zelf uitmaken waarnaar het woord verwijst.

fen anderzijds ook weer dat daarbij enige protestantse nuchterheid geboden is. Vandaar dat de kritische reactie op de kleine letter ook vaak wat tweeslachtig is: ik weet wel dat..., maar toch... Je kunt moeilijk die respons terzijde schuiven als niet ter zake doende. Anderzijds mag ze geen beslissende rol spelen in de overwegingen bij het oordeel over de NBV.

5.5. Aanspreekvormen in de NBV

Het Hebreeuws kent geen onderscheid tussen een beleefdheidsvorm en een vertrouwelijke vorm bij het aanspreken van personen. Het Nederlands kent dat onderscheid wel, hoewel het gebruik van ‘u’ of ‘jij’ in de loop van de tijd wel is veranderd. Bij een vertaling van Hebreeuws naar Nederlands moet je goed nadenken over hoe je met dit verschil omgaat. Het Handboek van de NBV geeft de vertalers duidelijke aanwijzingen over het gebruik van de aanspreekvormen. Het uitgangspunt is de persoonlijke verhouding tussen de sprekers. Is die vertrouwelijk of afstandelijk? En de situatie waarin ze met elkaar spreken, speelt een rol.

De regels luiden als volgt:

- Onbekenden of mensen die contact hebben in een onpersoonlijke situatie spreken elkaar aan met: u.
- Tegen een collectief (ongeacht de grootte ervan): u.
- Tegen hogergeplaatsten: u.
- Tegen lagergeplaatsten: u of je, jullie¹⁵
- Tegen vrienden, tegen familieleden van dezelfde generatie: je, jullie, tenzij er tevens sprake is van een formele gezagsverhouding.
- Ouders tegen kinderen: je
- Kinderen tegen ouders: u.
- God tegen mensen: je, jullie.

Daarmee is het nog niet altijd eenvoudig te beslissen welke keus gemaakt moet worden. Bijvoorbeeld: profeten hebben vaak een bijzonder indringende boodschap. Het gebruik van ‘u’ is dan te afstandelijk. In Jeremia 23 spreekt de profeet woorden van God tot een collectief. Dat zou dus in de u-vorm moeten zijn, maar toch: ‘Wee de herders die de schapen van mijn weiden in het verderf storten en laten verdwalen – spreekt de HEER. Daarom – dit zegt de HEER, de God van Israël, tegen de herders die mijn volk weiden: Jullie hebben mijn schapen verjaagd en laten verdwalen, en jullie zijn ze niet gaan zoeken. Daarom ga ik jullie zoeken: ik zal jullie straffen voor je kwalijke praktijken – spreekt de HEER.’

Zo ook bij het *zevenvoudig wee u* in Mattheüs 23: de Heere Jezus spreekt schriftgeleerden en Farizeeën, een collectief, met ‘u’ aan maar in deze strijdvaardige terechtwijzing wordt het ‘jullie’: ‘Wee jullie, schriftgeleerden en Farizeeën, huichelaars, jullie lijken op witgepleisterde graven, die er vanbuiten wel gaaf uitzien, maar vol liggen met doodsbeenderen en andere onreinheden.’

Paulus als hij in zijn brieven indringend contact zoekt met een gemeente: u of jullie? Zie het begin van Galaten 3: ‘Galaten, u hebt uw verstand verloren!’ Waarom ‘u’? Omdat een brief een veel minder directe vorm van contact is. Daarbij moet ook gezegd worden dat wij juist in deze passage, die zo direct de lezer aanspreekt, die keuze voor *u* niet zo voor de hand liggend vinden. Paulus drukt zich krachtig uit. *Galaten, jullie hebben je verstand verloren!* doet daar net wat meer recht aan.’

Hoe spreekt Jezus mensen aan die hij geneest? Moet je als vertaler het persoonlijke ‘jij’ of toch ‘u’ kiezen? Men heeft voor ‘u’ gekozen omdat ‘jij’ juist bij een door ziekte verzwakt mens neerbuigend klinkt.

¹⁵ Als *je* nadruk krijgt, wordt het uiteraard *jij*.

Er is ook over deze kwesties van gedachten gewisseld met mensen uit het zuidelijke Nederlandse taalgebied, Vlamingen en Brabanders, die immers veelal ‘gij’ gebruiken. Uit deze gedachtenwisseling kon voorzichtig de conclusie worden getrokken dat het gebruik van ‘gij’ in de bijbelvertaling inderdaad voor hen acceptabel zou zijn, maar dat ‘u’ en ‘jij’ niet worden afgewezen, omdat ‘gij’ toch enigszins als dialectisch wordt ervaren. ‘U’ klinkt daardoor eerbiediger dan ‘gij’.

Uit dit alles wordt duidelijk dat er vooraf zorgvuldig nagedacht is over de aanspreekvormen maar dat ook tijdens het vertaalproces nog weer keuzes genuanceerd werden om de grote stap van brontekst naar hedendaags Nederlands zo nauwgezet mogelijk te maken. Dat verdient onze waardering.

De vraag kan gesteld worden of de NBV-regel *God tegen mensen: je, jullie* altijd recht doet aan de situatie en de toon (toorn, ironie, terechtwijzing, gebod, intimiteit). Is ‘u’ in sommige gevallen niet meer op z’n plaats? De keuze is dus niet onjuist, maar misschien wel arbitrair.

Er zullen ongetwijfeld nogal wat mensen onder ons zijn die het verlies van ‘gij’ betreuren, al blijkt dat niet duidelijk uit de enquête. Anderzijds zullen ook zij beseffen dat het hedendaagse Nederlands al lange tijd niet meer het gebruik van ‘gij’ kent. Dat de NBV zich daaraan aanpast, is dus vanzelfsprekend en men kan daar moeilijk kritiek op hebben.

5.6. De weergave/vertaling van de Godsnaam

Keuze voor HEER

Aan de vraag hoe de Naam van God – JHWH – in de NBV zou worden weergegeven, werden intensieve besprekingen gewijd. Tegen de keuze voor HEER werden namelijk van verschillende kanten bezwaren ingebracht. De bezwaren zijn serieus gewogen. Bovendien is aandacht gegeven aan de 122 naar voren gebrachte alternatieven, o.a. ‘de Eeuwige’. Uiteindelijk is toch gekozen voor: HEER.

Niet JHWH

Waarom is de Godsnaam niet onvertaald gebleven? Die mogelijkheid ligt minder voor de hand dan op het eerste gezicht lijkt. Want hoe zouden bijbellezers de Hebreeuwse naam JHWH, een vierletterwoord van medeklinkers, moeten uitspreken? Gangbaar is de uitspraak als: *Jahwe*. Maar die uitspraak is onzeker, want Joden spreken de Naam al eeuwen lang niet uit. In plaats van JHWH zeggen zij *Adonai*. Dat woord wordt in de Bijbel vaak voor God gebruikt. Het is een titel voor God met de betekenis: Heer of Heerser.

De Willibrordvertaling koos eerst voor *Jahwe*, maar mede door joods protest is er in de volgende editie gekozen voor: HEER.

Protestanten vertaalden de Godsnaam vroeger vaak met *Jehova*. Dat gebeurt soms nog. Maar het is inmiddels duidelijk dat deze vertaling van de Godsnaam is ontstaan door de klinkers van *Adonai* te voegen bij JHWH.

In de lijn van de joodse traditie kozen de SV en de NBG ’51 ervoor om He(e)re te gebruiken. Dat doen zij zowel bij *Adonai* als bij JHWH, met dit verschil dat JHWH met HE(E)RE wordt weergegeven. De NBV maakt dezelfde keus, met dit verschil dat het Heer en HEER is geworden.

Verzet

Dat riep veel verzet op, o.a. uit reformatorische hoek. Gepleit werd om te kiezen voor HEE-RE. Want het gaat niet over een heer, maar over God. Bovendien is HEERE in de beleving van veel Nederlandse bijbellezers tot een eigennaam geworden.

Sommige feministen zeiden: HERE in ere, want dat klinkt minder dominant dan HEER. Toen toch voor HEER werd gekozen, beëindigden enkele vrouwen hun medewerking aan het vertaalproject. Zo hoog liepen de emoties op toen het ging over de vertaling van de Godsnaam.

HE(E)RE in ere

Die leus past ook bij veel leden van de CGK. De keus van de NBV roept ook onder ons bezwaar en emoties op. Dat is te begrijpen. Door de Statenvertaling (en de NBG-vertaling) zijn we ermee vertrouwd om de heilige God HE(E)RE te noemen. Doet het gebruik van HEER geen afbreuk aan de eerbied die past voor Hem? Mag Gods eigennaam zo worden weergegeven? Of is het geen eigennaam maar de weergave van zijn Naam? Voor het antwoord op die vragen wordt eerst aandacht gegeven aan de Statenvertaling.

De Statenvertaling

De discussie op de Synode van Dordrecht (1618-19) over de Godsnaam liep uit op de uitspraak dat er in het Nederlands geen passend en bruikbaar woord voorhanden is, waardoor de kracht van de Naam van God wordt uitgedrukt. Men besloot om met Heere te vertalen en HEERE te schrijven (zie 2.1.1).

Opmerkelijk is dat de Statenvertaling in het NT de Godsnaam niet weergeeft met HEERE, ook niet in oudtestamentische citaten. Ze doet dat met 'Heere', de vertaling van het Griekse woord *Kurios* dat in het NT voor de Godsnaam wordt gebruikt. Dat gebeurt ook in de Septuaginta¹⁶.

Bij de schrijfwijze van de Statenvertaling kan nog als kanttekening worden geplaatst dat in de zeventiende eeuw 'heere' het woord was voor elke heer. Zo werd er ook over een 'vrouwe' gesproken. Intussen is dat heer en vrouw geworden, zonder de stomme 'e'.

Septuaginta en NT

De Septuaginta vertaalt *Adonai* met *Kurios* en gebruikt dat woord ook als er JHWH staat. Dat laatste gebeurt o.a. in Exodus 3:15, de tekst waarin God zichzelf aan Mozes als JHWH openbaart. Er werd gekozen voor *Kurios*, de vertaling van *Adonai*, het woord waarin wordt verkondigd dat God de Machtige is, omdat er geen passend woord is om de kracht van die Naam uit te drukken, om met de Dordtse synode te spreken.

In het NT wordt de Godsnaam telkens met *Kurios* weergegeven, net als in de Septuaginta. Een mooi voorbeeld is Mt. 22:37, waarin Deut. 6:5 wordt geciteerd.

Ook Jezus wordt *Kurios* genoemd, zie Fil.2:11 en Rom.10:9. Eveneens wordt een menselijke heer een *kurios* genoemd.

Weging

Bij de weging van de keuze van de NBV voor HEER dient te worden uitgegaan van de joodse traditie. Daarin wordt *Adonai* gezegd als er JHWH staat. Het is duidelijk dat *Adonai* geen vertaling is van de godsnaam. Het is niet de eigennaam.

In die lijn heeft de Septuaginta gekozen voor *Kurios*. Dat is de Griekse vertaling van *Adonai* en in die vertaling de weergave van JHWH.

Ook het NT gebruikt het woord *Kurios* als weergave van JHWH. Het gebruikt het ook voor Jezus als de Heere der heren.

¹⁶ Dat is de Griekse vertaling van het OT die gereed kwam voordat het NT werd geschreven en op het NT een belangrijke invloed heeft gehad.

In dezelfde lijn hebben de SV, de NBG-vertaling en de NBV ervoor gekozen om de Godnaam JHWH weer te geven met de vertaling van *Adonai* en *Kurios*. Om voor de lezers het verschil duidelijk te maken koos men voor He(e)re of Heer als er *Adonai* of *Kurios* staat en voor HE(E)RE of HEER als er JHWH staat.

Opmerkelijk is dat *Kurios* in het NT in de Nederlandse vertalingen met één hoofdletter wordt vertaald: Heere (SV), Here (NBG '51) en Heer (NBV), als duidelijk JHWH wordt bedoeld, zoals in oudtestamentische citaten.

De NBV had HE(E)RE kunnen gebruiken om te laten uitkomen dat het in de vertaling van *Adonai* en *Kurios* gaat om een weergave van de naam JHWH, die in zekere zin als een eigennaam functioneert. Dat had gepast in de traditie van de SV en de NBG-vertaling. Daarmee zou aan de bezwaren van reformatorische zijde tegemoet zijn gekomen. Deputaten geven daarom aan deze keus de voorkeur.

De keus is echter anders uitgevallen. Men heeft de bezwaren serieus willen nemen door een leeswijzer die bij het (voor)lezen bij HEER alternatieven noemt, o.a. He(e)re.

Conclusie

De conclusie uit het bovenstaande is dat He(e)re of Heer de vertaling is van *Adonai* en *Kurios*. HE(E)RE of HEER is de bijzondere weergave van die vertaling ter vervanging van de Godnaam JHWH. Daarom is de keuze van de NBV voor HEER als weergave van de Godnaam niet af te keuren.

Deze conclusie zal niet (gemakkelijk) worden overgenomen door hen die HEERE als een eigennaam zien. In hun geloofsbeleving is HEERE de onveranderlijke Nederlandse eigennaam van God en doet de weergave met HEER (of met HERE) aan de heilige Naam van God afbreuk. Voor deze geloofsbeleving dient respect te zijn.

Respect mag ook worden gevraagd voor de conclusie op grond van de bovenstaande overwegingen dat HEERE in wezen geen eigennaam is. Daarom zijn er geen wetenschappelijke en principiële bezwaren tegen de weergave met HEER.

Hoofdstuk 6: Conclusies en voorstel voor besluit

In dit hoofdstuk geven deputaten eerst een aantal gemeenschappelijke overwegingen en conclusies.

Daarna komen eerst een minderheid en dan een meerderheid van de deputaten tot een eigen afweging en conclusie.

Ten slotte komt het hele deputaatschap met een gemeenschappelijk voorstel tot besluit.

6.1 Gemeenschappelijke overwegingen en conclusies

De GS van 2004 constateerde dat er in oktober van dat jaar een nieuwe bijbelvertaling zou gereed komen. Zij constateerde eveneens dat steeds meer kerkleden, met name jongeren, te kennen geven dat zij de SV en de NBG '51 qua taal en stijl moeilijk te begrijpen vinden.

De GS constateerde ook dat in toenemende mate gebruik wordt gemaakt van een parafaserende vertaling. Zij oordeelde dat dit niet gewenst is.

Ook constateerde zij dat sommige kerken al van de NBV gebruik maken.

De GS overwoog dat het vanwege de missionaire roeping van de kerken door velen van groot belang geacht wordt dat er een betrouwbare vertaling in hedendaags Nederlands is. Verder overwoog zij dat de beoordeling van een nieuwe bijbelvertaling zowel positieve als negatieve reacties oproept en dat dit met betrekking tot de NBV niet anders is. Ook overwoog zij dat weliswaar de totstandkoming van de NBV een breed draagvlak kreeg in de Nederlandse samenleving, maar niet in het geheel van de gereformeerde gezindte.

De GS besloot deputaten te benoemen en hun op te dragen:

- zich een gefundeerd oordeel te vormen over de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de NBV
- de GS van 2007 een gefundeerd voorstel te doen ten aanzien van het gebruik van de NBV in onze kerken.

De GS deelde haar besluit aan de kerkenraden mee in een brief, d.d. 29 november 2004. Ze verzocht de kerkenraden de NBV in de erediensten niet te gebruiken. Ze voegde daaraan toe dat zij in bijzondere situaties ruimte bood om de NBV te gebruiken. Zij noemde daarbij zowel zendings- en samenwerkingsgemeenten als bijzondere samenkomsten, zoals evangelisatiesamenkomsten en rouwdiensten. Zij maakte het voorbehoud dat hiervan op een wijze en terughoudende manier gebruik zou worden gemaakt.

Deputaten hebben zich verdiept in de vertaalprincipia, een aantal pilotstudies verricht, een enquête in de kerken gehouden en een aantal belangrijke punten, die uit de enquête en hun eigen onderzoek naar voren kwamen, nader onderzocht.

Wat de vertaalprincipia betreft hebben deputaten een kort historisch onderzoek gedaan. Daarna hebben zij de principia voor de NBV daarnaast gelegd. Over het algemeen kunnen deputaten zich in de vertaalprincipia vinden.

Moeite geeft de stelling dat vertalen aan de theologie voorafgaat. Ze kan goed worden uitgelegd, omdat het Woord van God zelf aan de theologie voorafgaat. Dat geldt dan ook voor de vertaling van dat Woord. Maar ze wekt ten onrechte de suggestie dat vertalen een objectieve bezigheid is. De vertaalwetenschap heeft evenzeer haar vooronderstellingen als de theologie. Bij moeilijke keuzes speelt bovendien de theologie van de vertaler mee. In dit verband is het belangrijk te beseffen dat gekozen is voor een interconfessionele vertaling (zie 2.2.2). Hierbij

merken deputaten op dat op z'n minst een theologische plaatsbepaling vermeld had kunnen worden, zeker op het punt van het karakter van de Heilige Schrift als Woord van God. Wel is weerstand geboden aan moderne theologische stromingen, onder andere aan de feministische theologie. Een voorbeeld daarvan is de keuze voor 'HEER' als weergave van de naam van God. Deputaten zijn het eens met die keus, al hadden ze liever gezien dat de naam gespeld was als Heere.

Een ander punt dat genoemd moet worden is dat de NBV doeltaalgericht en brontekstgetrouw wil zijn. Zij is er uitnemend in geslaagd om doeltaalgericht te zijn. De NBV geeft over het algemeen fraai en toegankelijk Nederlands. Daardoor is de (voor)leesbaarheid van deze vertaling groot. Een ander pluspunt is dat de NBV hedendaags is zonder alledaags te zijn.

De doeltaalgerichtheid heeft men niet ten koste van de brontekstgetrouwheid willen laten gaan. Naar het oordeel van de deputaten is de NBV grotendeels brontekstgetrouw, voor zover zij die getrouwheid in hun pilot-studies hebben onderzocht. Dat spreekt op een bijzondere manier doordat deze vertaling als eerste in het Nederlandse taalgebied heeft geprobeerd recht te doen aan de eigen aard van de verschillende bijbelboeken.

Aan de brontekstgetrouwheid wordt echter afbreuk gedaan door een groot aantal zwakke en onjuiste vertaalkeuzes (zie 3.1, 3.2 en 3.3.2). Een aantal belangrijke bijbelse woorden is anders vertaald dan in de SV en NBG '51 (zie 2.2.3). Zowel bij het verdwijnen daarvan als wat bij daarvoor in de plaats is gekomen kunnen vraagtekens worden gezet.

De relatie tussen de NBV en de gereformeerde belijdenis is onderzocht aan de hand van de verwijsteksten in de Dordtse Leerregels. Daarbij kwamen deputaten tot de conclusie dat de NBV doorgaans het Schriftberoep in de gereformeerde belijdenisgeschriften ondersteunt. Op enkele punten werd geconcludeerd tot een verzwakking van dat beroep (zie 5.1).

Uit de enquête kwam nog een aantal belangrijke punten aan de orde, zoals: de inleidingen op de bijbelboeken, het opnemen van de apocriefe boeken, het hoofdlettergebruik en de aanspreekvormen, de weergave van de Godsnaam. Op deze punten is in hoofdstuk 5 ingegaan. Daaruit blijkt dat deputaten zelf hier en daar andere keuzes zouden hebben gemaakt. Zij merken daarbij op dat niet elk van deze aspecten even zwaar weegt.

Uit de enquête blijkt dat in meer dan de helft van de CGK de NBV op de één of andere manier wordt gebruikt. Ook tekent zich een meerderheid af voor het gebruik in de eredienst. Door velen wordt de NBV gezien als een goede en zeer bruikbare vertaling. Ze wordt in toenemende mate enthousiast gebruikt.

Maar er is ook een gekwalificeerde minderheid die grote bezwaren heeft tegen deze vertaling. Zij acht de NBV niet voldoende betrouwbaar en daarom niet bruikbaar voor kerkelijk gebruik. Hierin openbaart zich een dilemma dat niet eenvoudig op te lossen is, zonder dat de een of de ander het gevoel heeft dat zijn argumenten niet serieus genoeg genomen zijn.

Een vergelijkbare situatie deed zich voor in 1962, toen de GS een besluit moest nemen over het gebruik van de NBG '51. Zij sprak toen uit dat de tekst van de Nieuwe Vertaling niet in strijd is met de Heilige Schrift als Woord van God. En dat daarom het gebruik van de Nieuwe Vertaling naast de Statenvertaling niet is af te keuren. Maar zij voegde eraan toe dat gezien de huidige situatie het gebruik van de Statenvertaling in de eredienst raadzaam wordt geacht. In de praktijk werd op veel plaatsen de Statenvertaling al snel vervangen door de NBG '51.

6.2 Afzonderlijke afwegingen en conclusies

1) Een deel van de deputaten heeft grote moeite met het geheel van de NBV. Erkend wordt dat er veelal sprake is van fraai en toegankelijk Nederlands. Er is bijzondere aandacht gegeven aan de ontvangende taal. De NBV voldoet in hoge mate aan de eis van doeltaalgerichtheid. Voor een aanmerkelijk deel is de NBV ook getrouw aan wat de brontekst zegt. Toch kan dat, wat deze deputaten betreft, niet gezegd worden van de NBV in haar geheel. Er moeten nogal wat zwakke en onjuiste vertaalkeuzes geconstateerd worden. Op veel plaatsen is bovenmatig en onnodig vrij vertaald. De wijze waarop dat is gedaan, is divers. De ene keer te algemeen, de andere keer te specifiek. Er is sprake van onnodige weglatingen en dito toevoegingen en omkeringen. Dikwijls wordt gebruik gemaakt van een omschrijvende vertaling zonder dat dit nodig was. Moeilijke teksten worden hier en daar glad gestreken. Zij vrezen hierin een eigenmachtige aanpak te moeten bespeuren, in plaats van een buigen voor (de bedoeling van) de oorspronkelijke tekst. Dat spreekt nog sterker in de vertaling van belangrijke teksten uit het OT die in het NT worden geciteerd.

Deze deputaten kunnen zich niet aan de indruk onttrekken dat niet vertaald is vanuit de erkenning van de eenheid van de Heilige Schrift, noch vanuit het uitgangspunt dat de Bijbel in zijn geheel het Woord van God is.

Een vertaling van de Bijbel dient van het geloofsstandpunt uit te gaan dat de Bijbel het gezaghebbende Woord van God is. Immers, wij erkennen de Heilige Geest als de eerste Auteur van de heilige Schrift. Naar de gedachte van deze deputaten is het onmogelijk buiten dit geloofsstandpunt om tot een betrouwbare vertaling van de Bijbel te komen. De kennisneming van de NBV heeft ons daarin bevestigd. Zij kunnen zich niet aan de indruk onttrekken dat de op veel plaatsen te constateren al te vrije vertaling op enige wijze te maken heeft met dit gekozen uitgangspunt.

Daarbij komt nog het volgende. Gemeten aan de onder ons gebruikte vertalingen zijn in de NBV vertrouwde bijbelse begrippen verdwenen. Woorden als 'vreze des Heeren', 'gerechtigheid', 'barmhartigheid' en 'welbehagen' zijn door andere vervangen. Met het verlies van deze woorden raken we, naar het oordeel van deze deputaten, ook (een deel van) hun inhoud en zeggingskracht kwijt. Hetzelfde geldt van meer omschrijvende vertalingen van 'zich bekeren' en 'geloven'.

Dit rapport wijst een aantal leergevoelige aspecten aan waar de NBV problemen geeft. Te denken valt aan de (niet altijd adequate en meestal vervlakkende) omschrijvende vertaling van bijbelse kernbegrippen. Als voorbeeld wordt gewezen op de vertaling van *sarx* (vlees) in de paulinische tegenstelling 'vlees' en 'Geest'. Ook zij verwezen naar wat geschreven is over de teksten die spreken over de rechtvaardiging. De vertaling 'rechtvaardige daad' op een aantal plaatsen geeft een verkeerde suggestie en leidt op een dwaalspoor, zo vrezen zij. Deze en andere Schriftplaatsen zijn cruciaal voor het (mis)verstaan van de leer der zaligheid. In dezelfde lijn ligt wat geschreven is over een enkel thema uit de Dordtse Leerregels.

Het is de overtuiging van deputaten dat de kerken gediend zijn met een synodaal besluit dat in geweten genomen is voor het aangezicht van de Heere. In de keuze voor of tegen de NBV gaat het immers niet om een bijzaak, maar om het Woord van God dat immers het fundament van de kerk is. De keuze met betrekking tot deze vertaling raakt het hart van het gereformeerd kerk-zijn. Het zijn geen geringe zaken die in deze rapportage aangedragen zijn.

Op grond van het bovenstaande komt dit deel van het deputaatschap tot het oordeel dat de NBV niet betrouwbaar genoeg is en daarom niet bruikbaar is voor kerkelijk gebruik. Daarom moet naar hun oordeel de kerken het gebruik van de NBV met klem worden ontraden. Impliciet fungeert deze stellingname als een beroep op de verantwoordelijkheid van de kerkenraden om de leden van de gemeente niet bloot te stellen aan, maar

integendeel te waarschuwen voor de gevaren die hier dreigen. Immers, het gaat om niets minder dan het (doen) doorklinken van Gods eigen Woord temidden van Zijn gemeente.

Als de NBV voor gebruik in de kerken zou worden vrijgegeven, zal, zo vrezen zij, het proces van onderlinge vervreemding in toenemende mate worden bevorderd. Diverse factoren, in en buiten de kerkdiensten, tonen een grote mate van pluriformiteit. Naast dat alles zal de verscheidenheid in de gehanteerde bijbeltaal ons binnen de kerken nog extra van elkaar verwijderen.

Tegelijkertijd beseffen zij welke consequenties een eventueel besluit tot niet-vrijgeven hebben zal. De NBV is in de praktijk van diverse gemeenten al in gebruik genomen. Bij enkele gemeenten zelfs al op de kansel, overigens tegen het dringende verzoek van de GS 2004 in.

Wanneer de generale synode een tegengesteld besluit zal nemen, zal ook dat helaas het besef van onderlinge samenbinding niet bevorderen. Toch mag dat geen motief zijn om om die reden een ander besluit te nemen. Daar is deze zaak te belangrijk voor.

2) Een ander deel van de deputaten is ervan overtuigd dat de NBV doeltaalgericht heeft willen vertalen in trouw aan de brontekst. Meer dan eens is echter de doeltaalgerichtheid ten koste gegaan van de brontekstgetrouwheid. De zwakke en onjuiste vertaalkeuzes zijn volgens hen echter niet te wijten aan een eigenmachtige aanpak van de vertalers. Deze keuzes vallen bovendien niet zodanig uit dat ze in strijd zijn met de betrouwbaarheid van het heilige Woord van God, noch met de belijdenis van de kerk.

Dat de NBV erin is geslaagd om een goede doeltaalgerichte vertaling te maken, blijkt uit de enthousiaste ontvangst van de NBV, ook binnen de CGK.

Bovendien zijn er heel wat mensen door deze vertaling (weer) in de Bijbel gaan lezen. Die zegen moeten we in onze kerkelijke besluitvorming niet over het hoofd zien.

Ook dit deel van de deputaten staat met het andere deel op hetzelfde geloofsstandpunt dat het OT en het NT samen het ene Woord van God zijn waarvan de Heilige Geest de eerste Auteur is. Dit standpunt is niet in de vertaalprincipes te vinden. De reden hiervoor moet volgens hen worden gezocht in het feit dat het in die principes niet om een theologische stellingname gaat. In die principes worden de uitgangspunten voor de vertaling omschreven. Tot die uitgangspunten behoort de regel dat vertalen aan de theologie voorafgaat. Dat wordt bedoeld in dezelfde lijn als wanneer gezegd wordt dat het Woord van God aan de theologie voorafgaat. Omdat het Woord van God aan de theologie voorafgaat, moet ook de vertaling van de Bijbel aan de theologie voorafgaan. In de vorm van een vertaling komt immers Gods Woord tot de meeste Nederlanders. Daarmee wordt niet ontkend dat de theologie van de vertaler invloed op zijn vertaalkeuzes heeft.

Toegevoegd kan nog worden dat de juiste theologie, die de eenheid van de Schriften en de Geest als eerste Auteur belijdt, niet per se een betrouwbare vertaling oplevert. Evenmin levert een vertaler met een ander geloofsstandpunt per se een slechte vertaling. Als voorbeelden kunnen: 'Het Boek' en de 'Naardense Bijbel' dienen.

Bovendien heeft de bestudering van de vertaalprincipes tot het oordeel geleid dat deze principes in grote lijnen goede uitgangspunten voor een betrouwbare vertaling zijn. Daarom dient de NBV te worden beoordeeld op haar resultaat.

Naar het oordeel van deze deputaten is de NBV een betrouwbare vertaling van Gods Woord. Zij heeft meer pluspunten dan minpunten. De minpunten zijn niet van dien aard dat ze een kerkelijk gebruik in de weg hoeven te staan.

Als de GS zou uitspreken dat de NBV niet betrouwbaar genoeg is voor kerkelijk gebruik, zou dat impliceren dat zij de NBG '51 een betrouwbaardere en betere vertaling vindt dan de NBV.

Daarbij zijn echter vraagtekens te plaatsen. Bovendien bleek al uit een constatering van de GS van 2004 dat een toenemend aantal kerkleden de NBG '51 (en de SV) moeilijk toegankelijk vindt.

Daar komt nog bij dat het naar het oordeel van de GS van 2004 ongewenst is dat binnen de gemeenten parafaserende vertalingen worden gebruikt. Daarin ligt opgesloten dat voor kerkelijk gebruik een betere, toegankelijker vertaling gewenst is.

Daarom zou een negatief besluit betreffende de NBV die beter en toegankelijker is, op veel onbegrip stuiten. Dat wordt versterkt vanuit de ter synode in 2004 uitgesproken overtuiging dat Nederland zendingsland is geworden.

Bovendien zou de GS met een dergelijk besluit de ruimte die zij onder voorbehoud in haar brief van 29-11-04 aan de kerken bood ongedaan maken.

Met de geboden ruimte had de GS van 2004 onder andere de samenwerking met de NGK en de GKv op het oog. Die samenwerking zou op plaatselijk niveau door een verbod op het gebruik van de NBV bemoeilijkt kunnen worden. Ook dit aspect dient de GS in haar besluitvorming te verdisconteren.

Op grond van het bovenstaande komt dit deel van de deputaten tot het oordeel dat de NBV betrouwbaar genoeg is en daarom bruikbaar is voor kerkelijk gebruik.

Deze deputaten beseffen welke verstrekkende consequenties dit oordeel kan hebben als de GS het zou overnemen. Het zou kunnen leiden tot een enthousiast gebruik van de NBV, zonder oog voor haar gebreken.

Anderszijds zouden zij die vertrouwd zijn met de SV of de NBG '51 er moeite mee kunnen hebben als de GS zou besluiten om de NBV voor kerkelijk gebruik vrij te geven. Dat geldt het meeste voor hen voor wie in de praktijk de SV de enig betrouwbare vertaling van de Bijbel in het Nederlands is. Zij, die bezwaar zouden hebben tegen een positief besluit van de GS, zouden een dergelijk besluit kunnen opvatten als een zich verwijderen van de gereformeerde leer, zoals die in onze belijdenisgeschriften is verwoord.

Dit bezwaar moet voor de kerken in hun geheel zwaar wegen. De vraag is hoe zwaar het wegen moet. De werkelijkheid gebiedt te zeggen dat het grootste deel van de kerken ook nu een andere vertaling gebruikt dan de SV. De NBG '51 sluit veel nauwer aan bij de SV dan de NBV. Dat lijkt een voordeel, maar het is in 2007 een nadeel. Want het verklaart hoe het komt dat veel kerkleden niet alleen de SV maar ook de NBG '51 moeilijk te begrijpen vinden.

Als de GS zou oordelen dat de NBV mag worden gebruikt, verandert er voor gemeenten die uitsluitend de SV (willen blijven) gebruiken in de plaatselijke situatie niets. Zij zouden wel andere gemeenten moeten dragen in hun gebruik van de NBV, omdat zij deze vertaling zien als het betrouwbare Woord van God in hedendaags Nederlands.

6.3 Een gemeenschappelijk voorstel tot een besluit

Deze afzonderlijke afwegingen en conclusies lijken tot niets anders dan tot twee voorstellen aan de synode te kunnen leiden. De deputaten waren echter van oordeel dat de kerken daarmee niet gediend zouden zijn.

Door broederlijke, openhartige en intensieve gesprekken zijn de deputaten gekomen tot een gemeenschappelijk voorstel tot besluit. Het mag duidelijk zijn dat dit niet eenvoudig was. Voor alle leden van het deputaatschap zitten in dit voorstel elementen waarmee zij moeite hebben. Sommigen zijn van mening het gebruik van de NBV in de kerken onvoorwaardelijk moet worden afgewezen. Anderen zijn van overtuiging dat de GS aan de kerken ruimte zou kunnen geven om de NBV te gebruiken. Onder hen vindt de één dat de GS die ruimte royaal zou moeten geven, de ander aarzelt daarbij.

Uit liefde voor de kerken zijn deputaten ertoe gekomen om eensgezind met een gemeenschappelijk voorstel te komen, met de bedoeling daarmee het geheel van de kerken te dienen. Het voorstel komt dus voort uit een geestelijk motief.

De deputaten vinden het voor de besluitvorming op de synode van belang om inzicht te geven in hun overwegingen die tot het voorstel hebben geleid. Daarmee willen zij ook de kerken laten weten wat hen heeft bewogen om met dit voorstel te komen.

De deputaten zagen de volgende vraag onder ogen: hoe moet bij zulke verschillende conclusies een gemeenschappelijk voorstel worden getaxeerd? Het wordt ingegeven door een verlangen naar eenheid. Maar dient dit voorstel wel de ware eenheid? Wordt de eenheid in de CGK niet hoe langer hoe meer een kunstmatige eenheid? Wordt de eenheid door het beoogde besluit juist niet uitgehold? Is dit voorstel niet (te) pragmatisch, waarbij ter wille van de eenheid de waarheid in het geding komt? Als dat zo is, worden de kerken er niet mee gediend. Dan is een dergelijk voorstel wel goed bedoeld, maar het kan geen goede uitwerking hebben. Het kan dan niet anders worden gezien als een wanhoopspoging om de kerken bij elkaar te houden.

De deputaten realiseren zich dat hun voorstel zo kan worden uitgelegd. Sterker nog, het zou als slechte uitwerking kunnen hebben dat schijneenheid wordt gecreëerd in een poging schrijnende verschillen te verdoezelen. Dat is het laatste wat de deputaten willen. Hun voorstel is niet bedoeld als een pragmatisch kunststukje. Het vloeit voort uit de volgende overwegingen.

De CGK worden gekenmerkt door grote verscheidenheid. Die komt ook uit in de manier waarop gemeenten gebruik (willen) maken van de NBV. Met het oog op die situatie hebben deputaten zich bezonnen op de vraag hoe de GS geestelijke leiding zou kunnen geven. Hoe zou zij ten aanzien van de NBV een beslissing kunnen nemen die tot eer van de Koning der kerk is en waarmee de CGK in hun geheel gediend worden?

Het is de overtuiging van de deputaten dat de kerken niet gediend zijn met louter een synodaal verbod om de NBV te gebruiken. De kerken worden evenmin gediend met een vrijgeven zonder meer.

Het zoeken naar geestelijke eenheid is een belangrijke voorwaarde om tot een besluit te komen waarmee de kerken werkelijk gediend zijn. Die eenheid moet onder meer uitkomen in wederzijds vertrouwen en in elkaar aanvaarden en dragen bij verschil in opvatting. Dat is een geestelijk principe dat voortkomt uit de wijze waarop Christus de leden van zijn gemeente aanvaardt. Daarom hebben deputaten het als hun opdracht gezien om met een gemeenschappelijk voorstel naar de synode te komen.

De moeiten die dat ten aanzien van de keuze voor de NBV met zich meebrengt, zijn in dit rapport geschetst. Zo ook de bezwaren die de deputaten ten aanzien van de NBV hebben.

Daarom stellen de deputaten voor om de kerken te ontraden gebruik te maken van de NBV. In dat verband merken de deputaten op dat er een revisie van de NBV is gepland. De deputaten hopen dat die revisie een substantiële verbetering van de NBV betekent. De deputaten zijn daarom van mening dat het belangrijk is dat ook de CGK aan die revisie een bijdrage zullen leveren. Daarom zou de GS er goed aan doen om een deputaatschap te benoemen met het oog op de revisie van de NBV. Dat deputaatschap zou zijn arbeid kunnen verrichten samen met deputaatschappen van andere kerken uit de gereformeerde gezindte. Daarbij valt primair te denken aan de kerken waarmee samenwerking is.

Van kerkenraden die overwegen dit eventuele synodale advies niet op te volgen, mag worden gevraagd zich in hun overwegingen rekenschap te geven van de bezwaren die deputaten in hun rapport naar voren hebben gebracht en die zo te verdisconteren in hun besluit dat zij daarvan verantwoording aan de classis kunnen geven.

Op grond van het bovenstaande doet het deputaatschap het volgende voorstel tot een besluit.

De GS besluit:

1. de kerken te ontraden gebruik te maken van de NBV, gehoord de rapportage van deputaten.
2. bij kerkenraden die niettemin overwegen over te gaan tot het gebruik van de NBV er op aan te dringen dat zij in hun overwegingen zich rekenschap geven van de bezwaren die deputaten in hun rapport hebben benoemd en dat zij die zo verdisconteren dat zij verantwoording kunnen geven van hun besluit.
3. aan de kerkenraden te vragen bij hun besluitvorming niet alleen het heil van de eigen gemeente op het oog te hebben, maar ook dat van de kerken in hun geheel.
4. de kerken te (laten) informeren over de NBV door een brochure met daarin het rapport van deputaten, de hoofdpunten uit de bespreking ter synode en andere relevante informatie.
5. een nieuw deputaatschap te benoemen dat, eventueel in samenwerking met andere deputaatschappen uit de gereformeerde gezindte, de opdracht krijgt de volgende GS voorstellen te doen met het oog op de voorgestelde revisie.

Geraadpleegde literatuur

Hieronder volgt een aantal titels van boeken en tijdschriftartikelen die door deputaten gebruikt zijn bij hun bestuderen van de vertaling. Dit overzicht is niet volledig; met name ook in het eigen tijdschrift van het Bijbelgenootschap, *Met Andere Woorden*, is veel over de NBV gepubliceerd waarvan deputaten kennis hebben genomen:

- Karl Barth, *Kirchliche Dogmatik I/1*, Zollikon-Zürich 19475
- J. Bastiaens, 'De vertaalprincipes van de NBV en de (on)mogelijkheid van het vertalen', in: *KenTh* 54 (2003) 56-67
- Herman Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek I*, Kampen 19675
- Nico den Bok, 'Of hier de Allerhoogste hoorbaar is; een oude speurtocht door nieuwe vertaalregels', in: *Kerk en Theologie* 51 (2000), 24-35
- J. van Bruggen, *De toekomst van de bijbelvertaling*, Amsterdam 1975
- J. van Bruggen (red.), *Wegwijs in bijbelvertalingen*, 's-Gravenhage 1981
- C. C. de Bruin, *De Statenbijbel en zijn voorgangers*, Leiden 1937
- R. Buitenwerf (e.a.), *Lucht en leegte*. Columns over de Nieuwe Bijbelvertaling, Heerenveen 2004
- R. Buitenwerf (red.), *Ambacht en Wetenschap*. Elf wetenschappers over De Nieuwe Bijbelvertaling, Heerenveen 2006
- *Handboek voor de Nieuwe Bijbelvertaling* Haarlem 2001
- Deputaten Bijbelvertaling GKv, *De Bijbel als nieuw*. De NBV lezen en leren waarderen, Franeker 2005
- J. van Genderen, *Confessie en theologie* (AS 9), Kampen 1975
- J. van Genderen/W. H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, Kampen 1992
- A. C. de Gooyer, *Bijbeltaal en moedertaal*. De invloed van de Statenvertaling op het Nederlands, Den Haag 1962
- C. Houtman, 'De kritiek op de Groot Nieuws Bijbel in het licht van de kritiek op eerdere Nederlandse bijbelvertalingen', in: *NTT* 38 (1984) 265-289
- A. W. G. Jaakke, E. W. Tuinstra (red.), *Om een verstaanbare bijbel*. Nederlandse bijbelvertalingen na de Statenbijbel, Haarlem/Brussel 1990
- S. Janse, 'Krijgt de NBV al handen en voeten?' in *KenTh* 53 (2002) 145-154
- Tj. de Jong, *Staat en ziet toe*. Een reactie op de NBV, Leerdam 1998
- G. Kalsbeek, 'Overall waar mijn heer de koning zal zijn, daar zal voorzeker uw dienaar zijn. Theologische beschouwing over het bijbelvertalen naar aanleiding van het verschijnen van de Nieuwe Bijbel Vertaling', in: *KenTh* 55 (2004) 221-239
- J. A. Koole, *Het Oude Testament in de NBG-vertaling 1951*. Ontstaansgeschiedenis, receptie en revisie van een Nederlandse vertaling van het Oude testament, Privé-uitgave 1996
- J. J. Kijne, F. Visser, *De Nieuwe Vertaling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap*, Amsterdam 1952
- H.J. Lam (red.), *Kanttekeningen bij de [Nieuwe Bijbelvertaling]*, Heerenveen 2002
- J. Lambrecht, *De Nieuwe Bijbelvertaling: brontekstgetrouw? 25 steekproeven*, Antwerpen 2005
- M.H. de Lang (e.a.), *NBV en HSV*. De Bijbel opnieuw vertaald. RCGS-conferentie op 20 maart 2004 te Veenendaal
- K.M. van Leuven-Zwart, *Vertaalwetenschap*. Ontwikkelingen en perspectieven, Muiderberg 1992
- G. W. Lorein (red.), *Naar een nieuwe bijbelvertaling?*, Leiden 1994
- Th. A. W. van der Louw, 'Theologie, vertaalmethode en vertaalpraktijk. Overwegingen rond de nieuwe bijbelvertaling', in: *ThRef* 43 (2000) 193-207

- Th. A. W. van der Louw, 'Vertalen volgens de Duitse romantiek en soorten letterlijkheid', in: KenTh. 57 (2006) 59-79
- Martin Luther, 'Sendbrief vom Dolmetschen (1530)', in: WA 30 – II, 627-646
- T. Naaijkens e.a. (ed.), Denken over vertalen. Tekstboek vertaalwetenschap, Nijmegen 2004
- E. A. Nida, C.R. Taber, *The theory and practice of translation*, Leiden 20034
- A. van Nieuwpoort (red.), *De beproeving*. Over de nieuwe Bijbelvertaling, Kampen 2005
- B. J. Oosterhoff, *De vrijheid van de exegese* (AS 10), Kampen 1976
- M.J. Paul (e.a.), *Vertaling en vertolking van de Bijbel*, kampen 2003
- M. J. Paul e. a., *Heilige tekst in onze taal*. Bijbelvertalen voor gereformeerd Nederland, Heerenveen 2006
- W.N. Pickering, *The Identity of the New Testament Text*, Nashville 1977
- T.T.J. Pleizier, 'Omdat er slechts één is. Enkele overwegingen bij de vertaling van de godsnaam: gereformeerd vertalen of geeft de praktijk de doorslag?', in: ThRef 44 (2001) 302-316.
- H. Room en W. Rose (red.), *Naar een nieuwe kerkbijbel*. Een handreiking voor het beoordelen van de Nieuwe Bijbelvertaling, Barneveld 2001
- K. Spronk, *Het verhaal van een vertaling*. De totstandkoming van De Nieuwe Bijbelvertaling, Heerenveen 2005
- K. Smelik, 'Idiolect, concordant of doeltaalgericht?', in: De Naardense Bijbel. De volledige tekst van de Hebreeuwse Bijbel en het Nieuwe Testament vertaald door Pieter Oussoren (Vugt 20043) 1632 – 1642
- George Steiner, *After Babel*. Aspects of Language and Translation, Oxford 1975
- P.C. Stine, *Bible Translation and the Spread of the Church, the Last 200 Years*, Leiden etc. 1990
- H.A. Sturz, *The Byzantine Text-Type and New Testament Textual Criticism*, Nashville/Camden/New York 1984
- N. van der Sijs (red.), *Leeg en ijdel*. De invloed van de bijbel op het Nederlands, Den Haag 2005
- L.J. de Vries, 'Theology, spirituality and the skopos of Bible translations: the case of the Dutch Statenvertaling', te verschijnen in The Bible Translator
- J. de Waard en E. A. Nida, *From One Language to Another*. Functional Equivalence in Bible Translating, Nashville, Tennessee 1986
- W. Wilss (ed.), *Übersetzungswissenschaft* (Wege der Forschung 535),Darmstadt 1981
- Timothy Wilt, (ed.), *Bible Translation*. Frames of reference, Manchester/Northampton, Massachusetts 2003

Bijlage 1: Vragenlijst voor kerkenraden van de Chr. Geref. Kerken in Nederland

Geachte broeders,

Onderstaande vragenlijst wordt u toegestuurd door Deputaten NBV. Deputaten hebben de opdracht gekregen van de GS om een gefundeerd rapport uit te brengen inzake het gebruik van de NBV in erediensten binnen onze kerken. Met het oog daarop willen deputaten nagaan welke reacties de NBV oproept. *Met 'reacties' bedoelen Deputaten zowel de reacties die de kerkenraad heeft ontvangen uit de gemeente als de reacties die de NBV in de kerkenraad zelf oproept.* U kunt in uw beantwoording een samenvatting geven van alle reacties.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 30 minuten van uw tijd vragen.

De antwoorden op deze vragenlijst zouden deputaten graag zo spoedig mogelijk van u ontvangen, maar in elk geval niet later dan DV **1 januari 2006**.

Vragenlijst

1. Welke bijbelvertaling gebruikt u momenteel overwegend in uw erediensten?

- Statenvertaling
- NBG-51 vertaling

2. Wordt de NBV bij activiteiten in uw gemeente gebruikt?

- nee (ga door met vraag 4)
- ja (ga door naar vraag 3)

3. Bij welke activiteiten wordt de NBV gebruikt? U kunt meer dan één antwoord aankruisen.

- evangelisatiewerk
- uitvaartdiensten
- trouwdiensten
- welkomstdiensten
- samenwerkingsdiensten
- gemeenteavonden
- catechisatie
- verenigingswerk
- bijbelstudiekringen/gesprekskringen
-

4. Hoeveel reacties op de NBV hebt u uit de gemeente of uit uw eigen midden ontvangen?

- geen reacties (ga door met vraag 8)
- minder dan een kwart van de gemeente
- een kwart tot de helft van de gemeente
- meer dan de helft van de gemeente

Met 'reacties' bedoelen we alles wat u over de NBV ter ore is gekomen via brieven, telefoon, huisbezoeken, pastorale gesprekken, reacties uit uw eigen midden, reacties uit een jeugdvereniging of het evangelisatiewerk enzovoort.

5. Hoe was de verhouding tussen positieve en negatieve reacties ten aanzien van de NBV?

- alleen positieve reacties (ga door naar vraag 7a)
 - veel meer positieve dan negatieve reacties
 - (iets) meer positieve dan negatieve reacties
 - (ongeveer) evenveel positieve als negatieve reacties
 - (iets) meer negatieve dan positieve reacties
 - veel meer negatieve dan positieve reacties
 - alleen negatieve reacties
-

6a. **(Deze vraag alleen invullen wanneer u negatieve reacties heeft ontvangen ten aanzien van de NBV).** Wilt u hieronder aangeven waarop de kritiek zich vooral richtte? U kunt daarvoor de volgende categorieën gebruiken (u mag meer dan één antwoord aankruisen en eventueel een korte toelichting geven):

- Nederlands taalgebruik
- verlies van vertrouwde begrippen
- hoofdlettergebruik
- theologische bezwaren (graag hieronder toelichten)
- weergave van de Godsnaam
-

Toelichting:

6b. Probeer u bij de categorieën van 6a eens een rangorde van aantallen reacties vast te stellen. Dat kunt u doen door de cijfers 1 t/m 5 (of 1 t/m 6) achter de categorieën te zetten. Wanneer bijvoorbeeld de meeste bezwaren in uw gemeente zijn gericht tegen het hoofdlettergebruik van de NBV, zet u achter de categorie 'hoofdlettergebruik' het cijfer 1. Enzovoort.

7a. **(Deze vraag alleen invullen wanneer u positieve reacties heeft ontvangen ten aanzien van de NBV).** Wilt u hieronder aangeven wat mensen vooral waardeerden in de NBV? U kunt daarvoor de volgende categorieën gebruiken (u mag meer dan één antwoord aankruisen en eventueel een korte toelichting geven):

- Nederlands taalgebruik
- nieuwe begrippen en verwoordingen van vertrouwde zaken
- hoofdlettergebruik
- theologische betekenissen of verhelderingen (graag hieronder toelichten)
- weergave van de Godsnaam
-

Toelichting:

7b. Probeer u bij de categorieën van 7a eens een rangorde in aantallen reacties vast te stellen. Dat kunt u doen door de cijfers 1 t/m 5 (of 1 t/m 6) achter de categorieën te zetten. Wanneer

bijvoorbeeld de meeste waardering in uw gemeente wordt gewekt door het hoofdlettergebruik van de NBV, zet u achter de categorie ‘hoofdlettergebruik’ het cijfer 1. Enzovoort.

8. Verwacht u dat uw gemeente de NBV (op termijn) gaat gebruiken in de erediensten, wanneer de GS daarvoor de ruimte zou geven?

- ja
- nee
- onzeker

Toelichting:

9. Acht u de NBV geschikt voor het gebruik in erediensten (ook wanneer u het zelf niet zou doen)?

- ja
- nee

Toelichting:

10. Acht u de NBV bruikbaar bij andere kerkelijke activiteiten, buiten de eredienst?

- ja
- nee, in geen enkele kerkelijke activiteit

Toelichting:

11. In welke activiteiten zou de NBV bruikbaar zijn?

- evangelisatiewerk
- uitvaartdiensten
- trouwdiensten
- welkomstdiensten
- gemeenteavonden
- catechisatie
- verenigingswerk
- bijbelstudiekringen/gesprekskringen
-

Bijlage 2: Enquêteverslag

Algemeen

Er hebben ons 108 ingevulde vragenlijsten bereikt. Dat aantal maakt dat de enquête bruikbaar en van betekenis is. Op de formulieren worden opmerkingen gemaakt.

Naast de verwerking van de cijfermatige enquêtegegevens hebben we deze extra informatie meegenomen in dit verslag. Er zijn behalve de enquêteformulieren ook nog andere stukken binnengekomen, vaak meegestuurd, waarin zaken aan de orde worden gesteld die niet in enkele zinnen kunnen worden verwoord. Ook deze informatie hebben we verwerkt. Het gaat daarbij om:

- een brief uit Alphen aan den Rijn
- een brief uit Vlaardingen
- een brief uit Vlissingen
- een paar toelichtende punten uit Dedemsvaart
- gegevens uit de cursus in Hilversum
- een gemeentelid uit Aalten over de vertaling
- Naarden over de NBV
- reacties van diverse (kerkenraadsleden) uit een gemeente
- verslag CGK Veenendaal Bethel

De cijfers

vraag	antwoord	totaal	percentage
1			
Welke bijbelvertaling gebruikt u momenteel overwegend in uw erediensten?	SV	41	38,0
	NBG-51	64	59,3
	NBV	3	2,8
2			
Wordt de NBV bij activiteiten in uw gemeente gebruikt?	nee	45	41,7
	ja	63	58,3
3			
Bij welke activiteiten wordt de NBV gebruikt? U kunt meer dan één antwoord aankruisen.	evangelisatiewerk	40	37,0
	uitvaartdiensten	22	20,4
	trouwdiensten	27	25,0
	welkomstdiensten	30	27,8
	samenwerkingsdiensten	15	13,9
	gemeenteavonden	22	20,4
	catechisatie	39	36,1
	verenigingswerk	41	38,0
	bijbelstudiekringen/gesprekskringen	49	45,4
diversen	16	14,8	
4			
Hoeveel reacties op de NBV hebt u uit de gemeente of uit uw eigen midden ontvangen?	geen reacties	27,5	25,5
	minder dan een kwart v.d. gemeente	63,5	58,8
	een kwart tot de helft	15	13,9
	meer dan de helft	2	1,9
5			
Hoe was de verhouding tussen positieve en negatieve reacties ten aanzien van de NBV	alleen positieve reacties	9	8,3
	veel meer positieve dan negatieve	42	38,9
	(iets) meer positieve	6	5,6
	ongeveer gelijk in aantal	11	10,2
	(iets) meer negatieve reacties	7	6,5

	veel meer negatieve dan positieve	6	5,6
	alleen negatieve reacties	3	2,8
6			
Bij negatieve reacties: Waarop richtte de kritiek zich vooral?	Nederlands taalgebruik	50	46,3
	verlies van vertrouwde begrippen	42	38,9
	hoofdlettergebruik	36	33,3
	theologische bezwaren	18	16,7
	weergave van de Godsnaam	40	37,0
7			
Bij positieve reacties: Wat waardeerde men vooral?	Nederlands taalgebruik	64	59,3
	nieuwe begrippen en verwoordingen	38	35,2
	hoofdlettergebruik	5	4,6
	theologische tekens/verwoordingen	11	10,2
	weergave van de Godsnaam	8	7,4
8			
Verwacht u de NBV te gaan gebruiken in de erediensten wanneer de GS daarvoor de ruimte zou geven?	ja	49,5	45,8
	nee	44	40,7
	onzeker	11,5	10,6
9			
Acht u de NBV geschikt voor het gebruik in erediensten ook wanneer u het zelf niet zou doen?	ja	58,5	54,2
	nee	52,5	48,6
10			
Acht u de NBV bruikbaar bij andere kerkelijke activiteiten, buiten de eredienst?	ja	71,5	66,2
	nee, in geen enkele kerkelijke activiteit	24,5	22,7
11			
In welke activiteit zou de NBV bruikbaar zijn?	evangelisatiewerk	54	50,0
	uitvaartdiensten	58	53,7
	trouwdiensten	56	51,9
	welkomstdiensten	61	56,5
	gemeenteavonden	56	51,9
	catechisatie	59	54,6
	verenigingswerk	62	57,4
	bijbelstudiekringen/gesprekskringen	66	61,1
in principe in alle activiteiten	6	5,6	

Notities bij de cijfers

- 1 Bij vraag 1 de opmerking dat er ook gemeenten zijn die twee vertalingen gebruiken, bijvoorbeeld in de morgendienst de Statenvertaling en in de tweede dienst de NBG '51.¹⁷
- 2 De vragen 4 en 5 zouden verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden. Er zijn duidelijk meer positieve dan negatieve reacties. Daar moet echter bij betrokken worden dat vaak een minderheid in de gemeente heeft gereageerd en dat in de gemeenten waar de Statenvertaling een vaste plek heeft in het algemeen weinig behoefte is om te reageren op de NBV. Blijft staan dat een substantieel deel van de leden in onze kerken positief is over de NBV.
- 3 Vraag 6 en 7 hadden een b-gedeelte. Daarin werd gevraagd een rangorde vast te stellen van de verschillende reacties. Die vraag werd nauwelijks ingevuld en we laten die voor wat hij is.
- 4 Bij vraag 8 geeft ongeveer een kwart van de gemeenten die de Statenvertaling gebruiken aan dat men met belangstelling uitziet naar de HSV. Daar is uiteraard geen vraag over gesteld in de enquête en het is dus opvallend dat een deel dat toch kwijt wil. Het zou heel goed kunnen dat die belangstelling nog groter is.

¹⁷ In die en soortgelijke gevallen hebben we bij de cijfers met halven gewerkt.

Een paar conclusies

- 1 Bij meer dan de helft van onze gemeenten wordt de NBV bij activiteiten buiten de eredienst gebruikt. Bijbelstudiekringen, verenigingswerk, evangelisatiewerk en catechisatie lopen daarin voorop.
- 2 Een beduidend deel van de leden in onze kerken is positief over NBV (zie ook *Notities bij de cijfers*, punt 2)
- 3 Het Nederlands taalgebruik scoort hoog bij de negatieve reacties en bij de positieve reacties. Daar kun je wel een verklaring bij bedenken, maar die blijft speculatief.
- 4 Over het hoofdlettergebruik is men kritisch. Dat zal ongetwijfeld komen doordat de NBV de voornaamwoorden die verwijzen naar God of Jezus met kleine letters schrijft.
- 5 Ook de weergave van de Godsnaam ondervindt kritiek. Uit toelichtingen wordt duidelijk dat het hier gaat om de wijziging van *He(e)re* in *Heer*.
- 6 Uit de antwoorden 8 en 9 blijkt dat het aantal mensen dat voor gebruik van de NBV in de eredienst is rondweg 10% groter is dan het aantal mensen dat daar niets voor voelt of tegen is.

Beoordelende reacties vanuit de kerken

We hebben zoveel mogelijk de reacties vanuit de kerken meegenomen in ons onderzoek. Veel daarvan zijn kritisch. Er zijn wel reacties die overwegend positief zijn. Zaandam, Hoofddorp en Alkmaar die de NBV al gebruiken, de cursisten uit Hilversum, de NBV-enquête uit de Bethelkerk in Veenendaal. Ook in de bloemlezing van de antwoorden op vraag 7a vind je veel waardevolle opmerkingen: toegankelijk, dicht bij de cultuur en beleving van vandaag, met name voor kinderen en jongeren begrijpelijker, goede voorleesbijbel, verhelderend, verfrissend.

Maar het is niet zo zinvol om alles wat je goed vindt te noemen. Juist waar het naar jouw mening verkeerd gaat, daar wil je de vinger bij leggen. Vandaar dat het aantal kritische opmerkingen sterk overheerst.

A. Positief

1. Leest goed voor en is ook goed te volgen als een ander voorleest
2. Veel mensen begrijpen beter wat ze lezen.
3. Dat geldt in het bijzonder voor jongeren en kinderen. De NBG-vertaling is voor hen wel sterk verouderd.
4. Er hoeft geen *vertaalslag* gemaakt te worden, dat wil zeggen dat de taalwereld van de NBV goed aansluiting vindt bij die van hedendaagse taalgebruiker, dicht bij de cultuur en beleving van nu staat.
5. Er staan mooie teksten in de NBV. De inhoud is soms verrassend.
6. De moeilijke gedeelten in Paulus' brieven zijn beter te verstaan.
7. Nieuwe begrippen zijn verfrissend. Ze zullen snel vertrouwd worden.
8. Je gaat over bepaalde passages nadenken omdat ze nieuw verwoord zijn.
9. Waarom zou een vertaling oud moeten klinken?
10. In huiselijke kring wordt de NBV al veel gebruikt.
11. Steeds meer mensen kopen/lezen de NBV: het is een beweging van onderaf.

B. Negatief

1. Inleidingen met schriftkritische noties
2. De apocriefe boeken als een soort tweede canon
3. Doeltaalgerichtheid wint het van brontekstgetrouwheid. Die doeltaalgerichtheid betekent een vershraling van de rijkdom van oorspronkelijke tekst.
4. De wet en het *Onze Vader* vlakker, minder krachtig.

5. Teveel verlies van concordantie in de vertaling. Teveel verlies van het Hebreeuwse en Griekse taaleigen. Veel o.t.-ische woorden die heenwijzen naar Christus zijn in de NBV zo vertaald, dat die heenwijzing niet meer te zien is.
6. De NBV gaat veel te ver de kant uit van interpreteren van de grondtekst in plaats van doorgeven van de grondtekst.
7. Vertrouwde bijbelse begrippen zullen nu misschien gaan verdwijnen (veel jongeren verstaan die overigens toch al niet meer). Een ander: Diepte van oude woorden wordt gemist door zwakke vertaling, ander woordgebruik. Een derde: Te modern om te passen bij het klassieke belijden en beleven van het geloof. Een vierde: De nieuwe woorden voor vertrouwde begrippen dragen niet altijd dezelfde lading.
8. Het consequent doorvoeren van 'broeders en zusters'.
9. Jammer dat *Heere* in de NBV *Heer* is geworden.
10. Hoofdlettergebruik wordt veel genoemd: de 'eerbiedkapitaal van Jongbloed' wordt node gemist.

P.S. Maanden na de termijn voor inzending druppelden nog wat reacties binnen. Daarvan hebben deputaten wel kennis genomen. Ze zijn niet meegenomen in dit verslag. Er kwamen daarin ook geen zaken aan de orde die nog weer een ander licht werpen op wat al gezegd is.

Bijlage 3: Gedeelten uit het Oude Testament

3.1. Genesis 12-15

De vertaling loopt goed en leest makkelijk. Wel blijkt dat een aantal sprekende details en finesses verdwenen zijn. We geven hieronder een aantal opmerkingen die dat duidelijk maken. Die opmerkingen wegen niet allemaal even zwaar.

Twee punten zijn wel van bijzonder belang: de (van de traditionele afwijkende) vertalingen van twee centrale teksten: Gen. 12:3 en Gen. 15:6. Daar komen we apart op terug.

12:4 Weggelaten zijn de woorden ‘En Lot ging met hem’.

12:6 Hier staat twee keer ‘het land Kanaän’; de NBV laat de eerste keer het woordje ‘land’ weg, en vertaalt de tweede keer met ‘daar’. Ook in vs. 10 wordt het woordje ‘land’ de tweede keer weggelaten; idem in 13:12.

De vraag is of we hier te maken hebben met een *tekst*kenmerk of met een *taal*kenmerk (vgl. hoe Engelsen zeggen ‘the river Rhine’, en wij: ‘de Rijn’). In deze context heeft het woord ‘land’ – dat elders wel als *taal*kenmerk te zien is – wel een functie.

Het onderscheid tussen tekst- en taalkenmerk kan zeer verhelderend werken, maar er blijven ook vragen.

13:10 ‘Lot liet zijn blik rondgaan en zag...’ zou op zich kunnen als vertaling voor ‘sloeg zijn ogen op en zag’ – maar dan moet het ook in vs. 14 weer terug komen. In het Hebreeuws staat er twee keer dezelfde uitdrukking.

14:10 De NBV spreekt van ‘de anderen’, terwijl er staat: de resterenden, de overgeblevenen.

15:1a ‘Enige tijd later’ veronderstelt afstand tussen dit en het voorgaande, terwijl m.i. het ‘na deze dingen’ juist op een verband duidt.

15:1b ‘Ikzelf zal jou als een schild beschermen’ i.p.v. ‘Ik ben uw schild’ – op zich kun je het wel zo vertalen, maar in bv. Ps. 3:4 en 84:12 wordt God wel direct ‘schild’ genoemd, ook in de NBV. Bij de (poëtische!) woorden van 15:1 zou dat zeker ook kunnen.

15:2 Bij ‘Adonaj JHWH’ (Heer HEER) wordt de vertaling (volgens NBV-principes) wat moeilijk... De woorden ‘Mijn God’ staan hier niet. (idem bij vs. 8)

15:12 De vertaling ‘... viel Abram in een diepe slaap’ lijkt te ‘gewoon’. Beter is ‘viel op Abram een diepe slaap’. Het hier gebruikte woord (*tardemah*) duidt op iets bijzonders, een slaap/verdoving die over iemand komt; vgl. hoe God over Adam zo’n ‘diepe slaap’ liet komen voor Hij Eva bouwde uit diens zijde. Bij de ‘diepe slaap’ én bij de ‘angst en diepe duisternis’ staat dezelfde uitdrukking: ‘vallen op’.

Genesis 12:3b

NBV: ‘Alle volken op aarde zullen wensen zo gezegend te worden als jij.’ (met als noot: ‘Ook mogelijk is de vertaling: ‘Door jou zullen alle volken op aarde gezegend worden.’)

De vertaling die in de noot wordt genoemd is de onder ons meest bekende:

- SV: ‘en in u zullen alle geslachten des aardrijks gezegend worden.’
- NBG: ‘Met u zullen alle geslachten des aardbodems gezegend worden.’

Ook in de *Septuaginta* is dit vers op deze manier vertaald.

In het NT wordt de tekst geciteerd en dan ook zo opgevat (ook in de NBV!):

- Hand. 3:25, in de NBV: U bent de erfgenamen van de profeten; met uw voorouders heeft God zijn verbond gesloten toen hij tegen Abraham zei: ‘In jouw nageslacht zullen alle volken op aarde gezegend worden.’
- Gal. 3:8, in de NBV: Nu heeft de Schrift voorzien dat God ook andere volken door geloof zou aannemen en daarom aan Abraham verkondigd: ‘In jou zullen alle volken gezegend worden.’

In een toelichting bij de vertaling wijzen de vertalers van de NBV erop dat schrijvers van het NT het OT vaak niet letterlijk citeren, en ‘vaak op een manier die niet overeenkwam met de bedoeling van de oudtestamentische boeken in hun eigen tijd. Daardoor liggen de accenten in de passage in nieuwtestamentische context anders dan in de oorspronkelijke oudtestamentische context, en dat kan consequenties hebben voor de vertaling.’ Zij stellen vervolgens: ‘In de NBV zijn de verschillen tussen de Griekse en de Hebreeuwse versie in de vertaling niet weggewerkt. Elke versie heeft zijn eigen karakteristiek en die wordt in de vertaling uiteraard gerespecteerd..’

Op zich is het waar dat het gaat om wat er in de citerende en geciteerde tekst feitelijk staat, en dat het niet juist is daar iets aan te veranderen om te harmoniseren.

Maar staat er in Gen. 12:3 eigenlijk: ‘Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij’? Die vertaling is op zich niet onmogelijk. Maar voor de vertaling ‘met/in u zullen alle geslachten gezegend worden’ valt ook veel te zeggen. En dan mag het feit dat het NT ook deze vertaling heeft, wel gewicht in de schaal leggen.

Genesis 15:6b

NBV: ‘Abram vertrouwde op de HEER en deze rekende hem dit toe als een rechtvaardige daad’

Verreweg de meeste vertalingen hebben hier: ‘... en Hij rekende het hem toe als/tot gerechtigheid.’

Ook deze tekst wordt in het NT een paar keer geciteerd; in de NBV vinden in dit geval wel in het NT eenzelfde vertaling als in het OT:

- Rom. 4:3: want wat zegt de Schrift? ‘Abraham vertrouwde op God, en dat werd hem als een daad van gerechtigheid toegerekend.’
- Gal. 3:6: Van Abraham wordt gezegd: ‘Hij vertrouwde op God, en dat werd hem als een daad van gerechtigheid toegerekend.’
- Jak. 2:23: Zo ging in vervulling wat de Schrift zegt: ‘Abraham vertrouwde op God, en dat werd hem toegerekend als een rechtvaardige daad.’ Hij wordt zelfs Gods vriend genoemd.

Bij de tekst uit Jakobus lijkt deze vertaling nog het best te passen, omdat daar het daadkarakter van het geloof benadrukt is. Maar ook daar wordt dan toch niet het geloof zelf als ‘rechtvaardige daad’ gezien; het gaat er juist om dat met het geloof ook daden gepaard moet gaan. Jakobus wijst op het offer van Izak als werk/daad, waarin Genesis 15:6 ‘vervuld werd’.

Bij de citaten in Rom. en Gal. gaat het Paulus er in de context om dat een mens alleen door Christus' werk behouden kan worden, en niet door eigen werken. Een mens kan niet gerechtvaardigd worden doordat hijzelf werken aan kan dragen, maar alleen doordat hij ontvangt in geloof. 'Door het geloof' en 'zonder werken' zijn hier kernwoorden. In deze context verbaast en verwart de vertaling van *dikaïosunè* met 'daad van gerechtigheid' (i.p.v. alleen 'gerechtigheid').

3.2. Psalmen 20-25

Opvallend is bij de Psalmen de indeling in korte coupletten: er zijn veel meer lege regels toegevoegd dan de enkele die de NBG heeft. De indeling in coupletten is door de vertalers zelf gemaakt – net zoals de lege regels in de NBG een keuze van de vertalers zijn. Laatstgenoemde geven een indicatie van de structuur in grote lijnen. In de NBV verdwijnt dat dan wel weer wat, maar de manier waarop nu de kleinere eenheden uitkomen is vaak heel sprekend.

We lopen de Psalmen 20 t/m 25 langs en geven een paar opmerkingen.

N.B.: bij de Psalmen 20-22 is de versindeling in de NBV anders dan in NBG en SV; we houden hier de NBV-nummering aan.

- 20:4** De vertaling van *mincha* met 'gave' is niet onmogelijk. Maar je verliest een bijzonder element: het gaat om gaven die iemand aan een meerdere aanbiedt als blijk van verering en onderwerping. Zo wordt het woord in het bijzonder gebruikt van wat je geeft aan God, als 'offer'. Omdat het hier om gaven aan God gaat, en om dat bijzondere aspect (van 'eerbiedige gaven') te bewaren, zou de vertaling 'offers' of 'offer-gaven' goed kunnen, mede gezien de parallel met 'brandoffers'.
- 20:7** Begint met 'nu'. Waarom de NBV dat niet vertaald heeft is niet duidelijk. Evenmin waarom de NBV het woord 'zeker' toegevoegd heeft.
- 20:8v** Met de vertaling/herhaling *Anderen – Wij* wordt de tegenstelling goed neergezet. Ook verder is de vertaling enigszins vrij, maar wel heel sprekend.
- 21:7** Letterlijk staat er iets als: 'U verblijdt hem door vreugde bij uw aangezicht' (met twee verschillende woorden voor verblijden/vreugde). De NBV laat één keer 'vreugde' weg, en voegt het woord 'licht' toe.
- 21:11** Er staat: 'van de aarde' verdelgen; de vertaling 'op aarde verdelgen' is onnodig vrij.
- 21:13** Dit vers is heel duidelijk en sprekend vertaald (vgl. met NBG en SV).
- 22:8** 'Zij steken de lip uit en schudden het hoofd' is mooi vertaald met: 'zij schudden meewarig het hoofd'.
- 22:9** In dit vers is er een vreemde overgang van 2^e naar 3^e persoon: 'wentel het op de He-re, laat die hem verlossen'. De NBV heeft de 3^e persoon in het vervolg vervangen door de 2^e: 'Laat hij je...' Dat klinkt wel duidelijker, maar staat er niet.
- 22:10v** Deze verzen zijn mooi vertaald.

- 22:22** Terwijl de NBV de vertaling over het algemeen kort en krachtig houdt is hier ineens ‘bescherm mij tegen’ toegevoegd; het is niet duidelijk waarom.
- 22:23** Uit dit vers is ‘aan mijn broeders’ weggelaten. Waarom?
- 22:25** Ook hier zet de NBV een 2^e persoon (‘bij wie *u* vrezen’) i.p.v. de 3^e persoon die hier staat (vgl. bij vs. 9).
- 22:27** De vertaling ‘vernederden’ (NBV) is eenzijdig. Maar dat is de vertaling ‘zachtmoedigen’ (SV) en ‘oetmoedigen’ (NBG) ook, naar de andere kant...
- 22:30** In plaats van de letterlijke betekenis ‘stof’ staat hier ‘graf’.
- 22:32** Er staat niet: ‘Hij is een God van daden’, maar ‘(om)dat Hij (het) gedaan heeft’.
- 23:4** ‘Een donker dal’ is een zwakke weergave van het woord dat er staat. Dat geldt ook voor ‘gevaar’ in plaats van ‘kwaad’, ‘onheil’.
- 23:6** De NBV gaat uit van een andere dan de gebruikelijke lezing. Vandaar: ‘ik keer terug’ (i.p.v. ‘ik zal verblijven’). Voor deze lezing valt wat te zeggen.
- 24:1** ‘Alles wat daar leeft’ is nog niet ‘alles wat de aarde vervult’ (lett.: ‘haar volheid’).
- 24:6** In dit vers wordt een andere dan de gebruikelijke lezing genomen: ‘Dit is het deel van hen ...’. Daarvoor is weinig grond.
- 25:1** ‘Tot U hef ik mijn ziel op’ is vrij vertaald, met ‘naar u gaat mijn verlangen uit.’ Daarmee is niet alles weergegeven.
- 25:4** ‘Maak mij met uw wegen vertrouwd’ is een heel mooie vertaling.
- 25:5** Er staat ‘heel de dag’, en niet ‘elke dag weer’.
- 25:14** ‘De HEER is een vriend van wie hem vrezen’ is vrij vertaald, maar kan wel als weergave.
- 25:22** ‘Verlos...’ wordt hier herhaald, terwijl het in de grondtekst maar één keer staat. Kennelijk hoort dat bij de dichterlijke vrijheid van de vertaler...

3.3. Jesaja 52:13-53:12

Met dit gedeelte hebben deputaten zich diepgaand bezig gehouden. Het is een moeilijk gedeelte, met een paar knopen die bij het uitleggen en – meer nog – bij het vertalen doorgehakt moeten worden. Het is ook een heel bekend gedeelte; wie vertrouwd is met een andere vertaling zal al gauw bepaalde dingen missen.

- 52:13** ‘Hoog verheven in aanzien’ is geen mooi Nederlands. ‘Hoog verheven’ kan, en ‘hoog in aanzien’ ook – maar deze combinatie is vreemd.

- 52:14** Het woord ‘onmenselijk’ dat hier voor de aanblik van de knecht wordt gebruikt betekent volgens Van Dale: ‘wreed, barbaars > gewetenloos, inhumaan’. De bedoeling is wel duidelijk, maar dit woord past in feite niet.
In het begin van dit vers wordt ineens de 2^e persoon gebruikt, ‘over u’, terwijl het verder gaat over de knecht in de 3^e persoon. De NBV geeft niet precies weer wat er staat.
- 53:2** De tekst spreekt over een wortel die opkomt uit dorre grond. De NBV heeft: ‘die uitloopt in dorre grond’. Het gaat om het te voorschijn komen, het ‘boven’ komen.
- 53:3** Bij ‘een man die zijn gelaat voor ons verborg’ is te denken aan hoe een melaatse de bovenlip moet bedekken (Lev. 13:45). Deze vertaling kan waarschijnlijk wel, al komt hij weinig voor.
- 53:5** De vertaling met ‘zonden’ en ‘wandaden’ is wat zwak. Het gaat bij het eerste woord om ‘opstand, rebellie’.
‘De straf van onze *sjaloom* was op hem’ is vertaald met ‘Voor ons welzijn werd hij getuchtigd’. We missen hier het woord ‘vrede’. Men heeft voor het woord ‘welzijn’ gekozen omdat *sjaloom* hier staat in een context van ziekte en lijden (vs. 4), en genezing (vs. 5). Het woord *sjaloom* heeft ook een veel bredere betekenis dan de eigenlijke betekenis van ons woord ‘vrede’. Maar we ervaren het woord ‘welzijn’ als een verschraling. Het woord *sjaloom* staat hier ook in een directe context van zonde (vs. 5a). We zouden een sterker en omvattender begrip willen, dat past in de context van ziekte én zonde – bijvoorbeeld: ‘heil’ of ‘redding’. Eventueel kan ook het woord ‘vrede’ gebruikt worden. De NBV vertaalt *sjaloom* doorgaans wel met ‘vrede’, en dit woord heeft (mede door het gebruik als vertaling van *sjaloom*?) ook in het Nederlands een brede en diepe betekenis (gekregen).
- 53:6** In de grondtekst begint en eindigt dit vers met hetzelfde woord, te vertalen met ‘wij allen’ resp. ‘van ons allen’. In de NBV is het woord ‘allen’ de eerste keer weggelaten.
- 53:7** Bijna alle vertalingen gebruiken in vs. 7b de woorden ‘als een lam’ en ‘als een schaap’; de NBV vertaalt met ‘als een schaap’ en ‘als een ooi’. De NBV-vertalers kozen hier bewust voor: de vertaling met ‘lam’ wekt de associatie dat het hier gaat om een ‘dood met offerkarakter’, terwijl h.i. dit beeld niet meer bedoelt dan dat de knecht zich overgeeft met de onderworpenheid van een schaap. De vertaling ‘ooi’ is goed te verdedigen: a) het Hebreeuwse woord dat vertaald is met ‘slacht(ing)’ duidt op ‘gewoon’ slachten en wordt niet gebruikt voor offers; b) het tweede woord, *ra-chel*, duidt op een ooi, en het eerste woord op een stuk kleinvee – doorgaans een schaap, maar niet (per se) een lam. Het woord staat vaak naast ‘rund’ en ‘ezel’ (en niet naast ‘kalf’ of ‘ezelsjong’). In Exod. 34:19 en Lev. 22:28 moet het ook wel om een volwassen dier gaan. En er is eigenlijk nergens echt aanleiding om het met ‘lam’ te vertalen.
Wil men hier niet de gedachte aan een offer al te angstvallig vermijden? Het voelt al gauw alsof hier iets wezenlijks is wegvertaald, door de associaties die juist het woord ‘lam’ meebrengt. Maar a) inderdaad geven de woorden geen aanleiding om aan een offer te denken; en b) wie daar wel aan wil denken kan dat bij ‘schaap’ net zo goed doen; in het O.T. worden niet alleen – en zelfs niet vooral – lammeren geofferd.

- 53:8** De vertaling ‘door een onrechtvaardig vonnis werd hij weggenomen’ zou een goede zin opleveren, maar is nog wel discutabel. De vertaling van het voorzetsel met ‘door’ (‘vanwege’) zou kunnen. Maar het is niet goed in te zien hoe men komt tot ‘een *onrechtvaardig* vonnis’.
- 53:9** De NBV vertaalt met ‘zijn laatste rustplaats was bij...’ Letterlijk staat er ‘in zijn doden’; meestal wordt het vertaald met ‘in zijn dood’. De NBV heeft ‘in zijn dood’ opgevat als parallel van ‘graf’. Op zich is dat terecht, maar het synoniem ‘laatste rustplaats’ is hier ongelukkig gekozen, gezien het vervolg in vs. 11v.
De bedoeling van ‘bij de rijken’ is moeilijk te bepalen. Is dat te zien als parallel van ‘bij de goddelozen/misdadigers’ en moeten we denken aan mensen die zich op oneerlijke wijze verrijkt hebben? (Als zulken maar tot hun dood rijk blijven, worden ze doorgaans ‘eervol’ begraven...) We lijken hier – al is het dan een vreemde wending – eerder een tegenstelling te moeten zien, zo, dat de zin wordt ‘*maar* bij de rijken...’ (zo de Lutherse vertaling). Dan past ook het vervolg met ‘*omdat* hij geen onrecht gedaan heeft’. De vertaling ‘toch’ (of ‘hoewel’) waar de NBV dan voor kiest, is wellicht ook mogelijk, maar gezien de normale betekenis van het woord niet de meest voor de hand liggende.
- 53:10** Het woord *asjam* kan ‘schuld’ of ‘schuldoffer’ betekenen. De NBV wil niet denken aan het cultisch offeren, en kiest daarom voor ‘schuld’ (gebruikt evengoed wel het woord ‘offeren’, maar bedoelt dat dan in de ruimere zin van het woord). Op zich kan de vertaling met ‘schuld’ heel goed – maar dan moet je er wel iets van maken als: ‘*hun* schuld’. Dat staat er niet – en op wie zou dat hun dan moeten slaan? op de rijken of de misdadigers of ‘mijn volk’ – of zou het eigenlijk ‘onze’ moeten zijn?
De zin is omgezet: i.p.v. ‘*wanneer* hij ... geofferd zal hebben, (*dan*) zal hij zien ...’ is er van gemaakt ‘hij offerde ... *om te* zien ...’ Dat levert helderder Nederlands op en blijft dicht bij de oorspronkelijke bedoeling – maar het is de vraag of de tekst wel zo kan/moet worden gladgestreken.
- 53:11** Het voorzetsel waar de zin mee begint wordt vertaald met ‘na’ i.p.v. ‘vanwege’, wat een gebruikelijkere vertaling is.
De werkwoorden ‘hij zal zien’ en ‘hij zal verzadigd worden’ staan onverbonden naast elkaar. De SV vertaalt ‘hij zal [het] zien [en] verzadigd worden’; NBG maakt er één geheel van met ‘hij zal het zien tot verzadiging toe’. De NBV neemt ‘door zijn kennis’ bij ‘verzadigd worden’ – ‘hij ... werd met kennis verzadigd’. Dat levert een duidelijker zin op. Zo heb je bij ‘verzadigd worden’ een object.
Bij het ‘hij zal zien’ ontbreekt hoe dan ook het object; wat zal hij zien? De NBV voegt het woord ‘licht’ toe – in navolging van ‘enkele Qumran-handschriften en de Septuaginta’ (zie de noot). De Masoretische tekst heeft dat niet, en de SV en NBG voegen alleen ‘het’ toe. Daarbij is dan, na vs. 10, te denken aan ‘(zijn) nageslacht’.
- 53:12** De NBV heeft aan het slot ‘en nam het voor zondaars op’. Het werkwoord dat er staat heeft verschillende betekenissen. Het komt ook voor in vs. 6, van de ongerechtigheden die op de knecht ‘neerkomen’ (SV: ‘aanlopen’). Het gaat steeds om ‘bij iemand komen’, ‘iemand ontmoeten’, ‘tussenbeide komen’, ‘iemand benaderen met een verzoek’, ‘iemand overvallen’. Het woord komt o.a. voor in Jer. 36:25, van hoe hovelingen er bij Zedekia op aandrongen de boekrol niet te verbranden (verder: Gen.

23:8, Job 21:15, Jes. 59:16). De vertaling ‘en nam het op voor zondaars’ is iets beter dan ‘en bad voor zondaars’.

3.4. Sefanja

Het boek Sefanja is wat minder bekend dan de andere gedeelten van het O.T., waarnaar wij hebben gekeken. Het Hebreeuws in dit boek is mooi en vaak kort en krachtig. In de NBV is dat doorgaans goed terug te vinden.

- 1:2** De NBV vertaalt hier de twee elkaar versterkende woorden met ‘wegvagen’ (vgl. de NBG: ‘volkomen wegvagen’).
- 1:3** ‘Alles wat de zondaars ten van heeft gebracht’ is een originele vertaling, die hier goed mogelijk lijkt.
‘Ik laat ... verdwijnen’ is een te vlakke vertaling. Het gaat over ‘uitroeien, weg-snijden’.
- 1:4** ‘Ik zal mijn hand *naar* Juda uitstrekken’ zou op zich positief opgevat kunnen worden; ‘*tegen* Juda’ is hier beter.
Er staat letterlijk: ‘het overblijfsel van (de) Baäl’. De NBV spreekt over ‘de Baäls’. Overigens wordt hier het woord dat in vs. 3 werd vertaald met ‘doen verdwijnen’ beter vertaald, met ‘vernietigen’.
- 1:5** ‘Wie trouw zweert aan...’ lijkt wat meer te zeggen dan wat er ‘letterlijk’ staat: ‘wie zweert bij...’. Maar deze vertaling geeft toch wel goed de vaak zware lading van ‘zweren bij’ weer.
- 1:5v** In deze verzen is resp. ‘Ik zal wegvagen’ en ‘Ik zal vernietigen’ ingevoegd, of beter: de werkwoorden die nog steeds gelden voor de lange opsomming worden herhaald. Dat komt de leesbaarheid ten goede.
- 1:8** Er staat: ‘op de dag van de (offer-) maaltijd van de HEERE’; in de vertaling is daarvan gemaakt: ‘Op de dag van die maaltijd’. Dat past beter bij het vervolg: ‘zal Ik...’ – maar het staat er anders.
- 1:9** Het woord ‘groot’ is hier weggefallen. ‘Verslagenheid’ is een ongebruikelijke vertaling voor het woord dat meestal met ‘breuk’, ‘verderf’ of ‘ondergang’ te vertalen is.
- 1:12** ‘Die zich aan drank te buiten gaan’ is wat anders dan ‘die dik geworden zijn op hun droesem’ – wat waarschijnlijk doelt op wijn die in alle rust is gerijpt, en beeld (spreekwoord) is voor onbekommerd in rustige toestand blijven. Een goede vertaling is moeilijk te geven.
- 1:14** Mooi en raak is de vertaling: ‘Zelfs de dappersten schreeuwen het uit!’
- 1:15** ‘Ramspoed’ is een (te) zwakke vertaling van het woord *sjo’ah*.
- 1:18** Er staat letterlijk: ‘*hun* goud noch *hun* zilver...’, en: ‘*heel* de aarde’.

- 2:1** Moeilijk te vertalen, maar met ‘kom tot jezelf en kom samen’ zijn de mogelijke betekenissen aardig weergegeven.
- 2:2** Een heel mooie vertaling: ‘Voordat mijn besluit gestalte krijgt – een dag verwaait als kaf’.
- 2:3** ‘Gespaard’ staat er niet, maar ‘verborgen’ of ‘geborgen’. De bedoeling is wel duidelijk weergegeven.
- 2:4** De vertaling ‘midden op de dag’ is veel mooier en treffender dan ‘op de middag’.
- 2:5** Het woord ‘woord’ is weggefallen: ‘De HEER richt zich tegen jou’ i.p.v. ‘het woord van de HEER is tegen jou’.
- 2:8.10** Er staat niet dat zij zijn gebied ‘bedreigden’, maar dat ze daartegen(over) ‘zich groot maakten’, ‘zich verhieven’. Evt. kan ook: ‘een groot woord voerden’ (Leidse en Lutherse vertaling).
- 2:15** Niet helemaal letterlijke, maar wel heel goede en mooie weergave: ‘Dat is *er over van...*’
- 3:3** Het is niet duidelijk hoe men komt tot de vertaling: ‘die ’s ochtends niets meer te kluiven hebben’. Beter lijkt: ‘die niets overlaten tot de morgen’.
- 3:8** Met ‘wacht maar’ – i.p.v. van ‘wacht op mij’ – is de bedoeling wel goed weergegeven.
- 3:9** ‘Zij aan zij’ is een mooie vertaling (er staat letterlijk ‘met één schouder’).
- 3:10** De vertaling van dit vers is gestroomlijnd; de tekst is moeilijker.
- 3:12** Er staat niet ‘binnen je muren’, maar ‘in je midden’. Het gaat over Jeruzalem; dan kan deze vertaling wel.
- 3:13** ‘Niemand die ze stoort’ is te zwak. Het gaat over ‘verschrikken, bang maken, doen beven’.
- 3:16** ‘Laat de moed niet zinken!’ geeft de bedoeling heel goed weer.
- 3:18** Een moeilijk vers. De NBV geeft een vrije weergave van wat er wel zo ongeveer zal staan.
- 3:20** De wat vreemde herhaling van ‘in de tijd’ is weggelaten.

Bijlage 4: Gedeelten uit het Nieuwe Testament

4.1. Lucas 1 en 2

Van de beoordeling van deze hoofdstukken volgt een aantal opvallende punten die een voldoende inzicht geven hoe Lucas 1 en 2 zijn vertaald.

- 1:1-4** Dit is de proloog van het evangelie die uit één lange zin bestaat met een verheven karakter. De NBV vertaalt ook in één lange zin. Op enkele punten is de vertaling minder geslaagd, maar ze is er wel in geslaagd het verheven karakter van de proloog te laten uitkomen én duidelijk te vertalen.
- 1:4** Het Griekse werkwoord doet aan onderricht denken. Daarom heeft de NBV een goede keuze gemaakt met: *de zaken waarin u onderricht bent.*
- 1:6** Lucas schrijft dat Zacharias en Elisabet *'rechtvaardig voor God'* zijn. Dat is onnodig en voor misverstand vatbaar vertaald als: *'beiden waren vrome en gelovige mensen.'*
- 1:8** In deze tekst staat dat Zacharias aan de beurt was om de priesterdienst te vervullen. Daarbij zijn de woorden *'voor God'* onnodig weggelaten.
- 1:16-17** In deze tekst wordt op enkele punten onnodig vrij vertaald. Opmerkelijk is dat het werkwoord in vers 16 en 17 met 'brengen' wordt vertaald. De SV en NBG vertalen het met bekeren. Als alternatief zou terugbrengen sterker zijn geweest. Nog opmerkelijker is dat in vers 17 het Griekse werkwoord twee keer wordt 'vertaald', de eerste keer met verzoenen. Dat is onnodig én niet terecht. Op een paar andere punten is deze vertaling echter beter dan andere: o.a. in het weglaten van de lidwoorden die andere vertalingen toevoegen. In de NBV is het geworden: om zondaars te rechtvaardigen. Ook is het beter dat het slot van vers 17 als een conclusie wordt weergegeven en niet alleen als het doel van 17b. Minder goed is echter het element van het gereedmaken voor de Heer, omdat er ook een element van voltooiing in zit. Dat zou in de vertaling tot uitdrukking moeten worden gebracht.
- 1:18** is mooi als volgt vertaald: Zacharias vroeg aan de engel: *'Hoe kan ik weten of dat waar is? Ik ben immers een oude man en ook mijn vrouw is op leeftijd.'*
- 1:19** Gabriël staat voor God(s aangezicht). Die letterlijke vertaling heeft een wat andere nuance dan de NBV: *'Ik ben Gabriël die altijd in Gods nabijheid is.'* In 19b zijn niet alle woorden vertaald, al is de bedoeling wel correct weergegeven.
- 1:27** Bij deze tekst vallen de volgende zaken op. De NBV kiest voor uitgehuwelijkt in plaats van voor ondertrouwd. Dat verdient echter niet de voorkeur omdat uithuwelijken al heel jong kan gebeuren. Opvallend is de vertaling met meisje (zo ook Van Bruggen). In Matteüs 1:23 wordt hetzelfde woord met maagd vertaald. Die vertaling verdient de voorkeur, al kan worden aangetekend dat in de NBV in 1:34 blijkt dat Maria als meisje nog maagd was.
- 1:34** Dit vers is vrij vertaald, met een onnodige verandering die een verkeerde suggestie wekt: *'ik heb immers nog nooit gemeenschap met een man gehad.'* Daarvan gaat de

suggestie uit dat Maria iets over het recente verleden zegt, terwijl ze wil aangeven dat ze nog niet is gehuwd, daarom geen gemeenschap met een man heeft en dus in de nabije toekomst geen kind kan verwachten.

- 1:52-53** is goed vertaald met: *'heersers stoot hij van de troon en wie gering is geeft hij aanzien. Wie honger heeft overlaadt hij met gaven, maar rijken stuurt hij weg met lege handen.'*
- 1:78** Vers 78b is vrij, maar ook minder goed vertaald. In plaats van het woord 'opgang' wordt ten onrechte het werkwoord 'opgaan' gebruikt. Lucas gebruikt in 78 hetzelfde werkwoord als in 68. Dat is in de NBV in 68 mooi vertaald met: zich bekommeren om. Het is een misser dat deze overeenkomst in 78 niet terugkeert.
- 1:79** In 79a gaat het om één beeld: 'zitten in duisternis en schaduw van de dood.' De NBV geeft het werkwoord onnodig en minder aansprekend twee keer weer: *'leven in duisternis en verkeren in de schaduw van de dood.'*
- 2:1,6,15** Deze drie teksten beginnen in de SV en de NBG met de woorden: *en het geschiedde*. In de NBV zijn deze woorden niet terug te vinden. Hierop kwam bij de proefvertaling veel kritiek. Deze woorden zouden een theologische lading hebben, zodat weglating een ernstige verarming betekent. Deze kritiek is begrijpelijk maar niet billijk. In de hoofdstukken 1 en 2 van zijn evangelie gebruikt Lucas deze uitdrukking, die hij aan de taal van het OT heeft ontleend, twaalf keer. In geen enkele vertaling worden ze elke keer zo weergegeven. Dat is ook niet nodig om aan de brontekst recht te doen. Deputaten geven er de voorkeur aan als het in 2:1, 6 en 15 wel was gebeurd, maar waarschijnlijk door de vertrouwdheid vanuit de gebruikte vertalingen. De vertaalkeuze van de NBV valt echter te verdedigen vanuit haar doeltaalgerichtheid.
- 2:7** In dit vers (en in 2:16) is de kribbe een voederbak geworden, terwijl de herberg plaatsgemaakt heeft voor het nachtverblijf. De vervanging van deze vertrouwde woorden is geen probleem, al is het wennen. Zeker ten aanzien van het verblijf is de keus van de NBV een verbetering, omdat er met de herberg een verkeerde associatie ontstaat.
- 2:9** De eerste helft is goed vertaald. De tweede helft geeft wel een juiste weergave, maar jammer is dat (ook hier) het woord heerlijkheid verdwenen is. Er valt wat voor te zeggen dat het Hebraïsme in 9c niet letterlijk wordt vertaald. Maar de vertaling van de NBV klinkt erg prozaïsch.
- 2:10** Het tweede deel van vers 10 (*dat het hele volk met grote vreugde zal vervullen*) is onjuist vertaald. Die boodschap van blijdschap is bestemd (!) voor heel het volk (*panti tooi laooi*, dativus commodi). Dat heel het volk zich ook daadwerkelijk zal verheugen, is hier niet gezegd.
- 2:27** Opmerkelijk is de te vrije vertaling met: *'Jezus' ouders hun kind'*.
- 2:28** Het slot van 28: 'met de woorden' is ook een vrije vertaling, maar die wel goed is.

- 2:34** Dit vers kan letterlijk vertaald worden. Dan is het kort en krachtig, en duidelijk genoeg. De NBV vertaalt omslachtig met: *‘velen in Israël zullen door hem ten val komen of zullen juist opstaan.’* Met de vertaling: *‘een teken dat betwist wordt’* wordt een ander accent gelegd dan met: *‘een teken dat weersproken wordt.’*
- 2:39-40** Deze verzen zijn aansprekend vertaald, vooral het slot van 40: Gods genade rustte op hem.
- 2:44-45** Deze verzen zijn goed vertaald. Maar opvallend en onjuist is in 45 de toevoeging met het woord ‘daar’. Daardoor wordt ingevuld dat Jozef en Maria in Jeruzalem zoeken. Dat zou in het midden moeten blijven, zoals in het oorspronkelijk.
- 2:47** goed vertaald als: *‘Allen stonden versted van zijn inzicht en zijn antwoorden’*.
- 2:51** Het woordje ‘voortaan’ is in de NBV toegevoegd. Het suggereert ten onrechte dat Jezus eerst wel ongehoorzaam was.

4.2. Galaten

- 1:2** Een voorbeeld van inclusief vertalen. De NBV neemt aan dat waar sprake is van ‘broeders’ de zusters mede inbegrepen zijn. De NBV maakt dit telkens expliciet. Hier blijkt hoe zo’n regel tot een dwang wordt. In deze tekst heeft Paulus het over zijn medewerkers. Het is lang niet zeker of daar (in Galatië) zusters toe behoorden.
- 1:4** SV: *deze tegenwoordige boze wereld*, NBG: *de tegenwoordige boze wereld*, NBV: *deze door het kwaad beheerste wereld*. De NBV geeft in haar vertaling gedeeltelijk uitleg. Ze doet dat met een constructie die taalkundig niet fraai is. De vertaling *bevrijden* is te vlak. Het Griekse werkwoord geeft namelijk weer hóe die bevrijding plaats vindt. Beter is: *trekken uit* of *ontrukken*.
- 1:8, 9** SV: *indien iemand u een Evangelie verkondigt*, NBG: *indien iemand u een evangelie predikt*, NBV: *wanneer iemand u iets verkondigt*. *‘Iets verkondigen’* kan wel, maar *‘een evangelie verkondigen’* heeft de voorkeur. Degenen die dat ‘iets’ verkondigen, doen dat namelijk met de pretentie dat zij het Evangelie prediken. De scherpte van het contrast met het ware evangelie klinkt nu minder sterk in de tekst door.
- 1:10** Een voorbeeld van een vertaling die dichter bij de brontekst ligt dan in andere vertalingen. De vertaling van *peithoo* in SV is: *prediken*, in NBG: *winnen*, in NBV: *overtuigen*.
- 1:11** SV en NBG: *niet is naar de mens*, NBV: *niet door mensen is bedacht*. Het Grieks: *kata + acc.*, is: *naar, volgens, overeenkomstig*. De NBV vertaalt in de lijn van de kanttekening bij deze tekst die verwijst naar vers 12, waar staat: niet van een mens ontvangen. Het voorzetsel kan ook duiden op de inhoud en het karakter. Dan gaat het over een menselijk evangelie. Die mogelijkheid wordt door de keuze van de NBV uitgesloten en in de letterlijke vertaling opengehouden. Nadeel van de letterlijke vertaling is dat die in het Nederlands van nu onduidelijk is
- 1:12** *Niet van een mens ontvangen of geleerd, maar door openbaring van Jezus Christus* SV en NBG: *door openbaring van Jezus Christus*. NBV: *dat Jezus Christus mij is*

geopenbaard. De NBV vat Jezus Christus op als inhoud van de openbaring. Dat kan en stemt overeen met vers 16. Toch is het de vraag of dat deze vertaling rechtvaardigt. In de brontekst staat een tegenstelling: *oude gar ... alla ...*De vertaling: ‘*door openbaring van Jezus Christus*’ is letterlijker en laat ruimte voor interpretatie vanuit het verband, met mogelijk beide accenten.

- 1:15-17** Deze verzen zijn één lange zin. De NBV maakt er drie van. Opmerkelijk is dat Hem met God wordt weergegeven. Ook opmerkelijk is de letterlijke vertaling: zijn Zoon in mij te openbaren. Dat is des te opmerkelijker omdat twee andere uitdrukkingen niet letterlijk zijn vertaald. ‘*Vanaf de moederschoot*’ is geworden: vóór mijn geboorte. ‘Niet te rade gegaan bij vlees en bloed’ is geworden: geen mens om raad gevraagd. De eerste uitdrukking is minder beeldend maar wel duidelijker vertaald. Dat geldt ook voor de tweede uitdrukking. Die is niet erg duidelijk voor de lezer van nu. Maar de weergave in de NBV is vlak. Mooier was geweest: geen mens van vlees en bloed om raad gevraagd.
- 1:18** De NBV begint dit vers met de toevoeging ‘pas’ zonder dat dit nodig is.
- 1:20** Vers 20 eindigt met: ‘*Ik lieg niet*’. Dat is duidelijk, zodat het onduidelijk is waarom de NBV daarvan maakt: *dat ik u de waarheid schrijf*.
- 2:1** SV: *met Barnabas, ook Titus medegenomen hebbende*, Zo ook NBG, NBV: *samen met Barnabas en Titus*. In de NBV valt de nuance weg dat Paulus Barnabas meeneemt, en ook Titus.
- 2:6** Dit vers is een ingewikkelde zin, waarin Paulus het belang van de steun van de apostelen voor zijn opvatting tot uitdrukking brengt, maar hun belangrijkheid ook relativeert. De NBV doet een goede poging om duidelijk te vertalen. Maar: *de belangrijkste broeders – hun positie interesseert me trouwens niet* – klinkt negatiever dan de apostel bedoelt.
- 2:7-9** Paulus gebruikt in deze verzen een tegenstelling tussen *akrobestia* (voorhuid), *ethnè* (heidenen) en *peritomè* (besnijdenis). Zo ook, en die vooral, *sarx* (vlees) en *pneuma* (Geest).
SV: *7 het Evangelie der voorhuid (...) dat der besnijdenis; 8 het apostelschap der besnijdenis...onder de heidenen; 9 tot de heidenen ...tot de besnijdenis gaan*. NBG iets anders. De NBV gaat hier wat vrij mee om: verkondiging onder de heidenen en besnedenen (7); werk onder de Joden en onder de onbesnedenen (8); naar de heidenen en naar de besnedenen gaan (9) Onbesnedenen wordt vermeden, van besnijdenis wordt een keer Joden gemaakt. Deze lange, ingewikkelde zin is goed vertaald.
- 2:16** SV & NBG: *dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit (de) werken der wet*, NBV: *dat niemand als rechtvaardige wordt aangenomen door de wet na te leven*. Deze belangrijke tekst is goed vertaald. Wel zijn er enkele opvallende verschillen met andere vertalingen. Net als op andere plaatsen (bijv. Rom. 3:24, 5:1) geeft de NBV de rechtvaardiging weer met: *als rechtvaardige aangenomen..* In de uitdrukking ‘*werken der wet*’ is het woord werken de eerste keer vervallen; de tweede keer is ze weergegeven als: de wet na te leven. De NBV volgt bijna alle vertalingen in: *geloof in Jezus Christus*. SV: *van Jezus Christus*.

- 2:18** Zonder noodzaak is het beeld van afbreken en opbouwen losgelaten.
- 2:19** SV: *ik ben door de wet der wet gestorven, opdat ik Gode leven zou*, NBG: *ik ben door de wet voor de wet gestorven om voor God te leven*, NBV: *ik ben gestorven door de wet en leef niet langer voor de wet, maar voor God*.
De SV en de NBG vertalen de geladen uitdrukking *dia nomou nomooi* die Paulus gebruikt letterlijk. De omschrijvende vertaling van de NBV mist de zeggingskracht en diepte van het oorspronkelijk. Ze kan bovendien moderne lezers op het verkeerde been zetten, omdat ‘ik leef niet langer voor de wet’ gemakkelijk kan worden opgevat als: ik ga niet meer voor de wet. In een omschrijvende vertaling zou het beter zijn om te vertalen met: nu ben ik dood voor de wet.
- 2:20** In 20a is ‘*ikzelf*’ een verbetering t.o.v. ‘*mijn ik*’ in NBG. De structuur van het vers pleit voor de keus van de NBV in 20b: *in het geloof*, in plaats van: door het geloof (SV, NBG). *Hetgeen ik nu in het vlees leef* (SV; NBG vergelijkbaar) geeft de NBV vrij, maar niet onjuist weer met: *mijn leven hier op aarde*.
- 3:1** Minder beeldend dan het oorspronkelijke, zie SV en NBG. Maar Paulus’ bedoeling is goed weergegeven.
- 3:2** SV: *hebt gij de Geest ontvangen uit de werken der wet of uit de prediking des geloofs?* NBG: *hebt gij de Geest ontvangen tengevolge van werken der wet of van de prediking van het geloof?* NBV: *hebt u de Geest ontvangen door de wet na te leven of door te luisteren en te geloven?*
De min of meer letterlijke vertaling van het antithetisch woordpaar *ex ergoon nomou* versus *ex akoès pisteos* in de brontekst luidt: *hebt u de Geest ontvangen uit de werken van de wet of uit het horen van het geloof?* De NBV kan voor luisteren kiezen omdat Paulus letterlijk vertaald schrijft: uit het gehoor. Werken en horen, doen en luisteren vormen een tegenstelling. Dat geldt echter ook voor wet en geloof, hier niet bedoeld als de daad maar de inhoud van het geloof. Dat aspect is in de NBV verdwenen. Vooral door met twee werkwoorden te vertalen: door te luisteren en te geloven. Dat doet onvoldoende recht aan wat Paulus schrijft. Het gaat om het horen van het evangelie. De vertaling in de Naardense Bijbel is een vondst: geloof dat uit gehoor is.
- 3:3** SV: *Daar gij met de Geest begonnen zijt, voleindigt gij nu met het vlees?* NBG: *Gij zijt begonnen met de Geest, eindigt gij nu met het vlees?* NBV: *... weer op eigen kracht te vertrouwen en niet langer op de Geest?*
Zijt gij zo uitzinnig (SV), *onverstandig* (NBG). Paulus gebruikt hier hetzelfde woord als in 3:1. In de NBV is die overeenkomst onnodig verdwenen. Van dit vers is een goed lopende zin gemaakt waarin ‘Geest’ en ‘vlees’ onnodig zijn omgewisseld. Tevens komen de werkwoorden *beginnen* (*en-archomai*) en *voleindigen* (*epi-teleoo*) niet goed uit de verf. ‘Vlees’ is vrij vertaald als: *op eigen kracht vertrouwen*. Dat gebeurt telkens als Paulus ‘vlees’ en ‘Geest’ gebruikt. Deze keer komt de omschrijving wel in de buurt van wat hij bedoelt. Zie verder apart hoofdstukje.
- 3:6** SV: *gelijkerwijs Abraham Gode geloofd heeft, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend*, NBG: *op dezelfde wijze heeft ook Abraham God geloofd en het is hem tot gerechtigheid gerekend*, NBV: *Van Abraham wordt gezegd: Hij vertrouwde op God en dat werd hem als een daad van gerechtigheid toegerekend*.

Er is geen bezwaar om ‘geloofde in God’ te vervangen door: ‘*vertrouwde op God*’, maar het is niet nodig. Een ander punt is de vertaling: *daad van* gerechtigheid in plaats van letterlijk met: gerechtigheid? Zie ook Gen. 15:6. Daar staat in de NBV: *Abram vertrouwde op de HEER en deze rekende hem dit toe als een rechtvaardige daad.* (idem Rom. 4:3). In Galaten en Romeinen is een belangrijk thema: de rechtvaardiging van de goddeloze, met de tegenstelling tussen *geloof* enerzijds en *werk* of *daad* anderzijds. Juist in dat verband is het erg verwarrend dat er wordt vertaald met: daad van gerechtigheid. Het bemoeilijkt het begrijpen van de bedoeling van Paulus.

3:8 SV: *dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen*, NBG: *dat God de heidenen uit geloof rechtvaardigt*, NBV: *dat God ook andere volken door geloof zou aannemen.*

De keuze van de NBV is wel te begrijpen, maar er is alles voor te zeggen om dit specifieke woord letterlijk te vertalen.

Zowel SV als NBG spreken over het aan Abraham verkondigde *Evangelie*. Het gebruikte werkwoord geeft daar aanleiding toe. Ongetwijfeld bedoelt Paulus (mede) dat het woord dat ooit tot Abraham is geschied, toen al het Evangelie van Christus was. Dat element klinkt nu in de NBV minder sterk door.

In jou zullen alle volken gezegend worden. Dat grijpt terug op wat de NBV de mogelijke vertaling van Gen. 12:3 noemt. Zie apart hoofdstuk.

3:13 Twee veranderingen zijn onnodig en om onduidelijke redenen aangebracht. In plaats van *de vloek van de wet: deze vloek* en in plaats van *vloek: vervloekt*.

3:19 SV: *om der overtredingen wil*, NBG: *om de overtredingen te doen blijken*, NBV: *om ons bewust te maken van de zonde.*

Vers 19b is moeilijk en laat verschillende vertalingen toe; de NBV maakt een keuze. De brontekst is meer algemeen gesteld en laat daardoor een breder uitleg toe.

3:21 In 21b komt twee keer het woord *wet* voor. Het wordt verschillend vertaald: een *wet* – de *wet* (SV); 2x een *wet* (NBG); 2x de *wet* (NBV). Die laatste vertaling verdient de voorkeur.

3:22 22a ... *alles in de macht van de zonde gelegd*, is vrij maar inhoudelijk juist vertaald. Een letterlijke vertaling: *Opgesloten onder* (SV en NBG *besloten onder*) is beeldender. In 22b wordt twee keer het woord ‘geloof’ gebruikt. De NBV vertaalt echter de tweede keer met: *vertrouwen*.

3:24 SV: *de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus*, NBG: *de wet is dus een tuchtmeester voor ons geweest tot Christus*, NBV: *de wet hield toezicht op ons totdat Christus kwam.*

De brontekst spreekt van: *paidagoogos hèmōon (...) eis Christon*. Het voorzetsel *eis* + *acc.* geeft een beweging, een richting aan, te vertalen met *naar* of *tot*. Het ‘*toezicht houden op*’ van de NBV brengt de bedoeling van Paulus niet goed tot uitdrukking. Paulus vergelijkt de wet met iemand die een kind bij de hand neemt en het naar Christus leidt, misschien wel met kracht drijft! Dat geldt zowel bij een heilshistorische als een heilsordelijke interpretatie.

... zodat we door ons vertrouwen op God als rechtvaardigen konden worden aangenomen. Vrijwel alle vertalingen hebben: *... opdat wij zouden gerechtvaardigd wor-*

den door/uit het geloof. Deze letterlijke vertaling heeft de voorkeur boven de erg vrije vertaling in de NBV.

- 3:26** SV: *gij zijt allen kinderen Gods door het geloof in Christus Jezus*, NBG: *gij zijt allen zonen van God, door het geloof, in Christus Jezus*, NBV: *door het geloof en in Christus Jezus bent u allen kinderen van God.*
De vertaling van de NBG is in wezen gelijk aan die van de NBV. Die vertaling is mogelijk, zeker vanuit de context. Maar de vertaling van de SV ligt meer voor de hand. Overigens gaat het in beide keuzen om het kindschap van God (door het geloof) in Christus Jezus.
De omkering van 26a en b is onnodig.
- 4:1** ... *ook al is hij reeds de eigenaar van de hele erfenis.* Dit is een verklarende vertaling die hier niet nodig is.
- 4:4** In de uitdrukking *to plèrooma tou chronou* is *to plèrooma*, in veel vertalingen met volheid weergegeven, ten onrechte helemaal niet vertaald. Het is een vervlakking dat er in de NBV niet meer staat dan: *maar toen de tijd gekomen was.*
- 4:5** De toevoeging '*maar gezonden*' waarmee dit vers in de NBV begint, is overbodig. Er valt veel voor te zeggen om in dit vers, en in de volgende verzen, te vertalen met: zonen (zie NBG, ook GNB). De NBV heeft, net als de SV kinderen. Het slot van het vers is met '*kinderen (worden)*' te vlak vertaald. Het begrip *hè huiiothesia* (SV: *de aanneming tot kinderen (verkrijgen)*, NBG: *het recht van zonen (verkrijgen)*) is ten onrechte onvertaald gebleven.
- 4:6** ...*heeft God ons de Geest van zijn Zoon gegeven.* Door deze vertaling heeft de NBV onnodig de uitdrukking '*in onze harten*' weggelaten.
- 4:7** Dit vers bevat enkele onnodige toevoegingen: (*kinderen*) *van God* en: *door (de wil) van God.*
- 4:12** Het is onnodig om *broeders (en zusters)* naar voren te halen. *Wees zoals ik*; die vertaling is in de lijn van SV en NBG. Er valt echter veel te zeggen voor '*wordt*' in plaats van '*wees*', zie WV en GNB.
- 4:13** De bewering van de apostel is onnodig tot een retorische vraag gemaakt. In SV staat: *de zwakheid des vleses* en in 14: *de verzoeking in mijn vlees*. In 13 maakt de NBV daar ziek van (zo ook NBG), en in 14 ziekte. Deze vertaalkeus is vrij maar duidelijk.
- 4:19** NBG: *Mijn kinderen ter wille van wie ik opnieuw weeën doorsta* (zo ook SV). De NBV legt een ander accent met: *doorsta ik telkens weer barensweeën om u..*
- 4:23** SV: *Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest. Doch deze, die uit de vrije was, door de belofenis.* NBG: *Maar die van de slavin was door het vlees verwekt, doch die van de vrije door de belofte.* NBV: *De zoon van de slavin dankte zijn geboorte aan de loop van de natuur, maar die van de vrijgeboren vrouw aan de belofte.*
De vertaling van *sarx* met *de loop van de natuur* stemt overeen met de kanttekening in de SV, die spreekt over *de kracht, werking en loop der natuur*. Niettemin is het

een ongelukkige vertaling. De zoon van Abram & Hagar heeft zijn geboorte niet te danken aan de loop der natuur, maar als vrucht van ongelof, ongeduld en eigenmachtigheid van Abram. Zo staat het in Genesis en wordt het bedoeld in Galaten 4.

- 4:24v** De NBV neemt 24-25 samen waardoor de herhaling van Hagar en de berg Sinai uit 25a is verdwenen. De vertaling is daardoor duidelijker dan de oorspronkelijke tekst. Het is de vraag of dat de bedoeling van een vertaling is.
- 4:26** Onduidelijk waarom vertaald is met: *het hemelse Jeruzalem*, en niet letterlijk met: *Jeruzalem dat boven is*.
- 4:29** SV: *Doch gelijkerwijs toen, die naar het vlees geboren was, vervolgde degene die naar de Geest geboren was, alzo ook nu.* NBG: *Maar zoals destijds hij, die naar het vlees verwekt was, hem, die naar de geest verwekt was, vervolgde, zo ook nu.* NBV: *Maar zoals de zoon die krachtens de natuur geboren werd de zoon vervolgde die krachtens de Geest geboren werd, zo worden nu ook wij vervolgd.*
De vertaling met: *krachtens de loop van de natuur* ligt in het verlengde van vers 23. .
- 4:30** Vanwaar de omkering in het tweede gedeelte van vers 30?
- 5:1** In 1a wordt omkering van de zinsdelen toegepast. Inhoudelijk levert dat geen verschil op, maar de relatie met 4,21-31 is daardoor minder duidelijk.
- 5:3** De betekenis van het woordje *palin* (*nogmaals*) is in dit verband niet duidelijk. Dat is geen reden het onvertaald te laten, zoals de NBV doet.
- 5:5** SV: *Want wij verwachten door de Geest, uit het geloof, de hoop der rechtvaardigheid.* NBG: *Wij immers verwachten door de Geest uit het geloof de gerechtigheid, waarop wij hopen.* NBV: *Want door de Geest hopen en verwachten wij dat we op grond van geloof als rechtvaardigen worden aangenomen.*
De NBV gaat op diverse punten al te vrij met de brontekst om. Daardoor ontstaat wel een soepel lopende zin, maar de bedoeling van de apostel wordt onvoldoende weergegeven.
- 5:6** SV: *... het geloof door de liefde werkende.* NBG: *... geloof door liefde werkende.* NBV: *Belangrijk is dat men gelooft en de liefde kent, die het geloof zijn kracht verleent.*
De brontekst zegt dat het geloof zich uit door daden van liefde. De NBV vertaalt omslachtig en onjuist. Ze maakt ervan dat de liefde aan het geloof kracht verleent.
- 5:9** Deze tekst begint in NBV met *bedenk goed*. Deze woorden zijn onnodig ter verklaring toegevoegd
- 5:13** Onnodig komen de broeders (en zusters) voorop te staan. De letterlijke vertaling met 'vlees' roept misverstand op. Maar in *eigen verlangens te bevredigen*, de vrije weergave in de NBV, klinkt de negatieve connotatie onvoldoende door. Andere vertalingen hebben: *zelfzucht, zondig leven, verkeerde aard*.
- 5:14** Onnodig wordt het woord 'woord' vervangen door 'uitspraak'. Als 'woord' niet duidelijk genoeg lijkt, heeft 'gebod' (GNB) de voorkeur.

- 5:16v** SV: *Ik zeg u: wandelt door de Geest en volbrengt de begeerlijkheid des vlees niet. Want het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees. En deze staan tegen elkander, also dat gij niet doet, hetgeen gij wildet.* NBG: *Dit bedoel ik: wandelt door de Geest en voldoet niet aan het begeren van het vlees. Want het begeren van het vlees gaat in tegen de Geest en dat van de Geest tegen het vlees – want deze staan tegenover elkander – zodat gij niet doet wat gij maar wenst.* NBV: *Ik zeg u dus: laat u leiden door de Geest, dan bent u niet gericht op uw eigen begeerten. Wat wij uit onszelf najagen, is in strijd met de Geest, en wat de Geest verlangt, is in strijd met onszelf. Het een gaat in tegen het ander, dus u kunt niet doen wat u maar wilt.* Het sprekende beeld *wandelen door de Geest* is verdwenen. De reflexieve vertaling *wat wij uit onszelf najagen* is zwakker dan het oorspronkelijke. *Epithumeeo* wijst op *begeren*, in een actieve vorm. De uitdrukking *in strijd zijn met* klinkt minder strijdbaar dan wat er in het Grieks staat.
- 5:19,22** SV: *De werken des vlees zijn: (...). Maar de vrucht des Geestes is: (...).* NBG: *Het is duidelijk wat de werken van het vlees zijn: (...). Maar de vrucht van de Geest is: (...).* NBV: *Het is bekend wat onze eigen wil allemaal teweegbrengt: (...). Maar de vrucht van de Geest is: (...).* De antithese tussen *ta erga tès sarkos* en *ho karpos tou pneumatos* valt in de NBV wat weg. *Wat onze eigen wil allemaal teweegbrengt*, is het geworden. Dat is een oppervlakkiger vertaling.
- 5:23** SV: *Tegen de zodanigen is de wet niet.* NBG: *Tegen zodanige mensen is de wet niet.* NBV: *Er is geen wet die daar iets tegen heeft.* Het gaat Paulus niet om wetten in het algemeen, maar om de wet van God of Christus (zie 6:2).
- 5:25** Het slot van vers 25 is een erg vrije, verklarende vertaling.
- 6:2** In 2a heeft de NBV terecht *'lasten'* in plaats van *'moeilijkheden'* (zo NBG). De wet *naleven* is niet synoniem met en een vervlakking van de wet *vervullen* (*anaplèrooo*).
- 6:6** SV: *En die onderwezen wordt in het Woord, dele mede van alle goederen dengene, die hem onderwijst.* NBG: *En hij, die onderricht wordt in het woord, dele van alle goed mede aan wie dat onderricht geeft.* NBV: *Wie onderwezen wordt, moet al het goede dat hij leert met zijn leermeester delen.* Opmerkelijk is dat de NBV de oorspronkelijke woorden, die in SV en NBG met *'in het Woord'* zijn vertaald, weglaat en de woorden *'dat hij leert'* die in het oorspronkelijk ontbreken toevoegt. Dat is niet alleen onnodig, maar bovendien onjuist. Wat moeten we ons voorstellen bij: wie onderricht wordt, moet het goede dat hij leert met zijn leermeester delen. Volgens ons wordt het volgende bedoeld: hij moet het goede (*dat hij heeft*) met zijn leermeester delen, als beloning voor zijn onderwijs (zie SV en NBG).
- 6:8** SV: *Want die in zijn eigen vlees zaait, zal uit het vlees verderfenis maaien. Maar die in de Geest zaait, zal uit de Geest het eeuwige leven maaien.* NBG: *Want wie op (de akker van) zijn vlees zaait, zal uit zijn vlees verderf oogsten. Maar wie op (de akker van) de Geest zaait, zal uit de Geest eeuwig leven oogsten.* NBV: *Wie op de akker van zijn zondige natuur zaait, oogst de dood. Maar wie op de akker van de Geest zaait, oogst het eeuwige leven.*

Zeker in het verband is *'verderf'* duidelijk, en had dus niet door 'dood' vervangen hoeven te worden. De tekst wordt onnodig verkort weergegeven door de herhaling van vlees en Geest bij de oogst weg te laten.

- 6:15** Een onnodig vrije vertaling, omslachtig en minder krachtig dan de brontekst.
- 6:18** Er is geen reden om 'uw geest' te vervangen door 'u', al is de vertaling zakelijk juist.